वार्षिक प्रतिवेदन

आ.व. २०७८/२०७९

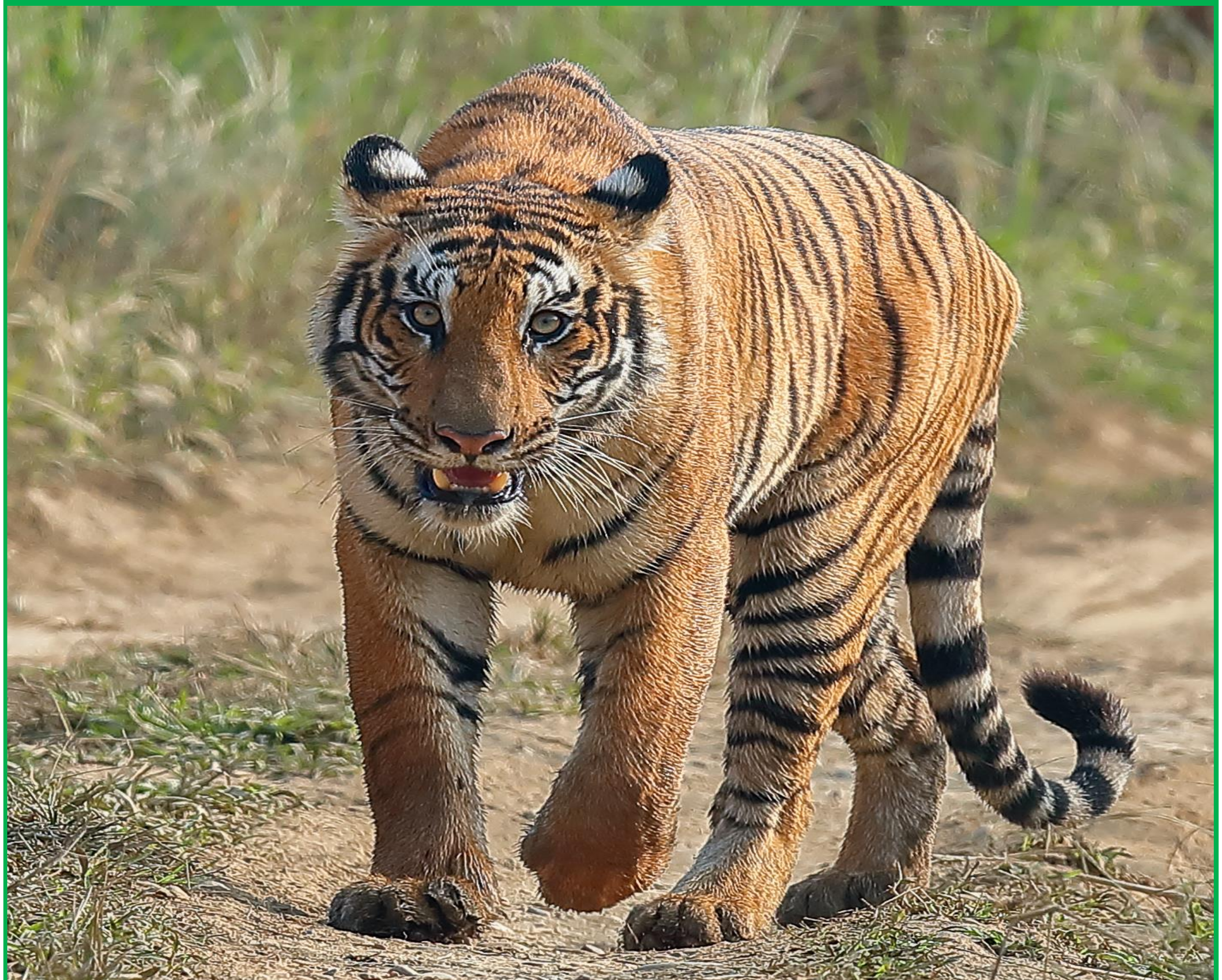

नेपाल सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग
बबरमहल, काठमाडौं

प्रकाशक : राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग
बबरमहल, काठमाडौं ।

प्रतिलिपि अधिकार © : २०७९, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग, काठमाडौं

सम्पादक : चन्द्रशेखर चौधरी, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन अधिकृत
पेम्बा शेर्पा, सहायक योजना अधिकृत
पुष्पा मिश्र, रेञ्जर
सुजिता राउत, रेञ्जर

सल्लाहकार : डा. महेश्वर ढकाल, महानिर्देशक
अजय कार्की, उप-महानिर्देशक

आवरण फोटो : पाटे बाघ (चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज)
फोटो सौजन्य : सागर गिरी

सम्पर्क ठेगाना : राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग
पो.ब.नं. : ८६०, काठमाडौं, नेपाल
फोन नं. : ००९७७-१-४२२०९१२/४२२०८५०/४२२७९२६
फ्याक्स नं. : ००९७७-१-४२२७६७५
इमेल: info@dnpwc.gov.np
वेबसाइट : www.dnpwc.gov.np

मन्तव्य

आर्थिक वर्ष २०७८/२०७९ मा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग र मातहतका राष्ट्रिय निकुञ्ज, वन्यजन्तु आरक्ष, शिकार आरक्ष, संरक्षण क्षेत्र र प्राणी उद्यानहरुद्वारा संचालित वार्षिक क्रियाकलापहरुको प्रगति विवरण, पर्यटकीय गतिविधि, राजश्व संकलन लगायत विविध व्यवस्थापकीय कार्यहरुको विस्तृत विवरण उल्लेख गरी वार्षिक प्रतिवेदन तयार गरिएको छ ।

नेपाल सरकारले जैविक विविधता संरक्षणको क्षेत्रमा अवलम्बन गरेको विभिन्न नीति तथा योजनाहरु र अन्य गतिविधिहरुलाई विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय मञ्चहरुमा उच्च प्रशंसा गरिएको पाइएता पनि नेपालले जैविक विविधता संरक्षणमा केही चुनौतीहरुको सामना गर्नु परिरहेको छ । निकुञ्ज तथा आरक्ष वरपर बढ्दो जनघनत्व र प्राकृतिक स्रोत माथिको निर्भरता, वातावरणीय व्यवस्थापन योजना विनाका विकास निर्माणका कार्यहरु, मिचाहा प्रजातिको वृद्धिमा तिव्रता, जलवायु परिवर्तनको प्रभाव, मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व तथा अव्यवस्थित भू-उपयोगका कारण संरक्षित क्षेत्रमा पर्न गएको असरहरु मुख्य चुनौतीहरुको रुपमा रहेका छन् । दुर्लभ र लोप हुने खतरामा परेका वन्यजन्तुको अन्तिम आश्रयस्थलका रुपमा रहेका संरक्षित क्षेत्रहरु तथा वरपरका वासस्थान जोगाउनु आजको आवश्यकता रहेको छ ।

संरक्षित क्षेत्रको संरक्षण र व्यवस्थापनका साथसाथै जैविक विविधता संरक्षणमा स्थानीय जनतालाई साझेदारको रुपमा सहभागी गराई रोजगारी तथा आय आर्जन मार्फत आर्थिक विकासमा टेवा पुऱ्याउने उद्देश्यले संरक्षित क्षेत्र वरिपरि मध्यवर्ती क्षेत्रहरुको घोषणा गरी स्थानीय समुदायका वन पैदावार आधारभूत आवश्यकता परिपूर्ति गर्न समेत मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन नियमावली, २०५२ कार्यान्वयन हुदै आइरहेको छ । नेपालमा संरक्षण क्षेत्रमा उल्लेख्य सफलता हासिल गर्नुमा नेपाली सेना, सुरक्षकर्मी तथा स्थानीय वासिन्दाहरुको सक्रिय सहभागिताका साथसाथै यस कार्यमा जुटेका राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय संरक्षण साझेदार संघसंस्था तथा व्यक्तिहरुसंगको सहकार्य, सहयोग र कटिबद्धता प्रशंसनीय रहेको छ । यसलाई अझ मजबुत र विस्तार गर्दै लैजानु आजको आवाश्यकता एवं चुनौती दुवै हो ।

अतः आ. व. २०७८/२०७९ को यस वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन विभाग र विभाग अन्तर्गतका संरक्षित क्षेत्र कार्यालयहरुले सम्पादन गरेको जैविक विविधता संरक्षण र सामुदायिक विकास लगायतका विभिन्न कार्यहरुको संक्षेपमा उल्लेख गरिएको छ । यस प्रतिवेदनले वन, वनस्पति, वन्यजन्तु लगायत सम्पूर्ण जैविक विविधताको संरक्षण, सम्बर्द्धन र व्यवस्थापनका लागि स्रोत पुस्तिकाको रुपमा टेवा पुर्याउने विश्वास लिएको छु ।

अन्त्यमा, यो प्रतिवेदन तयार गर्ने कार्यमा खटिएका विभागका अनुगमन तथा मुल्यांकन अधिकृत श्री चन्द्र शेखर चौधरी लगायतको सम्पादन टोली, प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रुपमा प्रतिवेदन तयारीमा सहयोग पुर्याउनुहुने विभागका कर्मचारीहरु सबैलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

....

(डा. महेश्वर ढकाल)

महानिर्देशक

विषयसूचि

भाग १: पृष्ठभूमि

१.१ परिचय 1
१.२ विभागको दुरदृष्टि, गन्तव्य, मूल्य मान्यता तथा उद्देश्यहरु 2
१.२.१. दुरदृष्टि (VISION) 2
१.२.२. गन्तव्य (MISSION) 2
१.२.३. मूल्य मान्यता (CORE VALUES) 2
१.२.४. उद्देश्यहरु 3
१.३ विभागका नीतिहरु 3
१.४ विभागका कार्यनीतिहरु 4
१.५ ऐन, कानून तथा नीतिहरु 5
१.६ विभागलाई मार्ग निर्देशन गर्ने समितिहरु 7
१.७ विभागको सांगठनिक संरचना 8
१.८ विभागको महाशाखा तथा शाखाहरुको कार्य विवरण 9
१.८.१ योजना तथा व्यवस्थापन महाशाखाको कार्य विवरण 9
१.८.१.१ योजना शाखा 9
१.८.१.२ व्यवस्थापन शाखा 10
१.८.१.३ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन शाखा 10
१.८.२ अनुसन्धान तथा प्रचारप्रसार महाशाखाको कार्य विवरण 10
१.८.२.१ इकोलोजी शाखा 11
१.८.२.२ संरक्षण शिक्षा शाखा 11
१.८.२.३ सूचना प्रविधि शाखा 11
१.८.३ कर्मचारी प्रशासन शाखा 12
१.८.४ आर्थिक प्रशासन शाखा 12
१.८.५ वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण शाखा 12
१.९ प्रमुख चुनौतीहरु 13
२.१ आ.व. २०७८/७९ को आयोजनागत बजेट विनियोजनको स्थिति 14
२.२ आ.व. २०७८/७९ मा कार्यालयहरुको आयोजनागत स्वीकृत वार्षिक बजेट 14
२.३ आ.व. २०७८/७९ को आयोजनागत बजेटको स्थिति 16
२.४ आ.व. २०७८/७९ को आयोजनागत खर्चको स्थिति 16
२.५ आ.व. २०७८/७९ मा आयोजना अन्तर्गतका कार्यालयहरुको वार्षिक कार्यक्रम बजेट तथा खर्च 17
२.५.१ राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा आरक्ष आयोजना अन्तर्गतका कार्यालयहरुको वार्षिक कार्यक्रम बजेट तथा खर्च विवरण 17
२.५.२ राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग आयोजनाअन्तर्गतका कार्यालयहरुको वार्षिक कार्यक्रम बजेट तथा खर्च विवरण 18

२.५.३ प्रकृतिमा आधारित पर्यटन कार्यक्रमअन्तर्गतका कार्यालयहरुको वार्षिक कार्यक्रम बजेट तथा खर्च विवरण 19
२.५.४ हात्तीसार आयोजनाअन्तर्गतका कार्यालयहरुको वार्षिक कार्यक्रम बजेट तथा खर्च विवरण 20
२.६ आ.व. २०७८/७९ मा आयोजनागत मुख्य मुख्य उपलब्धिहरु 21
२.७ आ.व. २०७८/७९ मा नीति तथा कार्यक्रम (माईलस्टोन) को प्रगति विवरण 22
२.८ वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाई गठन 23
२.९ विभाग र अन्तर्गत कार्यालयहरुको वार्षिक बेरुजु फछर्यौटको विवरण 24
२.१० विभाग र अन्तर्गतका कार्यालयहरुको वार्षिक राजश्व सङ्कलनको विवरण 24
२.११ संरक्षित क्षेत्रमा पर्यटकको विवरण 26
३.१ वन्यजन्तु गणना 28
३.२ दिवस समारोह 28
३.३ गोष्ठी/तालिम/बैठक 31
३.४ ३८ औं वार्डेन सेमिनार तथा २० औ मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरुको भेला-२०७८ 33
३.५ राष्ट्रिय वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण समन्वय समितिको सातौं बैठक सम्पन्न 33
३.६ "4th ASIA MINISTERIAL CONFERENCE ON TIGER CONSERVATION" सम्पन्न 34
३.७ "3rd Asian Elephant Range States Meeting" 35
३.८ संरक्षित क्षेत्र व्यवस्थापन, अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र उद्घाटन 36
४.१ वन्यजन्तुबाट भएको क्षतिको विवरण 37
४.२ वन्यजन्तुबाट भएको क्षतिको राहत रकम सम्बन्धी विवरण 37
४.३ संरक्षित क्षेत्रमा मृत्यु भएका वन्यजन्तुको विवरण 38
४.४ उद्धार गरिएका वन्यजन्तुको विवरण 39
४.५ मुद्दा र पक्राउ परेका मानिसको विवरण 39
५.१ संरक्षित क्षेत्रमा साहसिक पर्यटकीय गतिविधि तथा चलचित्र, वृत्तचित्र छायाङ्कनको विवरण 40
५.२ वन्यजन्तु शिकार अनुमति सम्बन्धी विवरण 40
५.३ संरक्षित क्षेत्रमा भएका अध्ययन अनुसन्धानको विवरण 40
५.४ संरक्षित क्षेत्रमा भौतिक पूर्वाधार निर्माणका लागि वातावरणीय अध्ययन सहमति विवरण 40

चित्र १: नेपालका संरक्षित क्षेत्रहरुको अवस्थिति 2
चित्र २ : राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको संगठन संरचना 8
चित्र ३: आयोजनागत विनियोजित बजेट २०७८।७९ 14
चित्र ४: राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा आरक्ष आयोजना अन्तर्गत कार्यालयहरुको वार्षिक कार्यक्रम बजेट तथा खर्च (रु. लाखमा) 17
चित्र ५: राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग आयोजनाअन्तर्गतका कार्यालयहरुको वार्षिक कार्यक्रम बजेट तथा खर्च (रु. लाखमा) 18
चित्र ६: प्रकृतिमा आधारित पर्यटन कार्यक्रमअन्तर्गतका कार्यालयहरुको वार्षिक कार्यक्रम बजेट तथा खर्च (रु.लाखमा) 19
चित्र ७: हात्तीसार आयोजनाअन्तर्गतका कार्यालयहरुको वार्षिक कार्यक्रम बजेट तथा खर्च (रु.लाखमा) 20
चित्र ८: जिल्लास्तरीय वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाई गठन 23
चित्र ९: राजश्वको तुलनात्मक विवरण 26
चित्र १०: पर्यटक संख्याको तुलनात्मक विवरण 26

चित्र ११ : संरक्षित क्षेत्रबाट प्रदान गरिएको वन्यजन्तुबाट भएको क्षतिको राहत रकम (रु.हजारमा)....37
चित्र १२ : संरक्षित क्षेत्रमा मृत्यु भएका वन्यजन्तुको विवरण 38
चित्र १३ : उद्धार गरिएका वन्यजन्तुहरुको विवरण 39

तालिका १: आ.व. २०७८/७९ मा कार्यालयहरुको आयोजनागत स्वीकृत बार्षिक बजेट....15
तालिका २: आ.व. २०७८।७९ को आयोजनागत खुद बजेट 16
तालिका ३: आ.व. २०७८/७९ को आयोजनागत खर्च....16
तालिका ४: आ.व. २०७८।७९ मा आयोजनागत रुपमा भएका मुख्य मुख्य उपलब्धिहरु 21
तालिका ५: आ.व. २०७८।७९ मा नीति तथा कार्यक्रम (माईलस्टोन) को प्रगति विवरण 22
तालिका ६: विभाग र अन्तर्गत कार्यालयहरुको वार्षिक वेरुजु फछ्र्यौटको विवरण (रकम रु.हजारमा)....24

अनुसूची १: संरक्षित क्षेत्रहरुको विवरण 48
अनुसूची २ : रामसार साईटमा सूचीकृत नेपालका सिमसार क्षेत्रहरु 49
अनुसूची ३ : जैविक विविधता तथा वातावरण संरक्षण सम्बन्धी नेपाल पक्षधर रहेका अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि र सम्झौताहरुको विवरण....49
अनुसूची ४: वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण सम्बन्धी सांगठनिक संरचना 51
अनुसूची ५ : आ.व. २०७८/७९ मा कार्यालयहरुको आयोजनागत स्वीकृत वार्षिक बजेट तथा खर्चको विवरण....52
अनुसूची ६: मध्यवर्ती क्षेत्रमा आ.व २०७८/७९ सम्ममा विनियोजित भएको बार्षिक बजेट (रकम रु.हजारमा) 54
अनुसूची ७ : आ.व. २०६९/७० देखि २०७८/७९ सम्मको कार्यालयगत राजश्व विवरण....55
अनुसूची ८ : आ.व. २०७८/७९ मा संरक्षित क्षेत्रहरुमा माषिक पर्यटक आगमनको तथ्याङ्क 56
अनुसूची ९ : आ.व. २०६९/७० देखि २०७८/७९ सम्मको संरक्षित क्षेत्रहरुमा पर्यटक अगमनको तथ्याङ्क 61
अनुसूची १०: ३८ औं वार्डेन सेमिनार तथा २०औं मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरुको बैठक-२०७८ को संकल्प....62
अनुसूची ११: आ.व. २०७८/२०७९ मा वन्यजन्तुबाट भएको क्षतिको विवरण....64
अनुसूची १२ : आ.व. २०७८/७९ मा वन्यजन्तुबाट भएको क्षतिको राहत सम्बन्धी विवरण....66
अनुसूची १३ : आ.व. २०७८/७९ मा मृत्यू भएका वन्यजन्तुहरुको विवरण....67
अनुसूची १४ : आ.व. २०७८/७९ मा वन अपराध तथा वन्यजन्तु अपराध सम्बन्धी दायर भएका मुद्दाहरुको विवरण 69
अनुसूची १५ : आ.व. २०७८/७९ मा वन तथा वन्यजन्तु अपराधमा पक्राऊ परेका मानिसहरु विवरण....70
अनुसूची १६: आ.व. २०७८/७९ सम्ममा गठन भएको जिल्ला स्तरीय वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाईको विवरण....70
अनुसूची १७ : आ.व. २०६७/६८ देखि २०७८/७९ सम्मको ढोरपाटन शिकार आरक्षमा भएको शिकार सम्बन्धी विवरण....71
अनुसूची १८ : आ.व. २०७८/७९ सम्ममा संरक्षित क्षेत्रभित्र भौतिक पूर्वाधारहरु निर्माणको लागि वातावरणीय अध्ययन सहमति दिईएको विवरण...73
अनुसूची १९ : आ.व. २०७८/७९ सम्म संरक्षित क्षेत्रहरुमा भएको अतिक्रमणको विवरण....93
अनुसूची २० : संरक्षित क्षेत्रहरुको व्यवस्थापन योजनाको कार्यान्वयन अवस्था....94
अनुसूची २१ : प्रजाति संरक्षण कार्ययोजनाहरुको विवरण....95
अनुसूची २२ : आ.व. २०७७/७८ सम्मको समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनसम्बन्धी विवरण 96
अनुसूची २३ : आ.व. २०७८/७९ सम्मको होमस्टे (घर वास) सम्बन्धी विवरण 97
अनुसूची २४ : वन्यजन्तुको गणनासम्बन्धी विवरण....98
अनुसूची २५ : चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जबाट गैंडा स्थानान्तरणसम्बन्धी विवरण 100
अनुसूची २६: नेपालबाट विभिन्न देशहरुलाई वन्यजन्तु उपहार दिएको विवरण....100
अनुसूची २७ : नेपालबाट विभिन्न देशहरुलाई वन्यजन्तुको आखेटोपहार उपहार दिएको विवरण 101
अनुसूची २८ : राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागबाट जारी नागरिक बडापत्र 103

भाग १: पृष्ठभूमि

१.१ परिचय

नेपालमा पाइने वन्यजन्तु, वनस्पति र भू-दृश्यको साथै समग्र पारिस्थितिकीय प्रणालीलाई संरक्षण, व्यवस्थापन र दिगो उपयोग गरी देशको समृद्धिमा सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यले वि.सं. २०३७ मा वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गत राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको स्थापना भएको हो ।

नेपालमा रहेका ११८ किसिमका पारिस्थितिकीय प्रणालीहरु मध्ये हालसम्म ८० किसिमका पारिस्थितिकीय प्रणाली संरक्षित क्षेत्रभित्र पर्दछन् । यिनीहरुको संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्ने उद्देश्यले हालसम्म १२ राष्ट्रिय निकुञ्ज, १ वन्यजन्तु आरक्ष, १ शिकार आरक्ष, ६ संरक्षण क्षेत्र र १३ मध्यवर्ती क्षेत्र घोषणा भई संरक्षण तथा व्यवस्थापकीय कार्यहरु सञ्चालन हुँदै आएका छन् । यी संरक्षित क्षेत्रहरुले नेपालको कूल भू-भागको २३.३९ प्रतिशत अर्थात् ३४,४१९.७५ वर्ग किलोमिटर क्षेत्र ओगटेको छ । साथै २ वटा प्राणी उद्यानहरु स्थापना भई निर्माणाधिन अवस्थामा रहेका छन् । नेपालका संरक्षित क्षेत्रहरु तथा प्राणी उद्यानहरुको विस्तृत विवरण अनुसूची १ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा आरक्षको संरक्षण कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने र चोरी शिकारलाई पूर्णरुपमा निरुत्साहित गर्ने उद्देश्यले वि.सं २०३२ देखि नेपाली सेना संरक्षित क्षेत्रमा तैनाथ रहेको छ । हाल नेपालका १२ राष्ट्रिय निकुञ्ज, १ वन्यजन्तु आरक्ष र १ शिकार आरक्ष गरी १४ वटा संरक्षित क्षेत्रहरुमा नेपाली सेना (८ गण र ७ गुल्म) को उपस्थिति रहेको छ । नेपालमा औपचारिक रुपमा संरक्षण कार्य प्रजाति संरक्षणबाट प्रारम्भ भई क्रमिक रुपमा पारिस्थितिकीय प्रणाली हुँदै भू-परिधिस्तरमा जनसहभागितामूलक संरक्षण पद्धतिमा रुपान्तरण भएकोले नेपालले संरक्षणको क्षेत्रमा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा विशिष्ट पहिचान कायम गर्न सफल भएको छ । स्थानीय बासिन्दालाई संरक्षणमा प्रभावकारीरुपले सहभागी गराउन राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९ को चौथो संशोधन मार्फत मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन कार्यक्रम लागू गरिएको छ । मध्यवर्ती क्षेत्रमा स्थानीय बासिन्दालाई आवश्यक पर्ने वन पैदावारको नियमित आपूर्ति गर्ने कार्यमा सघाउ पुऱ्याउन संरक्षित क्षेत्रले आर्जन गरेको आम्दानीको ३० देखि ५० प्रतिशतसम्म राजश्व रकम प्राकृतिक श्रोतको संरक्षण, आय आर्जन, सीप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि, संरक्षण शिक्षातथा सामुदायिक विकासको लागि समेत खर्च गरिदै आएको छ । यस कार्यक्रमबाट मध्यवर्ती क्षेत्रमा बसोबास गर्ने स्थानीय बासिन्दा लाभान्वित भएका छन् । राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९ को पाँचौ संशोधनले जैविक मार्गको संरक्षण र सम्वर्द्धन सम्वन्धी थप कानुनी व्यवस्था गरी संरक्षण कार्यलाई थप संस्थागत बनाएको छ ।

सन् १९८७ मा कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्ष रामसार साइटमा सुचिकृत भए लगतै सन् १९८८ मा रामसार महासन्धिको पक्ष राष्ट्र भए यता नेपालमा १० वटा सिमसार क्षेत्रहरु रामसार साइटमा सुचीकृत भइसकेका छन् । रामसार साइटमा सुचिकृत भएका नेपालका सिमसार क्षेत्रहरुको क्षेत्रफल ६०,५६१ हेक्टर रहेको छ । यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण अनुसूची २ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

नेपालले जैविक विविधता संरक्षण महासन्धि, दुर्लभ वन्यजन्तु तथा वन्यजन्तुको अन्तराष्ट्रिय व्यापार नियमन सम्बन्धी महासन्धि लगायत जैविक विविधता तथा वातावरण संरक्षण सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि र सम्झौताहरुमा हस्ताक्षर गरी पक्षधर राष्ट्रको रुपमा जैविक विविधता संरक्षणमा उल्लेखनीय योनदान गर्दै आएको छ । यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण अनुसूची ३ मा दिइएको छ ।

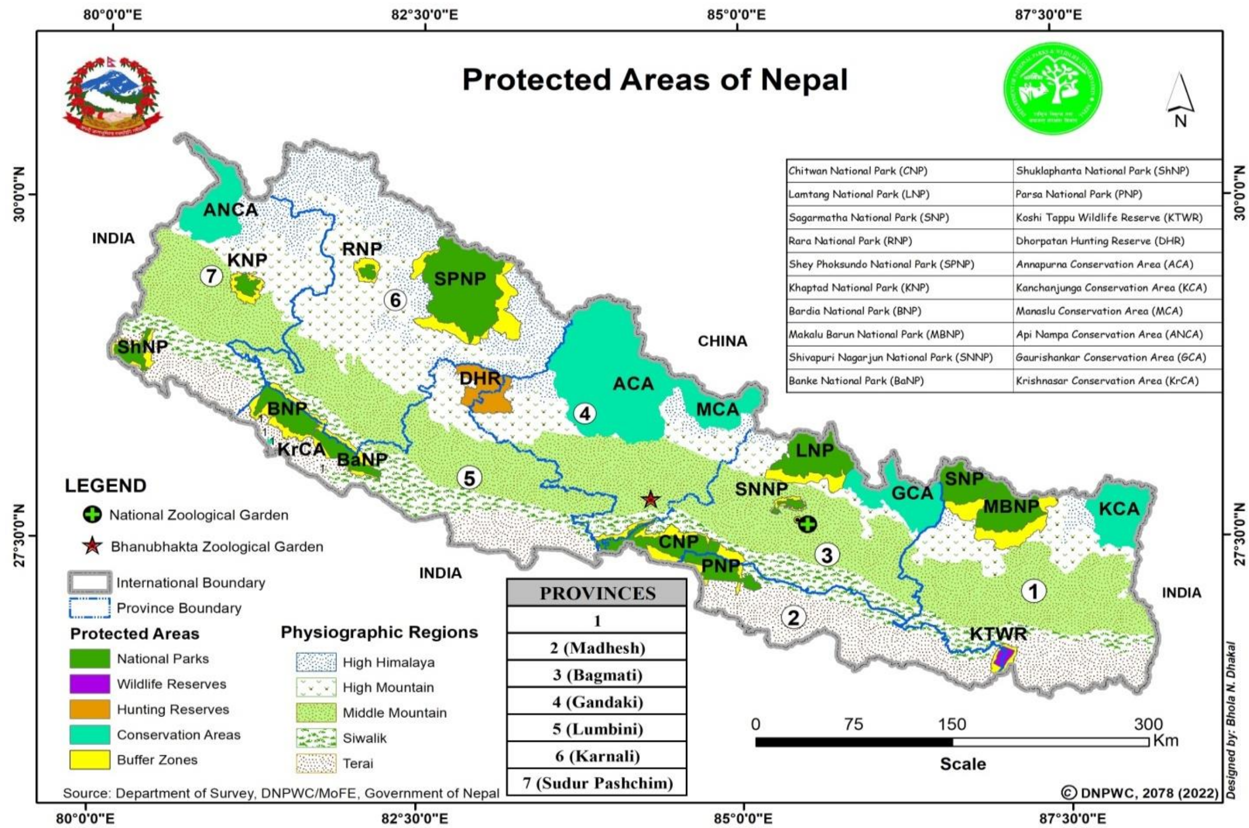

चित्र १: नेपालका संरक्षित क्षेत्रहरुको अवस्थिति

१.२ विभागको दुरदृष्टि, गन्तव्य, मूल्य मान्यता तथा उद्देश्यहरु

१.२.१. दुरदृष्टि (VISION)

संरक्षित क्षेत्रको प्रभावकारी व्यवस्थापन गरी वन्यजन्तु, पारिस्थिकीय प्रणाली र प्राकृतिक श्रोतको संरक्षण गर्ने ।

१.२.२. गन्तव्य (MISSION)

नेपालको प्राकृतिक स्रोत तथा जैविक विविधताको संरक्षण तथा व्यवस्थापन मार्फत पर्या-पर्यटनको विकास गरी स्थानीय समुदायको जीविकोपार्जनमा सुधार गर्दै राष्ट्रको आर्थिक समृद्धिमा टेवा पुऱ्याउने ।

१.२.३. मूल्य मान्यता (CORE VALUES)

- जैविक-विविधताको संरक्षण
- धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण र व्यवस्थापन
- आमोद प्रमोद, साहसीक पर्यटन, पर्यापर्यटनको प्रवर्द्धन
- अध्ययन तथा अनुसन्धान
- राजस्व आम्दानीमा योगदान
- रोजगारी सृजना
- स्थानीय समुदायको जीविकोपार्जनमा सुधार

१.२.४. उद्देश्यहरु

नेपालमा जैविक विविधता संरक्षण गर्ने प्रमुख उद्देश्यका साथ स्थापित विभाग र सो अन्तर्गतका संरक्षित क्षेत्रहरुको विशिष्ट उद्देश्यहरु:

- नेपालको विभिन्न भौगोलिक क्षेत्रमा रहेका पारिस्थितिकीय प्रणालीहरुको (Ecosystems) संरक्षण गर्ने ।
- सङ्कटापन्न, दुर्लभ र महत्वपूर्ण वनस्पति तथा वन्यजन्तु (Flora and Fauna) लगायत जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने ।
- वन्यजन्तु, वनस्पति र तिनको वासस्थान संरक्षण एवं व्यवस्थापनको लागि अध्ययन अनुसन्धान गर्ने ।
- अद्वितीय सौन्दर्यका भू-दृश्यहरु, सिमसार, हरियाली, पहाड, हिमाल, पदयात्रा र मनोरञ्जनको दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण मानिएका क्षेत्रहरुको संरक्षण गर्ने ।
- संरक्षित क्षेत्रहरुभित्र र आसपासमा बसोबास गर्ने वासिन्दा एवं समुदायहरुको धार्मिक स्थल, परम्परागत रीतिरिवाज एवं संस्कृतिको जगेर्ना गर्न टेवा पुऱ्याउने ।
- मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन कार्यक्रमबाट स्थानीय बासिन्दाहरुको सक्रिय सहभागितामा संरक्षण तथा सामुदायिक विकासका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।

१.३ विभागका नीतिहरु

नेपालले अङ्गिकार गरेको प्राकृतिक वातावरण, वन्यजन्तु र वनस्पतिको संरक्षण, सदुपयोग र व्यवस्थापन गर्ने नीति नै यस विभागको नीतिगत मार्गदर्शन हो । अतः विभागले आफ्नो घोषित उद्देश्यहरु हासिल गर्न निम्न नीतिहरु लिएको छ :

- नेपालको पारिस्थितिकीय प्रणालीहरुको प्रतिनिधित्व हुने गरी जैविक विविधताको संरक्षणको लागि आवश्यकता अनुसार संरक्षित क्षेत्रहरुको घोषणा तथा विस्तार गर्दै लैजाने ।
- संरक्षित क्षेत्रहरुको जैविक विविधताको संरक्षणको लागि व्यवस्थापन योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- सङ्कटापन्न, दुर्लभ र महत्वपूर्ण प्रजातिको संरक्षणको लागि ती प्रजातिको बासस्थानको संरक्षण, संवर्धन र सुधार गर्ने ।
- जैविक विविधताको संरक्षणलाई निरन्तरता दिन र वन्यजन्तुको विचरणलाई सहज गर्न जैविक तथा सम्पर्क मार्गहरु (Corridors and Connectivities) को पहिचान, संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने ।
- पारिस्थिकीय प्रक्रियाहरुलाई (Ecosystem Processes) व्यवस्थित गर्दै वातावरणीय सेवाहरु (Ecosystem Services) लाई मानव उपयोगी बनाउँदै लैजाने ।
- अध्ययन, अनुसन्धानको माध्यमबाट जैविक विविधता र प्राकृतिक स्रोतहरुको दिगो उपयोगमा बढावा दिँदै संरक्षणमा जनसहभागिता अभिवृद्धि गर्दै लैजाने ।
- जैविक विविधता तथा वातावरण संरक्षण सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि, अभिसन्धि, महासन्धिः CBD, CITES, RAMSAR, GTF, UNESCO/WHS, SAWEN, APAP आदिको पक्षधर राष्ट्रको हैसियतले ती सन्धि र महासन्धिहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने ।
- वन्यजन्तुको दिगो संरक्षण, संवर्द्धन र सदुपयोग गरी आय एवं रोजगारीका अवसरहरुको वृद्धि गर्न गैर सरकारी संघ, संस्था तथा व्यक्तिहरुलाई वन्यजन्तु पालन, प्रजनन् तथा अनुसन्धान गर्न दिने ।

१.४ विभागका कार्यनीतिहरु

क. संरक्षित क्षेत्रहरुको व्यवस्थापन

- संरक्षित क्षेत्रहरुको व्यवस्थापन योजना तर्जुमा कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याकंन गर्ने ।
- संरक्षित क्षेत्रहरुको लागि आवश्यक पर्ने ऐन, नियम, नीति, निर्देशिकामा समयानुकुल परिमार्जन गर्नुपर्ने भएमा अध्ययन गरी संशोधनको लागि वन तथा वातावरण मन्त्रालयमा पेश गर्ने ।
- जैविक विविधता संरक्षणको दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण क्षेत्रहरुको सम्भाव्यता अध्ययन गरी संरक्षित क्षेत्रहरुको विस्तार गर्ने कार्यमा जनसहभागिता जुटाउने सम्बन्धी कार्य गर्ने ।
- घरपालुवा हात्ती व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य गर्ने ।
- शिकार अनुमतिपत्रहरु जारी गर्ने तथा तिनको अनुगमन गर्ने ।
- सिमसार क्षेत्रहरुको संरक्षण र व्यवस्थापनका कार्यहरु र ती क्षेत्रहरुको संरक्षण तथा व्यवस्थापन कार्यमा सम्बद्ध निकायहरुसँग समन्वय, सहकार्य र अनुगमन गर्ने ।
- संरक्षित क्षेत्रभित्र नियमानुसार सेवा सञ्चालन गर्न दिने र सोको व्यवस्थापन कार्यहरु गर्ने ।
- मानव वन्यजन्तु द्वन्द न्यूनीकरण, घाइते तथा समस्याग्रस्त वन्यजन्तुको उद्धार सम्बन्धी कार्यहरु गर्ने ।

ख. अध्ययन अनुसन्धान

- अनुसन्धान नीति तर्जुमा गरी स्वीकृत गराई कार्यान्वयन गर्ने र सो नीति अनुरुप अनुसन्धान अनुमति दिने ।
- अनुसन्धान कार्यहरुको स्थलगत सुपरिवेक्षण गर्ने र दुर्लभ वन्यजन्तुको प्रजनन् केन्द्रहरुको सञ्चालन तथा अनुगमन गर्ने ।
- वन्यजन्तुहरुको तथ्याङ्क अद्यावधिक राख्ने ।
- वन्यजन्तुको अनुगमन, स्थानान्तरण तथा गणना सम्बन्धी कार्यहरु गर्ने ।
- नेपाल सरकारको निर्णयानुसार संरक्षण शिक्षा र अनुसन्धान प्रयोजनको लागि स्वदेश तथा विदेशका संघ संस्थाहरुलाई वन्यजन्तु दिने व्यवस्था मिलाउने ।
- साइटिस लगायतका अन्य सन्धि, सम्झौताहरुको कार्यान्वयन गर्ने ।

ग. संरक्षण शिक्षा मार्फत जनचेतना अभिवृद्धि

- जैविक विविधता संरक्षणका लागि जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने सामग्रीहरु तयार गरी प्रकाशन तथा प्रचार प्रसार गर्ने ।
- संरक्षण शिक्षा सम्बन्धी प्रदर्शन गरिने वस्तुहरुको उत्पादन गरी आवश्यकतानुसार प्रदर्शन गर्ने ।
- विभागीय पुस्तकालयको विकास एवं सञ्चालन गर्दै यसमा अध्ययनकर्ताहरुको पहुँच बढाउने ।
- संरक्षण सम्बन्धी दिवस र समारोहहरु आयोजना गर्ने, त्रैमासिक संरक्षण समाचार प्रकाशन गरी वितरण गर्ने ।
- संरक्षित क्षेत्रमा शैक्षिक एवं व्यवसायिक प्रयोजनको लागि चलचित्र तथा वृत्तचित्र छायाङ्कन गर्न अनुमति प्रदान गर्ने तथा अनुगमन समेत गर्ने ।

घ. वार्षिक योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन

- विभाग र अन्तर्गतका कार्यालयहरुको वार्षिक योजना तर्जुमा गोष्ठी गरी प्रस्तावित कार्यक्रम तयार गर्ने ।
- संघ संस्था दातृ निकायहरुको सहयोगमा फिल्ड कार्यालयहरुबाट सञ्चालन हुने कार्यक्रमहरुको विवरण लिने र दोहोरो नपर्ने गरी कार्यक्रम तयार गर्ने गराउने ।

- बजेटको सीमा, विभागको लक्ष्य तथा आवधिक योजनामा उल्लेखित कार्यहरुलाई समावेश गरी विभाग र विभाग अन्तर्गतका कार्यालयहरुको बजेट तथा कार्यक्रमलाई अन्तिम रुप दिई वन तथा वातावरण मन्त्रालयमा पेश गर्ने ।
- प्रस्तावित बजेट तथा कार्यक्रम स्वीकृतिको सिलसिलामा राष्ट्रिय योजना आयोग, वन तथा वातावरण मन्त्रालय र अर्थ मन्त्रालयमा हुने छलफलमा महानिर्देशक, उप-महानिर्देशक, आर्थिक प्रशासन शाखा प्रमुख, योजना शाखा प्रमुख र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन शाखा प्रमुखहरुलाई समेत सहभागी गराउने ।
- स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम सम्बन्धित कार्यालयहरुलाई यथाशीघ्र उपलब्ध गराउने व्यवस्था गर्ने ।
- विभाग र अन्तर्गत कार्यरत कर्मचारीहरुको लागि आवश्यक पर्ने विभिन्न किसिमका तालीमहरुको व्यवस्था तथा समन्वय गर्ने र आवश्यक कार्यशाला गोष्ठीहरु आयोजना र सञ्चालन गर्ने ।
- सञ्चालित र सम्पन्न भएका कार्यक्रमहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरी उक्त कार्यक्रमको प्रभाव र असरका आधारमा आगामी वर्षको कार्यक्रम तय गर्न समन्वय गर्ने ।

ङ. अनुगमन मूल्याङ्कन

- स्वीकृत योजना र कार्यक्रम कार्यान्वयनको अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने वार्षिक कार्य योजना तयार गर्ने ।
- वार्षिक कार्ययोजनाअनुरुप कार्यक्रमहरुको अनुगमन र मूल्याङ्कन गरी प्रगति विवरणहरु सम्बन्धित निकायहरुमा पठाउने ।
- विभिन्न आयोजना र परियोजनासँग समन्वय गरी संरक्षण र विकास कार्यक्रम सञ्चालनको अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने ।
- वार्षिक कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको विवरणसहित वार्षिक प्रतिवेदन पुस्तिका प्रकाशन गर्ने ।

१.५ ऐन, कानून तथा नीतिहरु

ऐन	नियमावली
• राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९	• हात्तीको व्यवस्था गर्ने नियमहरु, २०२२ • राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण नियमावली, २०३० • चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज नियमावली, २०३० • वन्यजन्तु आरक्ष नियमावली, २०३४ • हिमाली राष्ट्रिय निकुञ्ज नियमावली, २०३६ • खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज नियमावली, २०४४ • वन नियमावली, २०७९ • मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन नियमावली, २०५२ • बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज नियमावली, २०५३ • संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन नियमावली, २०५३ • संरक्षण क्षेत्र सरकारी व्यवस्थापन नियमावली, २०५७ • कञ्चनजङ्गा संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन नियमावली, २०६४

• संकटापन्न वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार नियन्त्रण ऐन, २०७३ • वन ऐन, २०७६ • वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ **रणनीति** • वन अतिक्रमण रणनीति, २०६८ • वन क्षेत्र रणनीति, २०७२	• बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज नियमावली, २०७१ • शिवपुरी नागार्जुन राष्ट्रिय निकुञ्ज नियमावली, २०७६ • सङ्कटापन्न वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार नियन्त्रण नियमावली, २०७६ • वन नियमावली, २०७९ • वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ **निर्देशिका** • मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन निर्देशिका, २०५६ • संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन निर्देशिका, २०५६ • वन्यजन्तुबाट हुने क्षतिको राहत सहयोग निर्देशिका, २०६९ (तेस्रो संशोधन, २०७५) • राष्ट्रिय प्राणी उद्यान केन्द्र सञ्चालन निर्देशिका, २०७२ • यार्सागुम्बा व्यवस्थापन (संकलन तथा ओसारपसार) निर्देशिका, २०७३ • वन्यजन्तुमैत्री पूर्वाधार निर्माण निर्देशिका, २०७८
प्रमुख नीति तथा कार्यनीति • घरपालुवा हात्ती व्यवस्थापन नीति, २०६० • वन्यजन्तु पालन, प्रजनन् तथा अनुसन्धान कार्यनीति, २०६० • निकुञ्ज, आरक्ष वा संरक्षण क्षेत्र गैह्र सरकारी वा अन्य संस्थालाई व्यवस्थापन गर्न दिने नीतिको सम्बन्धमा अवलम्बन गरिने कार्य प्रक्रिया, २०६० • संरक्षित क्षेत्रभित्र भौतिक पूर्वाधारहरु निर्माण एवं सञ्चालनसम्बन्धी कार्यनीति, २०६५ • राष्ट्रिय सिमसार नीति, २०६९ राष्ट्रिय वन नीति, २०७५	**कार्यविधि** • हिमाली तथा पहाडी संरक्षित क्षेत्रभित्र साहसिक पर्यटकीय सेवाहरु सञ्चालन गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०६७ • संरक्षित क्षेत्र अनुसन्धान कार्यविधि, २०६९ • सगरमाथा राष्ट्रिय निकुञ्जभित्र होटल, लज तथा चिया पसल सञ्चालन कार्यविधि, २०७० • लामटाङ राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्रभित्र होटल, लज तथा चिया पसल सञ्चालन कार्यविधि, २०७० • वन्यजन्तुको आखेटोपहार व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७२ • सुराकी परिचालन कार्यविधि, २०७२ • संरक्षित क्षेत्रको व्यवस्थापन योजना तयारी कार्यविधि, २०७३ • वन्यजन्तु उद्धार केन्द्र व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७३ • संरक्षित क्षेत्रको कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि २०७८/७९

मपदण्ड	विविध
• मध्यवर्ती क्षेत्र (उद्योग स्थापना र सञ्चालन) मापदण्ड, २०६२	• राष्ट्रिय बाघ संरक्षण समिति, नेपालको गठन तथा काम, कर्तव्य र अधिकार, २०६७ • राष्ट्रिय वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण समन्वय समिति र वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाईको सांगठनिक ढाँचा तथा काम, कर्तव्य र अधिकार, २०६७

१.६ विभागलाई मार्ग निर्देशन गर्ने समितिहरु

१.६.१ राष्ट्रिय बाघ संरक्षण समिति, नेपाल (National Tiger Conservation Committee, Nepal-NTCC)

नेपाल सरकारलाई नीतिगत मार्ग दर्शन र राय सल्लाह दिन तथा विभिन्न सरोकारवाला निकायहरु बीच समन्वयको लागि नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) को मिति २०६७/२/२ को निर्णयानुसार सम्माननीय प्रधानमन्त्रीको अध्यक्षतामा राष्ट्रिय बाघ संरक्षण समितिको गठन भएको छ। राष्ट्रिय बाघ संरक्षण समितिको सांगठनिक संरचना अनुसूची ४ प्रस्तुत गरिएको छ।

१.६.२ राष्ट्रिय वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण समन्वय समिति (National Wildlife Crime Control Coordination Committee-NWCCCC)

वन्यजन्तुको चोरी शिकार र यसका अङ्ग प्रत्यङ्गको अवैध व्यापारलाई प्रभावकारी रुपमा नियन्त्रण गर्न कठिनाई भईरहेको अवस्थामा महत्वपूर्ण वन्यजन्तु सँधैको लागि लोप हुन जाने संभावनालाई दृष्टिगत गरी यसको नियन्त्रणको लागि जिम्मेवार निकायहरुको प्रभावकारी समन्वयको आवश्यकता जरुरी रहेको छ। यी दुर्लभ सम्पदाको अवैध व्यापार नियन्त्रणको लागि एउटा छुट्टै निकायको स्थापनाको लागि सम्बन्धित क्षेत्रहरुबाट राय, सुझाव र सहयोग जुटाउन तथा आवश्यक राय सुझाव र निर्देशन दिनका लागि माननीय वन तथा वातावरण मन्त्रीको अध्यक्षतामा एक राष्ट्रिय स्तरको उच्चस्तरीय वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण समन्वय समिति गठन र स्थापना गर्न मनासिव भएकोले नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) को मिति २०६७/८/५ को निर्णयबमोजिम संरचना स्थापना भई कार्यहरु हुँदै आएका छन्। राष्ट्रिय वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण समन्वय समितिको सांगठनिक संरचना अनुसूची ४ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

१.६.३ केन्द्रीयस्तरको वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाइ (Central Level Wildlife Crime Control Bureu-WCCB)

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका महानिर्देशकको संयोजकत्वमा केन्द्रीयस्तरको वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाइको गठन र स्थापना गर्न मनासिव देखिएकोले नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) को मिति २०६७/८/५ को निर्णय बमोजिम सांगठनिक संरचना स्वीकृत भई कार्य हुँदै आएका छन्। केन्द्रीयस्तरको वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाइको सांगठनिक ढाँचा अनुसूची ४ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

१.७ विभागको सांगठनिक संरचना

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको संगठन संरचना (२०७१) अनुसार महानिर्देशक (विभागीय प्रमुख) सहित २ वटा महाशाखाहरु र ९ वटा शाखाहरु रहेका छन् । यस विभाग अन्तर्गत १२ राष्ट्रिय निकुञ्ज, १ वन्यजन्तु आरक्ष, १ शिकार आरक्ष, ६ संरक्षण क्षेत्र र २ वटा प्राणी उद्यानहरु रहेका छन् । ६ संरक्षण क्षेत्रहरु मध्ये ४ वटा संरक्षण क्षेत्र (अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र, गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्र, मनास्लु संरक्षण क्षेत्र र कञ्चनजङ्घा संरक्षण क्षेत्र) मा सम्पर्क अधिकारीको कार्यालयहरु रहेका छन् । यस विभाग र अन्तर्गतका निकायहरुमा जम्मा निजामती कर्मचारीको दरबन्दी १९३७ रहेको छ ।

चित्र २ : राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको संगठन संरचना

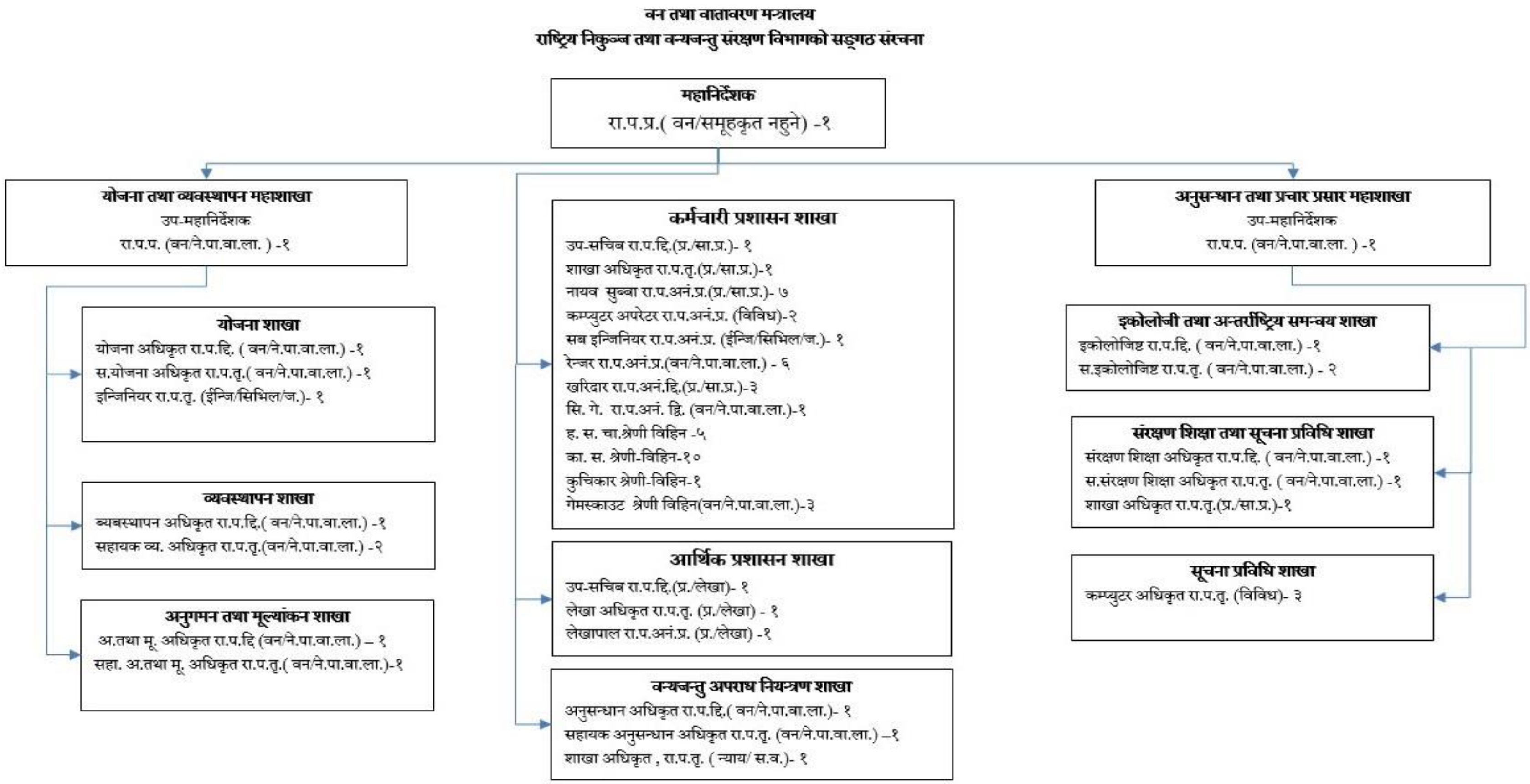

१.८ विभागको महाशाखा तथा शाखाहरुको कार्य विवरण

विभागमा दुई वटा महाशाखाहरु (योजना तथा व्यवस्थापन महाशाखा र अनुसन्धान तथा प्रचार प्रसार महाशाखा) रहेका छन् । यी महाशाखाले महानिर्देशकको प्रत्यक्ष सुपरीवेक्षण र नियन्त्रणमा रही आफ्नो कार्य सम्पादन गर्दछन् । महाशाखाहरुमा उप-महानिर्देशकले नेतृत्व गर्दछन् । प्रत्येक महाशाखामा तीन-तीन वटा शाखाहरु रहेका छन् र बाँकी ३ वटा शाखाहरु (कर्मचारी प्रशासन शाखा, आर्थिक प्रशासन शाखा र वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण शाखा) महानिर्देशकको प्रत्यक्ष मातहतमा रहेका छन् ।

१.८.१ योजना तथा व्यवस्थापन महाशाखाको कार्य विवरण

- विभाग तथा मातहत कार्यालयको योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा अनुगमन, व्यवस्थापन योजना तयारी सम्बन्धी काम गर्ने ।
- प्रचलित ऐन/नियम नीतिको परिधिमा रही राष्ट्रिय निकुञ्ज, आरक्ष, संरक्षण क्षेत्र, प्राणी उद्यान तथा मध्यवर्ती क्षेत्रहरुमा सञ्चालित योजनाको कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी काम गर्ने ।
- राष्ट्रिय निकुञ्ज, आरक्ष, संरक्षण क्षेत्र, प्राणी उद्यान तथा मध्यवर्ती क्षेत्रहरुको विकास, विस्तारको लागि सम्भाव्यता अध्ययन लगायत प्रस्तावहरु तयार गर्ने ।
- स्वीकृत व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयनका लागि नीतिगत एवं कानुनी जटिलताको समाधानका लागि आवश्यक कार्य गर्ने ।
- विभाग र अन्तर्गतका संरक्षित क्षेत्र कार्यालयहरुबाट सञ्चालित कार्यक्रमहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने र त्रैमासिक तथा वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन तयार गर्ने ।
- आफ्नो महाशाखा अन्तर्गत सम्बन्धित विषयमा हुने सभा, गोष्ठी तथा सेमिनारमा भाग लिन कर्मचारीलाई खटाउने ।
- कर्मचारीको कार्य विभाजन गरी कामको सुपरीवेक्षण, निर्देशन र नियन्त्रण तथा प्रत्यायोजित अधिकार बमोजिम कार्य सम्पादन मूल्याङ्कन, प्रोत्साहन तथा पुरस्कार सम्बन्धी काम गर्ने ।
- महाशाखाको भौतिक साधनहरुको स्याहार संभार, मर्मत तथा सुरक्षा गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- महाशाखा सम्बन्धी तथ्याङ्क तथा सूचनाहरु सङ्कलन, अद्यावधिक तथा वर्गीकरण गरी राख्ने ।

यस महाशाखा अन्तर्गतका शाखाहरुको कार्य विवरण यस प्रकार रहेको छ :

१.८.१.१ योजना शाखा

- स्वीकृत व्यवस्थापन योजना, राष्ट्रिय नीति, जैविक विविधता संरक्षणका कार्यक्रम अनुसार अनुगमन तथा मूल्याङ्कन शाखाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रतिवेदनसमेतको आधारमा राष्ट्रिय निकुञ्ज, वन्यजन्तु आरक्ष, शिकार आरक्ष, मध्यवर्ती क्षेत्र, प्राणी उद्यान र संरक्षण क्षेत्रको संरक्षण एवं व्यवस्थापनको लागि विभाग र अन्तर्गतका कार्यालयहरुको योजना तथा कार्यक्रमहरु तयार गरी स्वीकृतिको लागि पेश गर्ने ।
- स्वीकृत योजनाहरुको कार्यान्वयनका लागि उपयुक्त प्रक्रिया र विधि तय गर्ने, सो पेश गरी स्वीकृत भएबमोजिम सम्बन्धित निकायहरुमा कार्यक्रम अख्तियारी तथा अन्य मार्गदर्शन पठाउने वा जानकारी गराउने ।
- मध्यवर्ती क्षेत्रहरुको बार्षिक कार्यक्रमहरुको तर्जूमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याकंन गर्ने एवं अद्यावधिक गर्दै जाने ।

- संरक्षित क्षेत्रमा प्राप्त हुने राजश्व यकिन गरी सोको आधारमा मध्यवती क्षेत्र कार्यक्रम तयार गरी गराई स्वीकृतिको लागि पेश गर्ने ।
- योजना सम्बन्धी काममा राष्ट्रिय योजना आयोग, वन तथा वातावरण मन्त्रालय र राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग बीचको सम्पर्क बिन्दुको रुपमा काम गर्ने ।
- तथ्याङ्क सङ्कलन, वर्गीकरण, अद्यावधिक तथा सूचनाहरु सार्वजनिकरण गर्ने ।
- स्वीकृत योजना र कार्यक्रम कार्यान्वयन सम्बन्धमा आवश्यक जानकारी लिने ।
- विभाग र अन्तर्गत कार्यरत कर्मचारीहरुको लागि आवश्यक पर्ने विभिन्न किसिमका तालिमहरुको व्यवस्था गर्ने ।
- योजना तथा कार्यक्रमहरुसँग सम्बन्धित कार्यशाला गोष्ठीहरु आयोजना सञ्चालन गर्ने, भाग लिने ।

१.८.१.२ व्यवस्थापन शाखा

- राष्ट्रिय निकुञ्ज, आरक्ष, संरक्षण क्षेत्र र मध्यवर्ती क्षेत्रहरुको व्यवस्थापन योजना तयार तथा स्वीकृत गर्न सहयोग पुऱ्याउने र त्यसको कार्यान्वयन एवं अद्यावधिक गर्दै जाने ।
- जैविक विविधता संरक्षणको दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण क्षेत्रहरुको सम्भाव्यता अध्ययन गरी निकुञ्ज, आरक्ष, संरक्षण क्षेत्र र मध्यवर्ती क्षेत्रहरुको विस्तार गर्ने ।
- घरपालुवा हात्ती व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य गर्ने ।
- शिकार व्यवस्थापन गर्ने तथा अनुमति-पत्र दिने र शिकारसम्बन्धी अनुगमन गर्ने ।
- संरक्षित क्षेत्रभित्र सेवा सञ्चालन तथा सो को व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यहरु गर्ने ।
- मध्यवर्ती क्षेत्रको लागि आवश्यक पर्ने ऐन, नियम, नीति, निर्देशिकामा समयानुकूल परिमार्जन गर्नुपर्ने भएमा अध्ययन गरी संशोधनका लागि पेश गर्ने ।
- संरक्षित क्षेत्रभित्र सञ्चालन गरिने सेवाको लागि समयानुकूल राजश्व दरको निर्धारण गरी पेश गर्ने ।

१.८.१.३ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन शाखा

- विभाग र अन्तर्गतका कार्यालयहरुबाट सञ्चालित वार्षिक कार्यक्रम, योजना तथा आयोजनाहरुको लक्ष्य हासिल भएको नभएको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने गराउने ।
- विभाग र अन्तर्गतका कार्यालयहरुको मासिक, त्रैमासिक र वार्षिक प्रतिवेदनहरु सङ्कलन र तयार गरी तालुक निकायमा पठाउने र सरोकारवालाहरुलाई जानकारी गराउने ।
- नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्धतिको विकास गर्ने, अनुगमन प्रतिवेदनहरु अद्यावधिक गर्ने गराउने ।
- विभाग र अन्तर्गतका कार्यालयका विकास निर्माण तथा अन्य विषयमा भएका विविध गतिविधिको प्रगति विवरण तयार एवं समीक्षा गर्ने ।
- संरक्षित क्षेत्रभित्र सञ्चालित कार्यक्रमहरुको अनुगमन गरी सोको उपलब्धि र प्रभावकारिताको आधारमा आगामी वर्षको कार्यक्रम तयार गर्न योजना शाखालाई सहयोग र समन्वय गर्ने ।

१.८.२ अनुसन्धान तथा प्रचारप्रसार महाशाखाको कार्य विवरण

- संरक्षित वन्यजन्तुको संरक्षण सम्वन्धी चुनौती, सीमापार संरक्षण, चोरी शिकार तथा अवैध व्यापार नियन्त्रण र आखेटोपहार पहिचान र व्यवस्थापन तथा अध्ययन अनुसन्धान गर्ने ।

- संरक्षण सम्बन्धी विद्युतीय तथ्याङ्क तथा सूचनाहरु सङ्कलन, अद्यावधिक तथा वर्गीकरण गरी राख्ने, राख्न लगाउने ।
- संरक्षण सम्बन्धी तथ्याङ्क तथा सूचनाहरु सङ्ककलन, अद्यावधिक तथा वर्गीकरण गरी राख्ने, राख्न लगाउने ।
- आफ्नो महाशाखा अन्तर्गत सम्बन्धित विषयमा हुने सभा, गोष्ठी, सेमिनारमा भाग लिन कर्मचारीलाई खटाउने ।
- कर्मचारीको कार्य विभाजन गरी कामको सुपरीवेक्षण, निर्देशन र नियन्त्रण तथा प्रत्यायोजित अधिकार बमोजिम कार्य सम्पादन मूल्याङ्कन, प्रोत्साहन पुरस्कार सम्बन्धी काम गर्ने ।
- महाशाखाको भौतिक साधनहरुको स्याहार संभार, मर्मत तथा सुरक्षा गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

यस महाशाखा अन्तर्गतका शाखाहरुको कार्य विवरण यस प्रकार रहेको छ :

१.८.२.१ इकोलोजी शाखा

- अनुसन्धान नीति तर्जुमा गरी स्वीकृत गराउने र अनुसन्धान अनुमति सम्बन्धी कार्य गर्ने ।
- अनुसन्धान कार्यहरुको स्थलगत सुपरीवेक्षण, अनुगमन गर्ने ।
- वन्यजन्तुको तथ्याङ्क अद्यावधिक राख्ने, वन्यजन्तुको संरक्षणका नीतिहरु कार्यान्वयन गर्ने ।
- वन्यजन्तुको स्थानान्तरण, गणना सम्बन्धी कार्यहरु गर्ने ।
- प्रजाति संरक्षण तथा भू-परिधि कार्ययोजना सम्बन्धी कार्य गर्ने ।
- संरक्षण र अनुसन्धान प्रयोजनको लागि वन्यजन्तु स्वदेश तथा विदेशका संघ संस्थाहरुलाई नेपाल सरकारको निर्णयानुसार आदान प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- संरक्षणसँग सम्बन्धित राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौताहरुको कार्यान्वयन गर्ने ।
- सिमसार क्षेत्रहरुको व्यवस्थापनका कार्यहरु र तिनको व्यवस्थापन कार्यमा सम्वद्ध निकायहरुसँग समन्वय र अनुगमन गर्ने ।

१.८.२.२ संरक्षण शिक्षा शाखा

- जैविक विविधता संरक्षणका लागि जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने सामाग्रीहरु तयार गरी प्रकाशन र प्रसारण गर्ने ।
- संरक्षण सम्बन्धित दिवस र समारोहहरु आयोजना गर्ने, सञ्चालन गर्ने साथै विभागको त्रैमासिक संरक्षण समाचार प्रकाशन गरी वितरण गर्ने ।
- चलचित्र तथा वृत्तचित्र छायाँङ्कन सम्बन्धी कानून बमोजिम अनुमति प्रदान गर्न आवश्यक सहजीकरण गर्ने ।
- संरक्षण शिक्षा सम्बन्धी जैविक विविधता पुस्तकालय व्यवस्थित गर्ने ।
- राष्ट्रिय तथा क्षेत्रीयस्तरका संरक्षण शिक्षा सूचना केन्द्र स्थापना, सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि समन्वय गर्ने ।

१.८.२.३ सूचना प्रविधि शाखा

- विभागको वेभसाइट सञ्चालन तथा शाखाहरुमा नेटवर्किङ व्यवस्थापन गर्ने ।
- विभागका लागि आवश्यक सफ्टवेयर तयार गर्ने, गराउने र शाखाहरुको महत्वपूर्ण तथ्याङ्कहरु व्यवस्थित ढंगले विद्युतीय माध्यमबाट अभिलेख गर्ने ।
- विभाग अन्तरर्गतका कार्यालयहरुमा सूचना प्रणालीको विकास गर्न आवश्यक सहयोग र समन्वय गर्ने ।

- विभाग र अन्तर्गतका कार्यालयहरुबाट प्राप्त सूचनाको आधारमा सूचना, तथ्याङ्क र कार्यक्रमहरू कम्प्युटरमा प्रवृष्टि गर्ने तथा तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्ने ।
- शाखाहरुमा रहेका कम्प्युटरको सुरक्षा, मर्मत संभार र सञ्चालनका लागि आवश्यक सहयोग र समन्वय गर्ने ।
- विभागले खरिद गर्ने कम्प्युटर र उपकरणमा गुणस्तरको लागि सुझाव पेश गर्ने ।
- विभाग अन्तर्गतका कार्यालयका कर्मचारीका लागि आवश्यक कम्प्युटर तालिम प्रस्ताव एवं सञ्चालन गर्ने ।
- डिजिटल हाजिरी मेशिन सञ्चालन गरी मासिक विवरण महानिर्देशक समक्ष नियमित रुपमा पेश गर्ने ।
- सूचना प्रविधि सम्बन्धी अन्य कार्य गर्ने ।

१.८.३ कर्मचारी प्रशासन शाखा

- कर्मचारीहरुको नियुक्ति, सरुवा, बढुवा, स्वदेश तथा विदेशमा तालिम , अध्ययन, अध्ययन भ्रमण आदिमा मनोनयनका साथै दण्ड पुरस्कार र विभागीय कारवाहीको शुरु कारवाही गर्ने ।
- विभाग र अन्तर्गतका कार्यालयहरुको कर्मचारी प्रशासन सम्बन्धी कार्य गर्ने ।
- सार्वजनिक खरिद ऐन र नियमावली बमोजिम सार्वजनिक खरिद योजना तयार गर्ने, कार्यान्वयनको लागि निर्णय गर्ने, खरिद भएको जिन्सी सामानको दाखिला, भौतिक सम्पत्तिको सुरक्षा, मर्मत सम्भार गर्ने, गराउने तथा लिलाम बिक्री सम्बन्धी कार्य गर्ने ।
- विभागका शाखा प्रमुख, महाशाखा एवं विभागीय प्रमुखसँग प्रशासनिक विषयहरुमा आवश्यकता अनुरुप राय आदान प्रदान गर्ने ।
- जनगुनासो व्यवस्थापन, अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग तथा राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्रको निर्देशन कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।

१.८.४ आर्थिक प्रशासन शाखा

- विभाग र अन्तर्गतका कार्यालयहरुको लागि योजना शाखासँग समन्वय गरी बजेट तर्जुमा कार्यमा सहयोग गर्ने र स्वीकृत बजेट नियमानुसार निकासा दिने र खर्चको अभिलेख राख्ने ।
- विभाग र अन्तर्गत कार्यालयहरुको राजश्व र धरौटीसमेतको केन्द्रीय आर्थिक विवरण तयार गरी तालुक निकायमा पेश गर्ने ।
- सञ्चालित कार्यक्रम/आयोजनाहरुको मासिक र वार्षिक खर्चको फाँटवारी तयार गर्ने । आर्थिक सर्वेक्षण तथा बजेट तर्जुमा कार्यमा अन्य शाखालाई सहयोग गर्ने ।
- आर्थिक कारोबारमा माग भए बमोजिम राय पेश गर्ने ।
- आर्थिक कारोबार सम्बन्धी सम्पूर्ण श्रेस्ता दुरुस्त राख्ने, आन्तरिक र अन्तिम लेखापरीक्षण गराउने ।
- कर्मचारीले पाउने पारिश्रमिक (तलव, भत्ता, खाद्यान्न तथा पोशाक) लगायतका अन्य सुविधाहरु समयमै उपलव्ध गराउने ।
- विभाग र अन्तर्गत कार्यालयहरुको वेरुजुको अभिलेख अद्यावधिक गर्ने गराउने ।
- लेखापरीक्षणबाट देखिन आएका वेरुजुहरु नियमानुसार फर्स्यौट गर्ने गराउने ।

१.८.५ वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण शाखा

- वन्यजन्तुको अपराध नियन्त्रणका लागि केन्द्रीयस्तरमा सरोकारवाला निकायहरुसँग समन्वय गर्ने ।

- मातहतका कार्यालयहरुमा चोरी शिकार नियन्त्रण इकाई प्रभावकारी रुपमा परिचालन गर्न आवश्यक राय सुझाव दिने ।
- वन्यजन्तु चोरी शिकारमा संलग्न व्यक्तिहरुको अभिलेख तयार गर्ने ।
- विभाग र अन्तर्गतका कार्यालयहरुमा वन्यजन्तु सम्बन्धी अपराधका विषयहरुमा अदालती कारबाहीमा रहेका विषयवस्तुसँग आवश्यक पर्ने जवाफ, प्रतिवेदन तयार गर्ने ।
- वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण सम्बन्धमा केन्द्रीयस्तरमा सञ्जाल गठन गर्ने कार्यमा आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउने ।
- वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण तथा तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्ने सम्बन्धी कार्यको लागि वन तथा भू-संरक्षण विभाग र SAWEN सँग नियमित समन्वय गर्ने ।
- विभाग र अन्तर्गतका कार्यालयहरुका साथै सुरक्षा निकायका कर्मचारीहरुका लागि वन्यजन्तु अपराध सम्बन्धी विषयहरुमा तालिम, गोष्ठी, अभिमुखीकरण, पुनर्ताजगी आदि कार्यक्रमहरुको आयोजना गर्ने ।

१.९ प्रमुख चुनौतीहरु

नेपालको जैविक विविधता संरक्षणमा विभागले अहोरात्र आफ्नो कार्य सम्पादन गर्दागर्दै पनि विभिन्न चुनौतिहरुको सामान गर्दै आइरहेको छ । विभागले खेप्दै आइरहेका प्रमुख चुनौतिहरु यस प्रकार छन् :

- वन पैदावार र वन्यजन्तुको चोरी शिकार तथा अवैध व्यापार ।
- संरक्षित क्षेत्रको सिमानाभित्र र मध्यवर्ती क्षेत्रको सरकारी वन क्षेत्रमा बस्ती र जग्गा अतिक्रमण ।
- कमजोर भौतिक संरचना र साधन स्रोतको अपर्याप्तता ।
- अपर्याप्त वजेट ।
- विद्यमान कानूनको समय सापेक्ष संशोधनमा ढिलाई ।
- मानव वन्यजन्तु बीचको द्वन्द्व ।
- प्राकृतिक स्रोत माथिको बढ्दो मानवीय चाप ।
- संरक्षण र विकासका फरक फरक अवधारणा तथा मान्यता ।
- वातावरणमैत्री पूर्वाधार विकास हुन नसक्नु र गर्नुपर्छ भन्ने मान्यता स्थापित हुन नसक्नु ।
- वन र वन्यजन्तु अपराधको लागि विशिष्टकृत अदालतको व्यवस्थाको अभाव ।
- घाइते टुहुरा वन्यजन्तुको व्यवस्था गर्न स्रोत साधन, वन्यजन्तु अस्पताल र उद्धार केन्द्रको कमी ।
- नदीजन्य निर्माण सामग्रीको अवैध प्रयोग तथा नीतिगत द्विविधा ।
- मिचाहा प्रजातिको व्यवस्थापन गर्न कठिनाई ।
- वन्यजन्तुको बासस्थान खुम्चनु, क्षयीकरण तथा संरक्षित क्षेत्रबीचमा जैविक मार्ग सहज नहुनु ।
- संरक्षित क्षेत्रका पूर्वाधार जस्तै मुख्य कार्यालय, सेक्टर कार्यालय, रेञ्जपोष्ट तथा पोष्टहरु पूराना र जिर्ण अवस्थामा हुनु ।
- उत्तरी सीमातर्फ भौगोलिक बिकटताका कारणले आशातित संरक्षण गर्न कठिनाई रहेको ।
- मध्यवर्ती क्षेत्र तथा संरक्षण क्षेत्रको व्यवस्थापनमा स्थानीय सरकारसँगको समन्वय ।
- चौबिसै घण्टा खटिनुपर्ने र अति कठिन वातावरणीय अवस्थामा जोखिमपूर्ण काम गर्नुपर्ने कर्मचारीहरुका लागि आपतकालिन उद्धारको प्रावधान तथा विमाको व्यवस्थाको अभाव ।
- अन्तर्राष्ट्रिय महत्वका सिमसार क्षेत्रको व्यवस्थापनमा समन्वयको कमी ।

भाग-२ आ.व. २०७८/७९ मा सञ्चालित कार्यक्रमहरु

२.१ आ.व. २०७८/७९ को आयोजनागत बजेट विनियोजनको स्थिति

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा आरक्ष आयोजना, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग कार्यक्रम, हात्तिसार कार्यक्रम, प्रकृतिमा आधारित पर्यटन कार्यक्रम जस्ता सालबसाली कार्यक्रम अन्तर्गत वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रम यस विभाग तथा मातहतका कार्यालयहरुबाट सञ्चालन हुँदै आएको छ । आ.व. २०७८/७९ को स्वीकृत बार्षिक कार्यक्रम अनुसार राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा आरक्ष आयोजना, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग कार्यक्रम, हात्तिसार कार्यक्रम, र प्रकृतिमा आधारित पर्यटन कार्यक्रममा गरी कुल २ अर्व ४३ करोड तीस लाख रकम विनियोजन भएकोमा आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्ममा खुद बजेट २ अर्ब ३३ करोड १३ लाख रकम रहेको थियो । राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग र मातहतका कार्यालयहरुमा सञ्चालित आयोजना/ कार्यक्रमहरुमा विनियोजन भएको बजेटको स्थिति देहाय बमोजिम छ ।

चित्र ३: आयोजनागत विनियोजित बजेट २०७८।७९

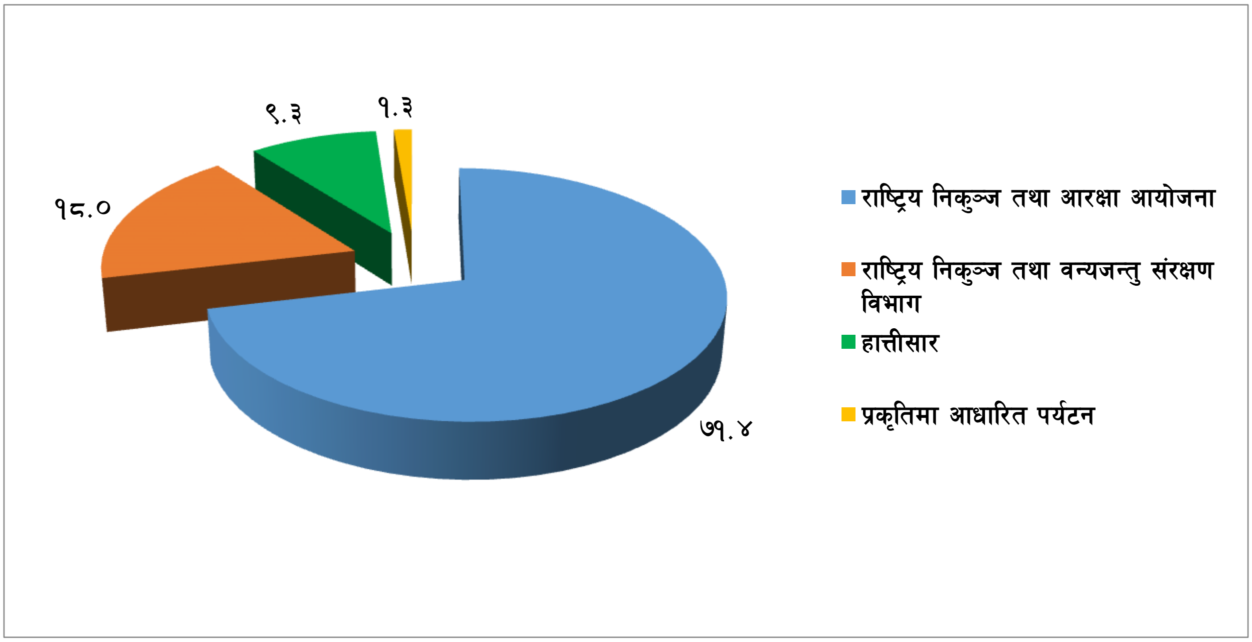

२.२ आ.व. २०७८/७९ मा कार्यालयहरुको आयोजनागत स्वीकृत वार्षिक बजेट

आ.व. २०७८/७९ मा कार्यालयहरुको आयोजनागत स्वीकृत वार्षिक बजेट निम्नानुसार छ । आ.व. २०७८/७९ मा कार्यालयहरुको आयोजनागत स्वीकृत वार्षिक बजेट तथा खर्चको विवरण अनुसूची ५ र अनुसूची ६ मा मध्यवर्ती क्षेत्र स्थापना देखि आ.व. २०७८/७९ सम्म मध्यवर्ती क्षेत्र कार्यक्रममा विनियोजित भएको वार्षिक बजेट विवरण प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १: आ.व. २०७८/७९ मा कार्यालयहरुको आयोजनागत स्वीकृत बार्षिक बजेट

रु. लाखमा

सि.नं.	कार्यालय	आयोजना/कार्यक्रमको नाम												कुल खुद बजेट
		रा.नि.तथा आरक्ष			रा.नि.तथा व.ज.सं. विभाग			हात्तीसार			प्रकृतिमा आधारित पर्यटन			
		विनियोजित	रकमान्तर	खुद बजेट	विनियोजित	रकमान्तर	खुद बजेट	विनियोजित	रकमान्तर	खुद बजेट	विनियोजित	रकमान्तर	खुद बजेट	
१	चितवन रा.नि.	१९१३.३	३४९	२२६२.३	०	२०१	२०१	८७१.४७	३३.७७	९०५.२४	२९.६५	०	२९.६५	**३३९८.२**
२	पर्सा रा.नि.	९२६.१७	१००	१०२६.२	०	२८.८४	२८.८४	१९३.३५	०	१९३.३५	२९.६८	०	२९.६८	**१२७८**
३	बाँके रा.नि.	१०९५.९	१३८.०१	१२३३.९	०	८	८	१६२.४३	५.२०१	१६७.६३	४६५.७	११७.३	३४८.४	**१७५७.९**
४	बर्दिया रा.नि.	१७७६.५	२१०.६४	१९८७.२	०	५५.६५	५५.६५	२७४.२२	०	२७४.२२	५५५.६	५५५.६	०	**२३१७**
५	शुक्लाफाँटा रा.नि.	९६०.३९	२८७.५२	१२४७.९	०	११३.६४	११३.६४	१८८.७४	०	१८८.७४	४५८.३	२६८.३	१९०	**१७४०.३**
६	शिवपुरी नार्गाजुन रा.नि.	८५९.४५	१४९.८१	१००९.३	०	६०.६२	६०.६२	०	०	०	२७.५२	०	२७.५२	**१०९७.४**
७	लामटाङ्ग रा.नि.	७३०.२४	७.४५	७३७.६९	०	२८.८८	२८.८८	०	०	०	२७.३३	०	२७.३३	**७९३.९**
८	शे-फोक्सुण्डो रा.नि.	४४५.१	८	४५३.१	०	१८.४७	१८.४७	०	०	०	२५.७१	०	२५.७१	**४९७.२८**
९	सगरमाथा रा.नि.	५२४.१५	१७.०३	५४१.१८	०	६१.९९	६१.९९	०	०	०	२३.७२	०	२३.७२	**६२६.८९**
१०	मकालु बरुण रा.नि.	६१७.३२	१००	७१७.३२	०	८	८	०	०	०	२६.३३	०	२६.३३	**७५१.६५**
११	खप्तड रा.नि.	५४५.९३	०	५४५.९३	०	८	८	०	०	०	५६.७६	०	५६.७६	**६१०.६९**
१२	रारा रा.नि.	४७८.२१	१०२.५८	५८०.७९	०	८	८	०	०	०	४२८.६	०	४२८.६	**१०१७.४**
१३	कोशीटप्पू व.आ.	६०४.२४	३०७.१९	९११.४३	०	९	९	२४२.७९	५.२	२४७.९९	२८.९८	०	२८.९८	**११९७.४**
१४	ढोरपाटन शि.आ.	५५५.५७	२००.५२	७५६.०९	०	०	०	०	०	०	२५.६२	०	२५.६२	**७८१.७१**
१५	अन्नपूर्ण सं.क्षे.	७०.५७	२.९	७३.४७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	**७३.४७**
१६	अपिनाम्पा सं.क्षे.	५३५.२	०	५३५.२	०	५१.८४	५१.८४	०	०	०	०	०	०	**५८७.०४**
१७	कञ्चनजङ्घा सं.क्षे.	१८०.१९	९.७	१८९.८९	०	६	६	०	०	०	०	०	०	**१९५.८९**
१८	कृष्णसार सं.क्षे.	१८४.६५	७.३५	१९२	०	८	८	०	०	०	०	०	०	**२००**
१९	गौरीशंकर सं.क्षे.	४२.३३	०	४२.३३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	**४२.३३**
२०	मनास्लु सं.क्षे.	४०.४८	१.०५	४१.५३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	**४१.५३**
२१	राष्ट्रिय प्राणी उद्यान	०	०	०	७५५.५७	०	७५५.५७	०	०	०	०	०	०	**७५५.५७**
२२	भानुभक्त प्राणी उद्यान	०	०	०	३४४.७३	०	३४४.७३	०	०	०	०	०	०	**३४४.७३**
२३	रा.नि. तथा व.सं. विभाग	३०९६.२	२९८३	११३.२१	२८७३.७	८११.१	२०६२.६	०	०	०	३१.५	०	३१.५	**२२०७.३**
	जम्मा	**१६१८२**	**९८४.२**	**१५१९८**	**३९७४**	**१३५.१७**	**३८३८.८**	**१९३३**	**४४.१७**	**१९७७.२**	**२२४१**	**९४१.२**	**१२९९.८**	**२२३१४**

२.३ आ.व. २०७८/७९ को आयोजनागत बजेटको स्थिति

तालिका २: आ.व. २०७८।७९ को आयोजनागत खुद बजेट

सि.नं.	आयोजनाको नाम	प्राथमिकता क्रम	विनियोजित बजेट (रु.लाखमा)								
			चालु			पूजींगत			जम्मा		
			ने.स. तर्फ	वै.अ.तर्फ	जम्मा	ने.स. तर्फ	वै.अ.तर्फ	जम्मा	ने.स. तर्फ	वै.अ.तर्फ	जम्मा
१	राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा आरक्षा आयोजना	P1	८८८१.७७	०	८८८१.७७	६३१६.०३	०	६३१६.०३	१५१९७.८	०	१५१९७.८
२	राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग	P1	२८४२.८४	०	२८४२.८४	९९६	०	९९६	३८३८.८४	०	३८३८.८४
३	प्रकृतिमा आधारित पर्यटन कार्यक्रम	P1	१६३	१५०.८	३१३.८	११२	८७४	९८६	२७५	१०२४.८	१२९९.८
४	हात्तीसार	P2	१६२६.१७	०	१६२६.१७	३५१	०	३५१	१९७७.१७	०	१९७७.१७
	जम्मा		१३५१३.७८	१५०.८	**१३६६४.५८**	७७७५.०३	८७४	**८६४९.०३**	२१२८८.८१	१०२४.८	**२२३१३.६१**

(ने.स.: नेपाल सरकार, वै.अ.: वैदेशिक अनुदान)

२.४ आ.व. २०७८/७९ को आयोजनागत खर्चको स्थिति

तालिका ३: आ.व. २०७८/७९ को आयोजनागत खर्च

सि.नं.	आयोजनाको नाम	खुद बजेट			खर्च			खर्च प्रतिशत			
		चालु	पूजींगत	जम्मा	चालु	पूजींगत	जम्मा	चालु	पूजींगत	जम्मा	
		रु. लाखमा	रु. लाखमा	रु. लाखमा	रु. लाखमा	रु. लाखमा	रु. लाखमा	%	%	%	
१	राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा आरक्षा आयोजना	८८८१.७७	६३१६.०३	१५१९७.८०	७४४८.८०	४६९२.०४	१२१४०.८५	८३.८७	७४.२९	७९.८९	
२	राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग	२८४२.८४	९९६.००	३८३८.८४	२५६६.७०	७१२.०८	३२७८.७८	९०.२९	७१.४९	८५.४१	
३	हात्तीसार	३१३.८०	९८६	१२९९.८०	१४४१.९६	२६५.४४	१७०७.४०	८७.०७	७५.६२	८५.०६	
४	प्रकृतिमा आधारित पर्यटन कार्यक्रम	१६२६.१७	३५१.००	१९७७.१७	१५४.६७	१०१.६३	२५६.३०	४९.२९	१०.३१	१९.७२	वैदेशिक अनुदान प्राप्त नभएको
	जम्मा	**१३६९४.५८**	**८६४९.०२**	**२२३१३.६०**	**११६१२.१३**	**५७७१.१९**	**१७३८३.३२**	**८४.७९**	**६६.७३**	**७७.८०**	

(ने.स.: नेपाल सरकार, वै.अ.: वैदेशिक अनुदान)

२.५ आ.व. २०७८/७९ मा आयोजना अन्तर्गतका कार्यालयहरुको वार्षिक कार्यक्रम बजेट तथा खर्च

२.५.१ राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा आरक्ष आयोजना अन्तर्गतका कार्यालयहरुको वार्षिक कार्यक्रम बजेट तथा खर्च विवरण

चित्र ४: राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा आरक्ष आयोजना अन्तर्गत कार्यालयहरुको वार्षिक कार्यक्रम बजेट तथा खर्च (रु. लाखमा)

सि.नं.	आयोजनाको नाम	खुद बजेट (रु. लाखमा)			खर्च (रु. लाखमा)			खर्च प्रतिशत			भरित प्रगति प्रतिशत
		चालु	पूजींगत	जम्मा	चालु	पूजींगत	जम्मा	चालु	पूजींगत	जम्मा	
१	राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा आरक्षा आयोजना	८८८१.७७	६३१६.०३	१५१९७.८	७४४८.८	४६९२.०४	१२१४०.८५	८३.८७	७४.२९	७९.८९	८७.९८

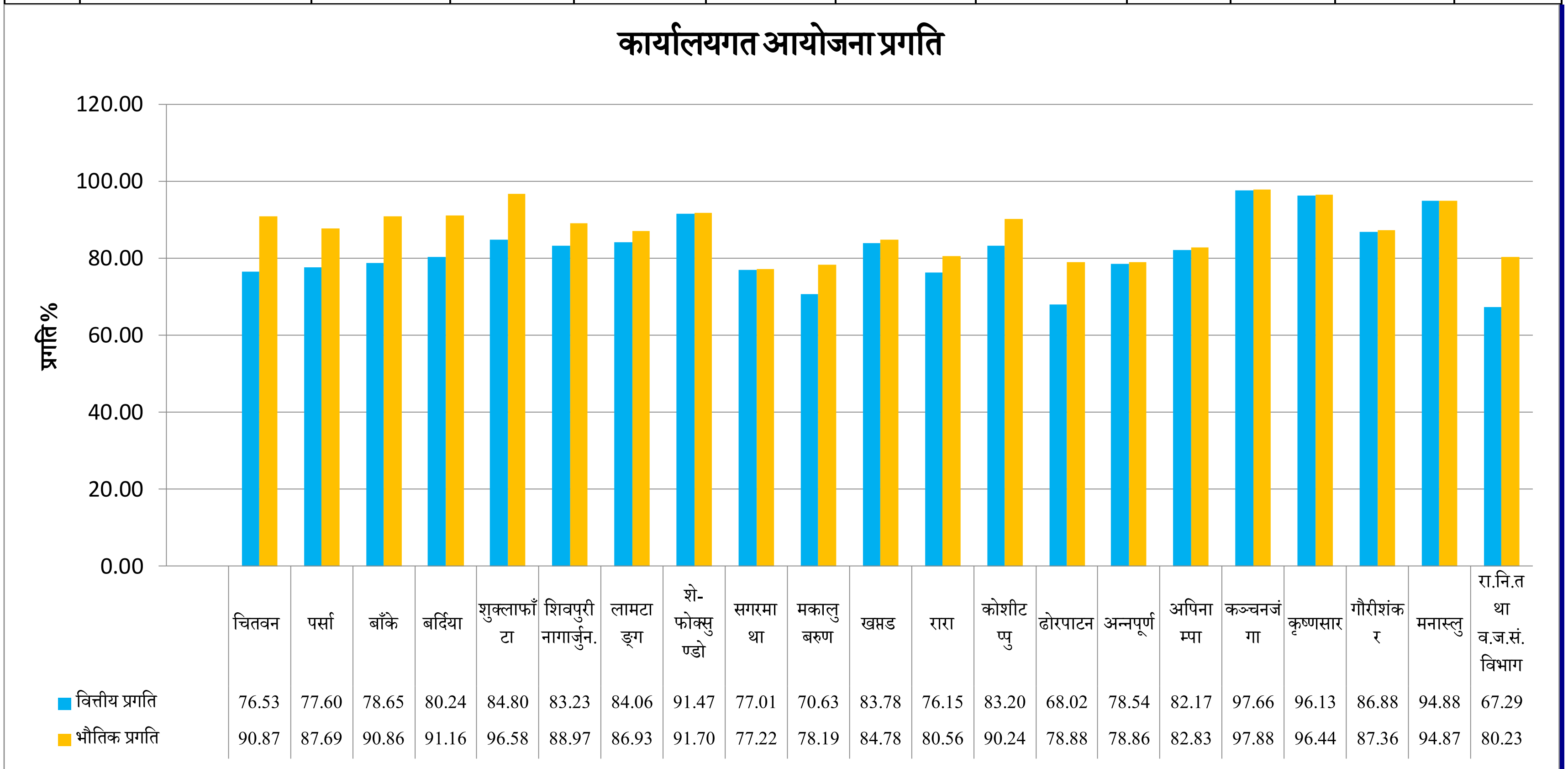

२.५.२ राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग आयोजनाअन्तर्गतका कार्यालयहरुको वार्षिक कार्यक्रम बजेट तथा खर्च विवरण

चित्र ५: राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग आयोजनाअन्तर्गतका कार्यालयहरुको वार्षिक कार्यक्रम बजेट तथा खर्च (रु. लाखमा)

सि.नं.	आयोजनाको नाम	खुद बजेट (रु. लाखमा)			खर्च (रु. लाखमा)			खर्च प्रतिशत			भरित प्रगति प्रतिशत
		चालु	पूजीँगत	जम्मा	चालु	पूजीँगत	जम्मा	चालु	पूजीँगत	जम्मा	
१	राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग	२८४२.८४	९९६	३८३८.८४	२५६६.७	७१२.०८	३२७८.७८	९०.२९	७१.४९	८५.४१	८३.८३

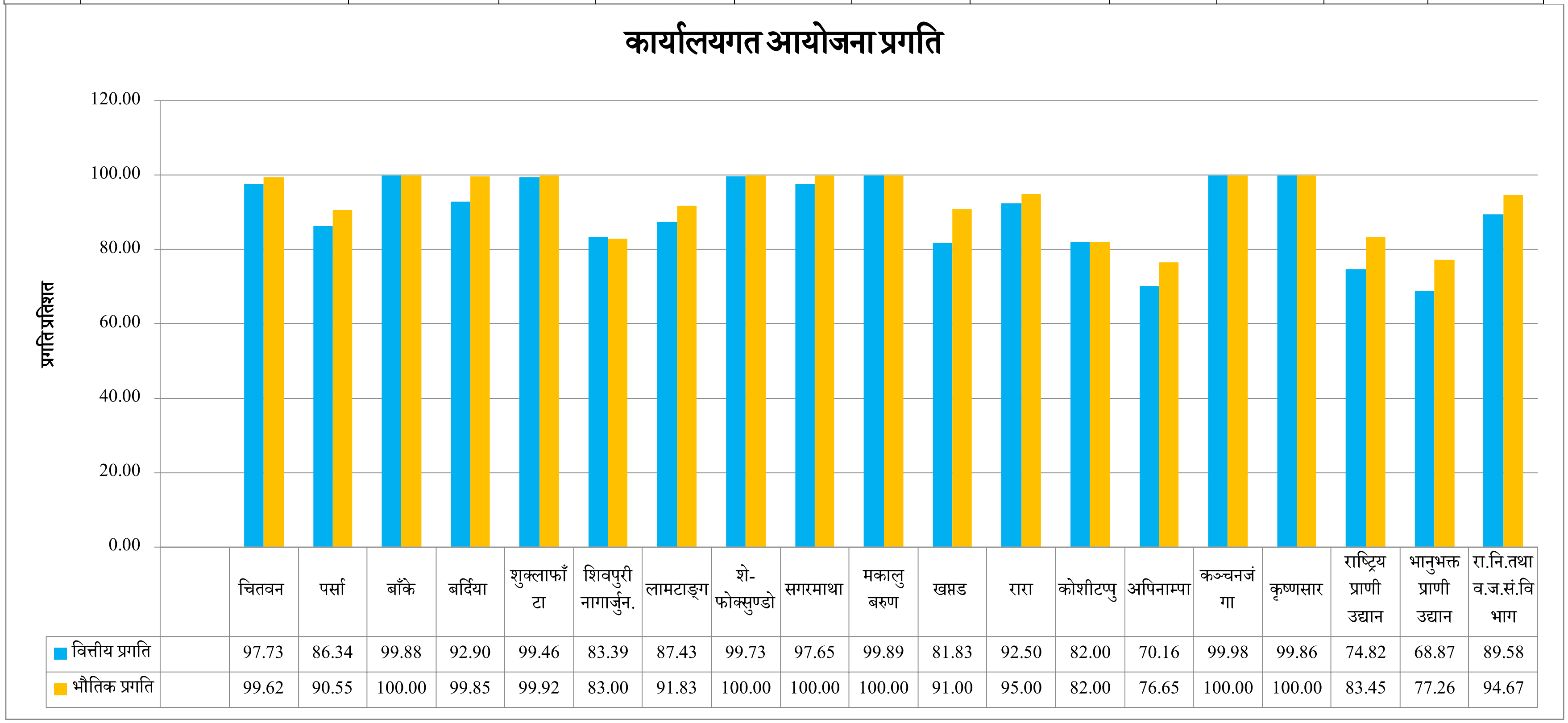

२.५.३ प्रकृतिमा आधारित पर्यटन कार्यक्रमअन्तर्गतका कार्यालयहरुको वार्षिक कार्यक्रम बजेट तथा खर्च विवरण

चित्र ६: प्रकृतिमा आधारित पर्यटन कार्यक्रमअन्तर्गतका कार्यालयहरुको वार्षिक कार्यक्रम बजेट तथा खर्च (रु.लाखमा)

सि.नं.	आयोजनाको नाम	खुद बजेट (रु. लाखमा)			खर्च (रु. लाखमा)			खर्च प्रतिशत			भरित प्रगति प्रतिशत
		चालु	पूजींगत	जम्मा	चालु	पूजींगत	जम्मा	चालु	पूजींगत	जम्मा	
१	प्रकृतिमा आधारित पयर्यटन कार्यक्रम	३१३.८	९८६	१२९९.८	१५४.६७	१०१.६३	२५६.३०	४९.२९	१०.३१	१९.७२	६५.७६

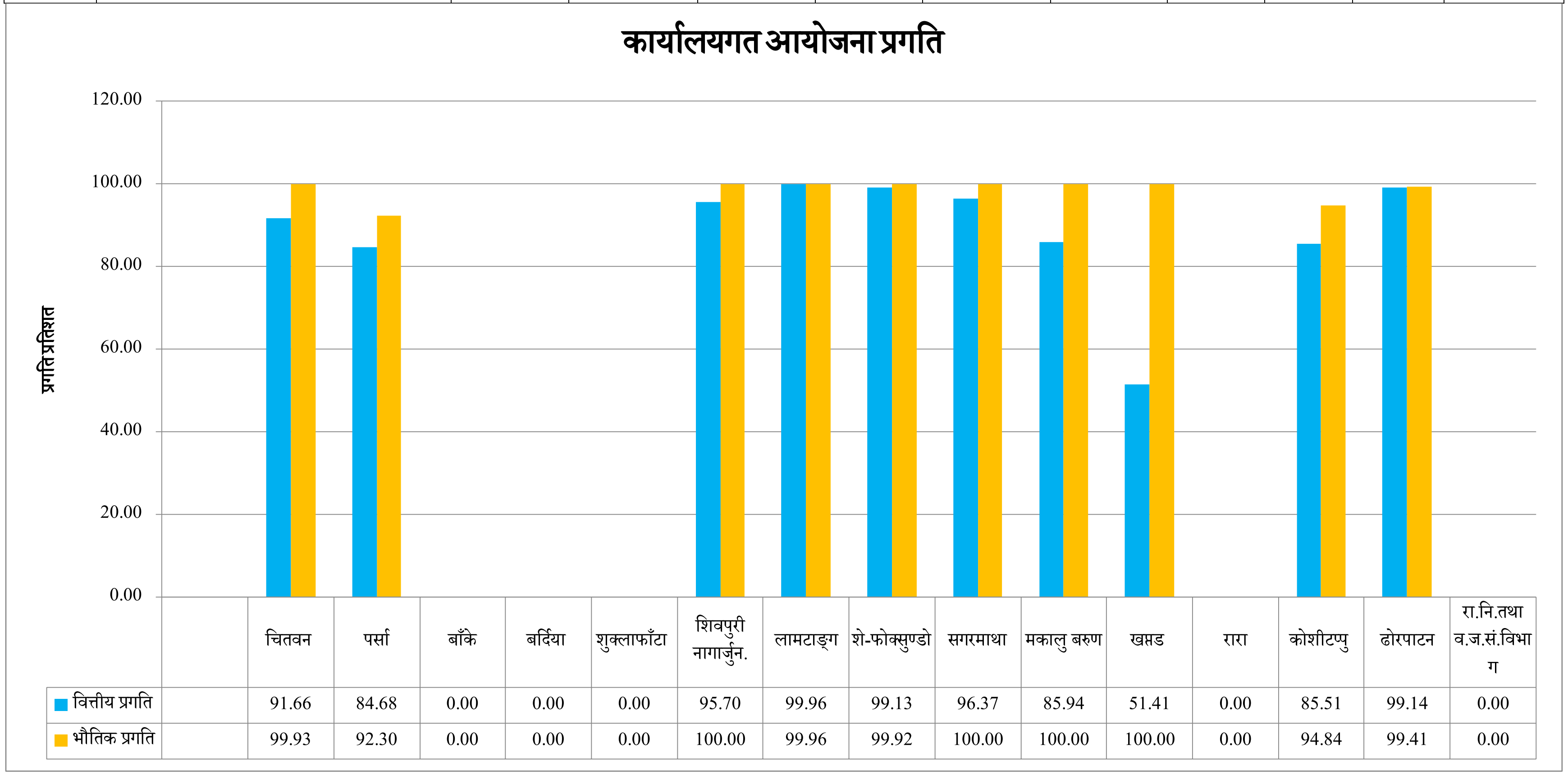

(वैदेशिक अनुदान तर्फको वजेट निकासा नभएको)

२.५.४ हात्तीसार आयोजनाअन्तर्गतका कार्यालयहरुको वार्षिक कार्यक्रम बजेट तथा खर्च विवरण

चित्र ७: हात्तीसार आयोजनाअन्तर्गतका कार्यालयहरुको वार्षिक कार्यक्रम बजेट तथा खर्च (रु.लाखमा)

सि.नं.	आयोजनाको नाम	खुद बजेट (रु. लाखमा)			खर्च (रु. लाखमा)			खर्च प्रतिशत			भरित प्रगति प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	
१	हात्तीसार	१६२६.१७	३५१	१९७७.१७	१४४२	२६५.४४	१७०७.४	८८.६७	७५.६२	८६.३५६	९०.७६

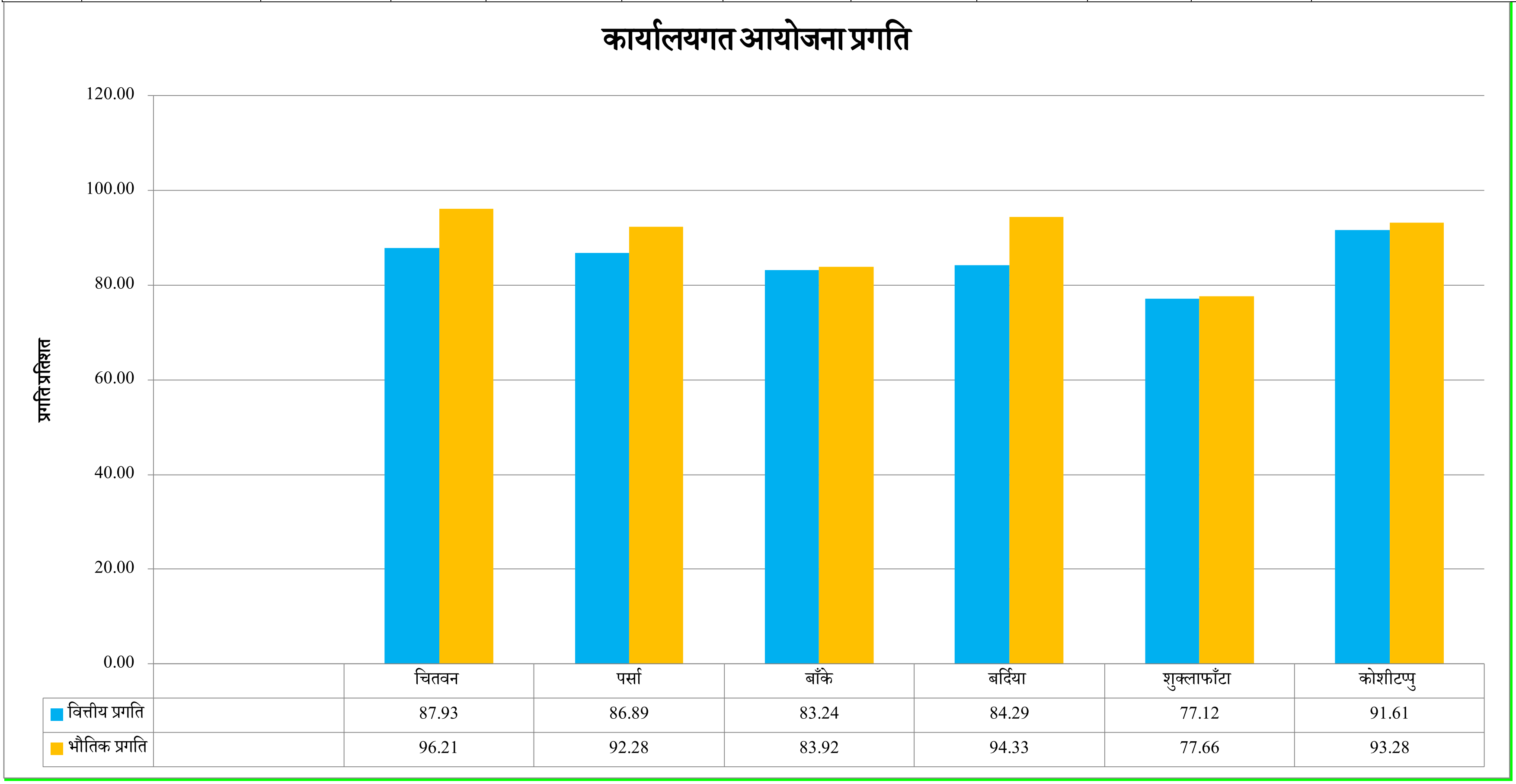

२.६ आ.व. २०७८/७९ मा आयोजनागत मुख्य मुख्य उपलब्धिहरु

तालिका ४: आ.व. २०७८।७९ मा आयोजनागत रुपमा भएका मुख्य मुख्य उपलब्धिहरु

आयोजनाको नाम	आयोजनाको समष्टिगत प्रगति स्थिति %		हासिल भएका मुख्य मुख्य उपलब्धिहरु	आयोजना कार्यान्वयनमा देखा परेका प्रमुख समस्या र चुनौती
	भौतिक	वित्तीय		
राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा आरक्ष आयोजना	८७.९८	७९.८८	१३८३ हे. घाँसे मैदान निर्माण तथा व्यवस्थापन भएको, २५ हे.मा मिचाहा प्रजाति नियन्त्रण, ६ हे. अतिक्रमण तथा व्यवस्थापन, ४६३ कि.मी. वनपथ ग्राभेलिङ, वन्यजन्तुको लागि ९४ वटा पानी पोखरी व्यवस्थापन, २८ कि.मि.मेषजाली सहितको तरवार निर्माण र १७.२३ कि.मि. सोलार फेन्स निर्माण भएको, ६० कि.मि. वनपथ निर्माण, २ वटा सिमसार क्षेत्रको व्यवस्थापन/पुनर्स्थापना गरिएको, ८१ कि.मि. अग्निरेखा निर्माण, ४ वटा वन्यजन्तु उद्धारकेन्द्र निर्माण भएको, मानव हात्ती द्वन्द्व व्यवस्थापनको लागि १० हे. तारबार सहितको वृक्षारोपण, १० हे. केरा तथा उखु खेती रोपण, १० वटा पर्यटकीय विश्रामस्थल, ३५ किं.मि. पर्यटक पदमार्ग निर्माण, गौरीगाई र झारल गणना, लघुना मृगको अध्ययन तथा सर्वेक्षण, र १ पटक बाह्रसिंगा अनुगमन भएको ।	संरक्षित क्षेत्र कार्यालयहरुमा भौतिक निर्माण सम्बन्धी पर्याप्त मात्रामा प्राविधिक जनशक्तिको अभावको कारण समयमै ल.ई. तयार नहुँदा कार्यान्वयन तथा तोकिएको समयमा लक्ष्य प्राप्त गर्न कठिनाई हुने गरेको ।
राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग	८३.८३	८५.४१	वैज्ञानिक अध्ययन, अनुसन्धान वा शैक्षिक प्रदर्शनीको लागि वन्यजन्तु प्रदान गर्ने सम्बन्धी मापढण्डको मस्यौदा तयार, राष्ट्रिय बाघ गणना, बाँके बर्दिया भू-परिधि क्षेत्रमा बाघको Carrying capacity अध्ययन, संवेदनशिलताका आधारमा संरक्षित क्षेत्र विस्तार सम्भाव्यतब अध्ययन, पहाडी तथा हिमाली संरक्षण क्षेत्रमा पर्यापर्यटन दिगोपना अध्ययन, राष्ट्रिय प्राणी उद्यानमा १.७३ कि.मि फेन्सिंग भएको, राष्ट्रिय प्राणी उद्यानको गुरुयोजनामा उल्लेखित कार्यहरुको डि.पि.आरको मस्यौदा तयार भएको ।	भानुभक्त प्राणी उद्यानमा जग्गा प्राप्तिको काम निर्णय प्रक्रियामा रहेको हुँदा डि.पि.आर.को काम हुन सकेको ।
प्रकृतिमा आधारित पर्यर्यटन कार्यक्रम	६५.७६	१९.७२	५ कि.मि. पर्यटक पदमार्ग निर्माण भएको, ६ वटा पर्यटक विश्रामस्थल निर्माण भएको, २३ वटा साईनबोर्ड/सुचनाबोर्ड निर्माण, वन्यजन्तु अवलोकनका लागि १ वटा आर.सि.सि मचान निर्माण, ८० जनालाई प्रकृति पथ प्रदशक तालिम ।	स्वीकृत कार्यक्रम अनुसार बजेट विनियोजन नभएको साथै वैदेशिक अनुदान तर्फको वजेट निकासा समेत नभएको कारण लक्ष्य अनुसार काम हुन नसकेको ।
हात्तीसार	९०.७६	८६.३५	९ वटा हात्तिसाको सेडघर निर्माण भएको, २५ वटा हात्ती/चितुवा प्रभावित क्षेत्रमा सोलार आउटडोर ल्याम्प जडान	नयाँ हात्ती जन्मदा स्वतः दरवन्दी सिर्जना नहुँने हुँदा नयाँ हात्तीको लागि राशन बन्दोवस्ती तथा हात्ती व्यवस्थापनमा समस्या आउने गरेको ।

२.७ आ.व. २०७८/७९ मा नीति तथा कार्यक्रम (माईलस्टोन) को प्रगति विवरण

तालिका ५: आ.व. २०७८।७९ मा नीति तथा कार्यक्रम (माईलस्टोन) को प्रगति विवरण

नीति तथा कार्यक्रम/बजेट वक्तव्यको	प्रगति/ कार्यान्वयनको अवस्था				कैफियत
बुँदा नं.	भौतिक प्रगतिको अवस्था (इकाई/परिमाण र प्रगति प्रतिशत)	विनियोजित बजेट	खर्च रकम	वित्तीय प्रगति प्रतिशत	
संरक्षित क्षेत्रमा पर्यटकीय पूर्वाधार निर्माण (बुँदा नं. १५४)	९५.७१%	६७४.४	५१२.६३	७६.०१	
पर्यटकीय विश्रामस्थल निर्माण (१२ वटा)	१० वटा/ ८३%	४४	३१.५४	७१.६९	२ वटा सम्पन्न हुन नसकेको
पर्यटक पदमार्ग/ गोरेटो वाटो निर्माण (३५ कि.मि.)	३५ कि.मि./ १००%	७२	७१.५९	९९.४३	
पर्यटक पदमार्ग/ गोरेटो वाटो मर्मत/स्तरोन्नती (१५२ कि.मि.)	१५२ कि.मि./ १००%	३२.१	३१.०१	९६.६	
काठेपूल निर्माण तथा मर्मत (५३ वटा)	५३ वटा/ १००%	८०	६९.२१	८६.५१	
भ्यूटावर मर्मत (३२ वटा)	३२ वटा/ १००%	१५	१३.६५	९१	१ वटा सम्पन्न नभएको
वन पथ निर्माण (६० कि.मि.)	६० कि.मि./ १००%	७४	४८.३५	६५.३४	
वन पथ ग्राभेलिंग तथा मर्मत (५१३ कि.मि.)	४६३ कि.मि./ ९०%	३५७.३	२४७.२८	६९.२१	कोशीमा ५० कि.मि. नभएको
राष्ट्रिय प्राणी उद्यानको गुरुयोजनामा उल्लेखीत कार्यहरुको डि.पि.आर तयार (१ वटा) (बुँदा नं १५५)	**९०%**	४९०	३६२.२८	७३.९३	**अन्तिम मस्यौदा तयार**
शंकरनगर वन विहार रुपन्देही र सुदुरपश्चिमको डोटी वुडर लगायत अन्य प्राणी उद्यान नभएको प्रदेशहरुमा प्राणी उद्यान निर्माण तथा सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने (१ पटक) (बुँदा नं. १५५)					
संभाव्यता अध्ययन प्रतिवेदन तयार	कार्य नभएको				कार्यक्रम रकमान्तर
मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापन अन्तरगत वन्यजन्तु आक्रमणको जोखिम न्यूनीकरण गर्न वीमा कार्यक्रम संचालन गर्ने (बुँदा नं.१५६)	काम नभएको				कार्यक्रम रकमान्तरको भएको
मेषजाली सहित तारवार (२८ कि.मि.) तथा सोलार फेन्स निर्माण १९ कि.मि.) (बुँदा नं. १५६)	**१००%**	**८७२**	**७५५.८१**	**८६.६८**	
मेषजाली सहित तारवार (२८ कि.मि.)	२८ कि.मि. /१००%	६८६.९५	५८४.४	८५.०७	
सोलार फेन्स निर्माण (१९ कि.मि.)	१७.२३ कि.मि. /१००%	१८५	१७१.४१	९२.६५	लक्ष्य संशोधन भई घटेको
वन्यजन्तु उद्दार केन्द्र निर्माण (४ वटा) (बुँदा नं. १५६)	**४ वटा/१००%**	**९५**	**७३.४५**	**७७.३२**	
कोशीटप्पू वन्यजन्तु आरक्षमा मानव हात्ति द्वन्द्व व्यवस्थापन (बुँदा नं. १५६)	**१००%**	**४५**	**४४.२**	**९८.२२**	
पानी पोखरी निर्माण (५ वटा)	५ वटा /१००%	२५	२४.४	९७.६	
केरा तथा उखु खेती रोपण तथा घेरवार (१० हेक्टर)	१० हेक्टर/१००%	१०	१०	१००	
तारवार सहितको वृक्षारोपण (१० हेक्टर)	१० हेक्टर/१००%	१०	९.८	९८	

वन्यजन्तुका लागि पानी पोखरी व्यवस्थापन (निर्माण/संरक्षण/ व्यवस्थापन) (१०६ वटा) (बुँदा नं. १५६)	**९४ वटा/८९%**	८८.५	६३.९७	७२.२८	
वन्यजन्तु प्रजाति गणना (४ प्रजाति वाघ, झारल, गौरीगाई र लगुना) (बुँदा नं. १५७)	**४ प्रजातिको गणना सम्पन्न/१००%**	९३.४२	९२	९८.८२	

२.८ वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाई गठन

फिल्डस्तरमा निकुञ्ज/आरक्ष रहेका जिल्लामा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु आरक्षको प्रमुख संयोजक र सम्बन्धित डिभिजनल वन कार्यालयका अधिकृत प्रतिनिधि, जिल्ला प्रशासन कार्यालयका अधिकृत प्रतिनिधि, जिल्ला प्रहरी कार्यालयका अधिकृत प्रतिनिधि, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा आरक्षको सुरक्षार्थ खटिएको नेपाली सेनाको गण/गुल्मका प्रमुख सदस्य रहेको एक इकाई हुने व्यवस्था गरेको छ । राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा आरक्ष नरहेको अवस्थामा सम्बन्धित डिभिजन वन अधिकृत संयोजक रहने व्यवस्था रहेको छ । आ.व. २०७८/७९ मा थप ६ स्थानमा इकाइ गठन भइ प्रतिवेदन अवधि सम्ममा ३४ जिल्लामा ३२ (काठमाडौं, भक्तपुर र ललितपुर जिल्लाको एउटा इकाइ) वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाइ गठन भई कार्य सञ्चालन भईरहेको छ । आ.व. २०७८/७९ सम्ममा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाईहरुको गठन भएका जिल्लाको विवरण अनुसूचि १६ मा दिइएको छ ।

चित्र ८: जिल्लास्तरीय वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाई गठन

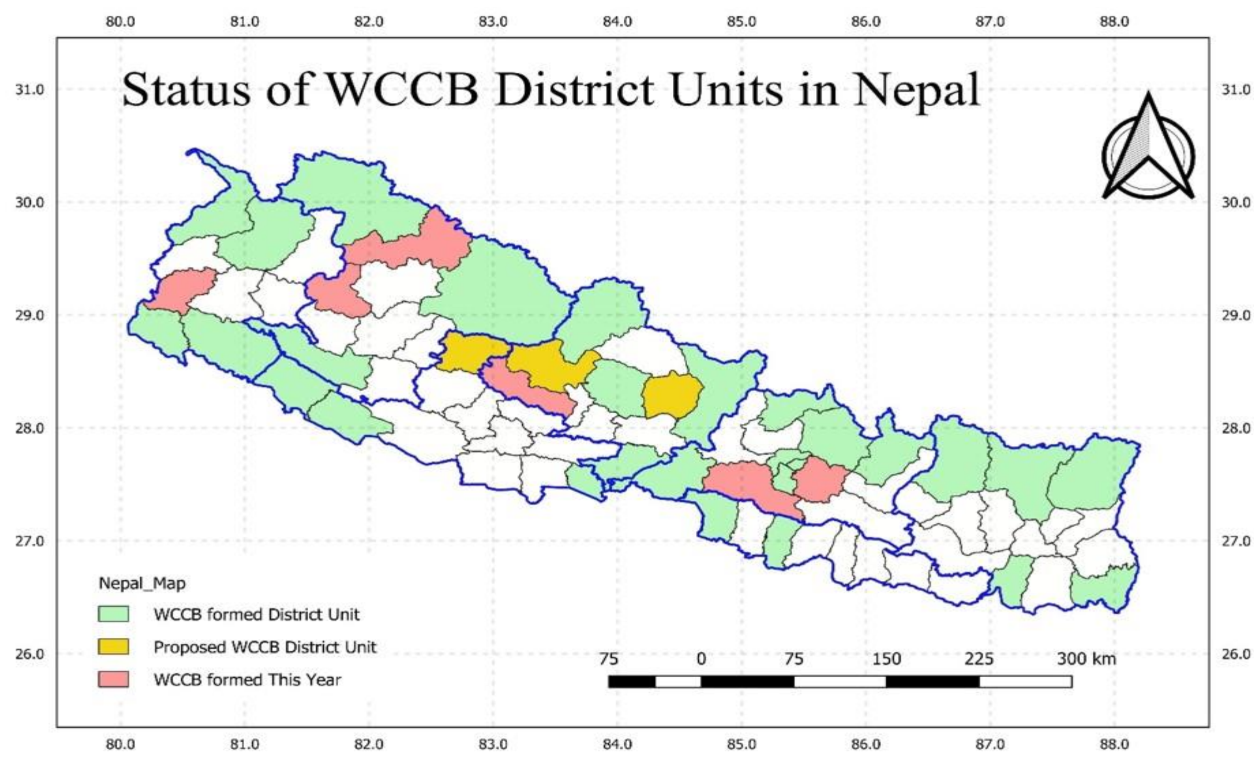

२.९ विभाग र अन्तर्गत कार्यालयहरुको वार्षिक बेरुजु फछ्र्यौटको विवरण

यस विभाग तथा मातहतका कार्यालयहरुको आ.व. २०७७/७८ सम्ममा २५ करोड ९९ लाख ५१ हजार रुपैयाँ वेरुजु रहेकोमा २०७८ असार मसान्तसम्म ७ करोड ३६ लाख ६७ हजार (२८%) बेरुजु फछ्र्यौट भएको छ । निकायगत रुपमा वेरुजु फछ्र्यौट वार्षिक विवरण तालिका ६ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ६: विभाग र अन्तर्गत कार्यालयहरुको वार्षिक वेरुजु फछ्र्यौटको विवरण (रकम रु.हजारमा)

क्र.सं.	कार्यालय को नाम	२०७८/७९ को कायमी वेरुजु रकम (रु. हजारमा)	२०७८/७९ को फछ्र्यौट वेरुजु रकम (रु. हजारमा)	२०७८/७९ को बाँकी बेरुजु(रु. हजारमा)	फर्छ्यौट प्रतिशत (%)
१	राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु विभाग	१७७४२३	११३६०	१६६०६३	६.४०
२	मकालु बरुण राष्ट्रिय निकुञ्ज	१७५१६	८७३	१६६४३	४.९८
३	सगरमाथा राष्ट्रिय निकुञ्ज	१०५३१	३२४	१०२०७	३.०८
४	पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्ज	४९१७	२१६८	२७४९	४४.०९
५	चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज	४४१७२	१३८३८	३०३३४	३१.३३
६	शिवपुरी नागार्जुन राष्ट्रिय निकुञ्ज	५४४३	०	५४४३	०.००
७	लामटाङ राष्ट्रिय निकुञ्ज	२०९३७	०	२०९३७	०.००
८	बाँके राष्ट्रिय निकुन्ज	१३५७८	३१२६	१०४५२	२३.०२
९	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज	३२४४६	२२०८८	१०३५८	६८.०८
१०	शे फोक्सुण्डो राष्ट्रिय निकुञ्ज	१३३३६	१५०	१३१८६	१.१२
११	रारा राष्ट्रिय निकुञ्ज	५५१	०	५५१	०.००
१२	खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज	७२२८	३७	७१९१	०.५१
१३	शुक्लाफाँटा राष्ट्रिय निकुञ्ज	१६६९	९०१	७६८	५३.९८
१४	कोशीटप्पू वन्यजन्तु आरक्ष	२२६२०	५१६९	१७४५१	२२.८५
१५	ढोरपाटन सिकार आरक्ष	४३९८८	०	४३९८८	०.००
१६	कृष्णसार संरक्षण क्षेत्र	२८६८	०	२८६८	०.००
१७	अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र	३६०३	०	३६०३	०.००
१८	कञ्चनजङ्घा संरक्षण क्षेत्र	२६९०	०	२६९०	०.००
१९	अपिनाम्पा संरक्षण क्षेत्र	७१८७	८५७	६३३०	११.९२
२०	भानुभक्त प्राणी उद्यान	५६४	०	५६४	०.००
२१	राष्ट्रिय प्राणी उद्यान	१४१३	०	१४१३	०.००
	जम्मा	**४३४६८०**	**६०८९१**	**३७३७८९**	**१४.०१**

२.१० विभाग र अन्तर्गतका कार्यालयहरुको वार्षिक राजश्व सङ्कलनको विवरण

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग तथा मातहतका संरक्षित क्षेत्रहरुबाट आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा ३५ करोड ३३ लाख ८ हजार राजश्व सङ्कलन भएको छ ।

सि.नं.	विभाग/कार्यालय	राजस्व शिर्षक (रु. हजारमा)												जम्मा
		वन क्षेत्रको रोयल्टी	वन क्षेत्रको अन्य आय	पर्यटन शुल्क	पदयात्रा शुल्क	बेरुजु	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	अन्य विक्रीबाट प्राप्त रकम	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	सरकारी सम्पत्तिको विक्रीबाट प्राप्त रकम	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत	सरकारी सम्पत्तिको वहालबाट प्राप्त आय	बाँडफाँड हुने बाहेक अन्य स्रोतबाट प्राप्त आय	
		३३३६१	१४२६४	१४१९१	१४१९२	१५१११	१४२२९	१४२१३	१४३१२	१४२१२	१४३११	१४१५१	११४१९	
१	चितवन रा.नि.	१०६२६०	०	०	०	९१७	८२३	०	१००६	०	२९६०	०	०	१११९६७
२	पर्सा रा.नि.	१११५३	०	३६५	०	२९५	२७५	०	२१२४	१०८	६८५	०	०	१५००५
३	बाँके रा.नि.	११११	०	०	०	५	३२४	०	४०	०	११२५	०	०	२६०५
४	बर्दिया रा.नि.	१४३३२	४६५	०	०	१३९	५६२	०	०	०	८४१८	०	०	२३९१६
५	शुक्लाफाँटा रा.नि.	६५९५	०	०	०	४६०	२०७	०	०	२३	१०१२	०	०	८२९७
६	शिवपुरी नागार्जुन रा.नि.	२५२६९	७०१	०	०	१५३	३९	०	४०	०	०	१	३२८५	२९४८८
७	लामटाङ रा.नि.	८६६८	०	४७५४	०	०	२८५	०	०	०	१८	३९८		१४१२३
८	मकालु बरुण रा.नि.	३१९४	१६	०	०	३५	६६	०	०	०	०	०	०	३३११
९	सगरमाथा रा.नि.	६०३८	०	४७३८३	२६६	६८	०	५९८८	७०	०	०	४२४	०	६०२३८
१०	शे-फोक्सुण्डो रा.नि.	१५०९७	०	०	०	१४४	७०	०	७६	०	०	०	०	१५३८७
११	रारा रा.नि.	२५९	२७३	१९४२	०	०	६४	०	८४	३१०	०	०	०	२९३२
१२	खप्तड रा.नि.	४७६	०	४११	०	२६	७	०	०	०	०	०	०	९२१
१३	कोशीटप्पु व.आ.	२७८	०	२४४१	०	१२२	७९६	०	४७४	०	०	०	०	४११०
१४	ढोरपाटन शि.आ.	२६८	२०९	१२२९	०	१२४	६६	०	३२४	०	०	०	०	२२२०
१५	अपिनाम्पा सं.क्षे.	२४८४२	०	६	२६	०	१३०	०	०	०	०	०	०	२५००४
१६	कृष्णसार सं.क्षे.	५५३	०	०	०	०	३	०	०	०	०	०	०	५५६
१७	कञ्चनजंघा सं.क्षे.	६३६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	६३६
१८	अन्नपूर्ण सं.क्षे.	२३६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	४४	०	२८०
१९	मनास्लु सं.क्षे.	०	०	०	०	१८	०	०	०	०	०	०	०	१८
२०	राष्ट्रिय प्राणी उद्यान	०	०	०	०	०	१४	०	०	०	०	०	०	१४
२१	भानुभक्त प्राणी उद्यान	०	०	०	०	९	५७	०	०	०	०	०	०	६६
२२	रा.नि.तथा व.ज.सं. विभाग	१६०८२	१३	०	०	४९	१६०६९	०	०	०	०	०	०	३२२१४
	जम्मा	**२४१३४९**	**१६७८**	**५८५३०**	**२९२**	**२५६४**	**१९८५७**	**५९८८**	**४२३८**	**४४१**	**१४२१९**	**८६७**	**३२८५**	**३५३३०८**

विगत १० आ.व. (आ.व. २०६९/७० देखि आ.व. २०७८/७९) सम्मको राजश्वको तुलनात्मक विवरण निम्नानुसार छ। आ.व. २०६९/७० देखि आ.व. २०७८/७९ सम्मको कार्यालयगत राजश्व सङ्कलनको विवरण अनुसूची ७ मा दिइएको छ।

चित्र ९: राजश्वको तुलनात्मक विवरण

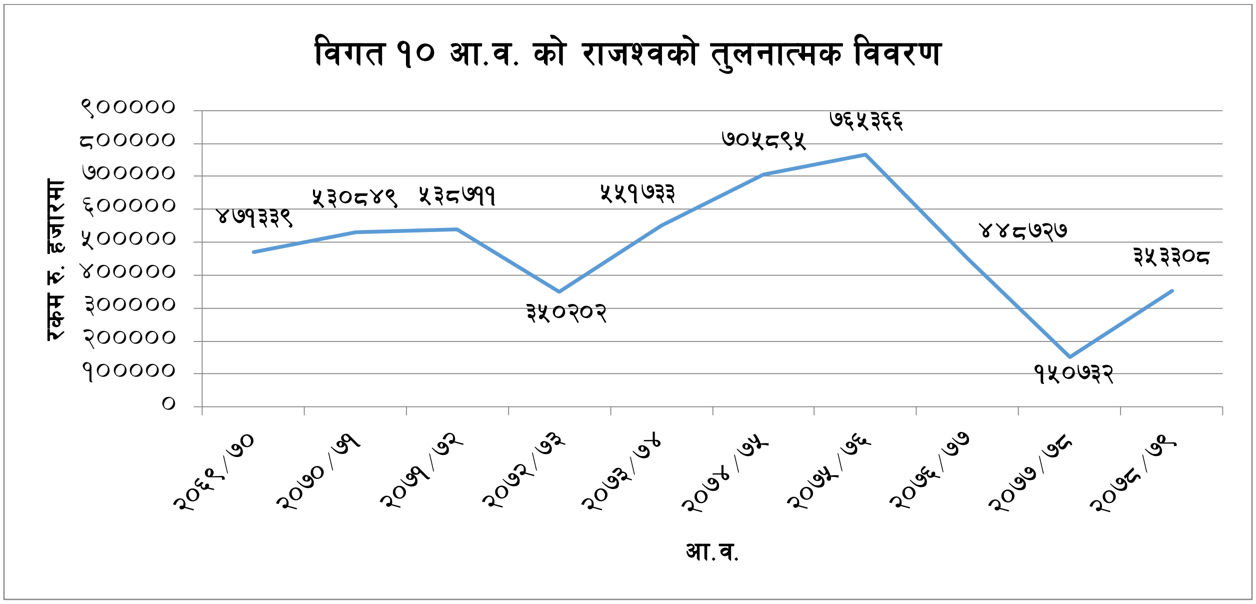

२.११ संरक्षित क्षेत्रमा पर्यटकको विवरण

संरक्षित क्षेत्रहरु आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरुको लागि प्रमुख गन्तव्य स्थानको रुपमा रहेका छन्। आ.व. २०७८/७९ मा संरक्षित क्षेत्र भ्रमण गर्ने स्वदेशी एवं विदेशी पर्यटकको संख्या ४ लाख ६७ हजार ४ सय ६५ रहेको छ। नेपालका संरक्षित क्षेत्रहरुमा आ.व. २०६९/७० देखि आ.व. २०७८/७९ सम्मको पर्यटक आगमनको तुलनात्मक विवरण निम्नानुसार छ। आ.व. २०७८/७९ मा संरक्षित क्षेत्रहरुमा मासिक पर्यटक आगमनको तथ्याङ्क अनुसूची ८ र आ.व. २०६९/७० देखि २०७८/७९ सम्मको संरक्षित क्षेत्रहरुमा पर्यटक आगमनको तथ्याङ्क अनुसूची ९ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

चित्र १०: पर्यटक संख्याको तुलनात्मक विवरण

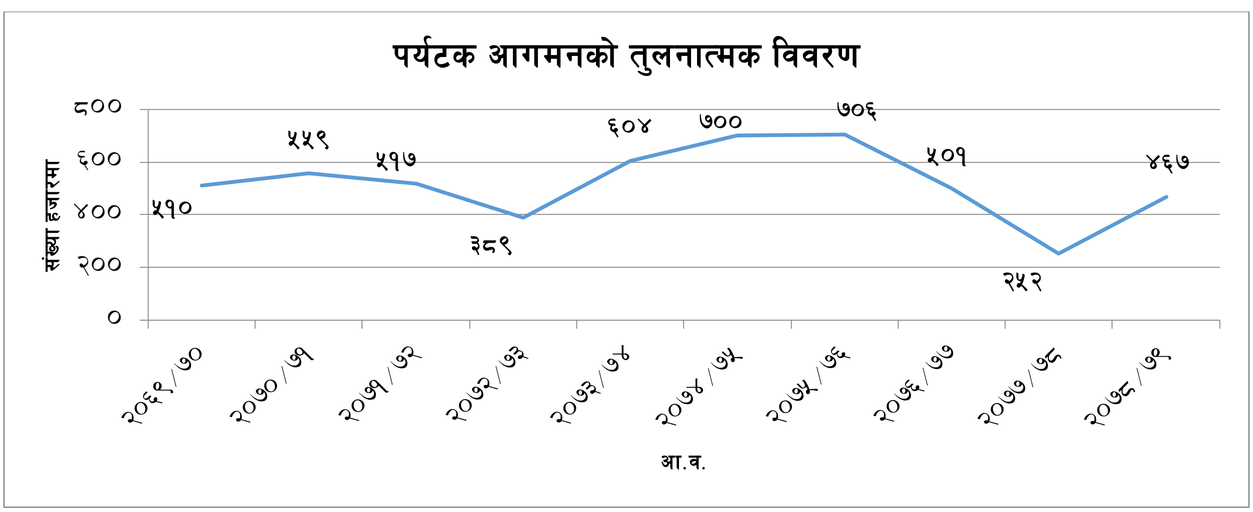

२.१२ सार्वजनिक सेवा प्रवाह र सूचनाको हक सम्बन्धी व्यवस्था

विभागबाट प्रदान गरिने सार्वजनिक सेवालाई सेवाग्राहीमुखी र प्रभावकारी बनाउनका लागि विभागमा नागरिक बडापत्रको व्यवस्था गरिएको छ। यसबाट सेवाग्राहीले छिटो छरितो रुपमा सेवा प्राप्त गर्न सहज भएको छ। सेवा प्राप्त गर्नका लागि लाग्ने समय, सेवाको परिणाम, गुणस्तर, सेवा प्राप्त गर्न लाग्ने दस्तूर, सेवा प्राप्तिका लागि पेश गर्नुपर्ने कागजात र सेवा प्रवाह गर्ने शाखा तथा गुनासो सुन्ने अधिकारी समेतको व्यवस्था गरिएको छ। विभागको नागरिक बडापत्र अनुसूची २८ मा राखिएको छ।

नागरिकको सूचना पाउने हकको सम्मान र संरक्षण गर्दै विकासका कार्य एवं गतिविधिहरुलाई बढी पारदर्शी र जवाफदेही बनाउनका लागि विभागका गतिविधिहरु समावेश गरी प्रत्येक ३ महिनामा स्वतः प्रकाशन गर्दै आएको छ। नागरिकहरुलाई विभागको सूचनामा सहज पहुँच पुऱ्याउनका लागि विभागमा प्रवक्ता र सूचना अधिकारी दुवैको व्यवस्था गरिएको छ भने विभागको गतिविधिहरुको जानकारी विभागको वेबसाइट www.dnpwc.gov.np बाट पनि सहज उपलब्ध हुने व्यवस्था मिलाइएको छ।

भाग-३ आ.व. २०७८/७९ मा सम्पन्न भएका मुख्य क्रियाकलापहरु तथा गतिविधिहरु

३.१ वन्यजन्तु गणना

३.१.१ राष्ट्रिय बाघ गणना २०७८

सन् २००९ देखि प्रत्येक चार देखि पाँच बर्षको अन्तरालमा बाघ सर्वेक्षण हुँदै आएको छ । नेपालले सन् २०१० मा रसियाको सेन्टपिटर्सबर्गमा सम्पन्न विश्व बाघ सम्मेलनमा प्रतिवद्धता गरी सन् २०२२ सम्म बाघको संख्या दोब्बर (२५० वटा) पुऱ्याउने लक्ष्य लिएकोमा वन तथा वातावरण मन्त्रालय, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको अगुवाईमा राष्ट्रिय बाघ सर्वेक्षण कार्यक्रम सुरु भएको थियो । नेपाल सरकार, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको नेतृत्व एवं संरक्षण साझेदार संस्था राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष तथा डब्लु.डब्लु.एफ नेपालको प्राविधिक तथा व्यवस्थापकीय सहयोगमा सञ्चालन भएको राष्ट्रिय बाघ गणनाको उदघाटन मिति २०७८/०८/१९ मा सौराहा स्थित जैविक विविधता संरक्षण केन्द्रको प्राङ्गणमा वन तथा वातावरण मन्त्री माननीय रामसहाय प्रसाद यादवज्यूबाट सम्पन्न भएको थियो ।

३.२ दिवस समारोह

३.२.१ विश्व बाघ दिवस (Global Tiger Day) 29 July, 2021 सम्पन्न

विश्व बाघ दिवस (श्रावण १४, २०७८ तदनुसार जुलाई २९, २०२१) नेपालका विभिन्न संरक्षित क्षेत्रहरुमा विभिन्न क्रियाकलापहरु गरी मनाइयो । आजैका दिन केन्द्रिय स्तरमा तीन चरणका कार्यक्रमहरु गरिए ।

काठमाण्डौंको बबरमहल स्थित वन परिसरको मूल प्रवेशद्वारमा रहेको होर्डिङ बोर्डमा यस वर्षको बाघ दिवसको लागि तय गरिएको नारा "बाघको अस्तित्व मानवको दायित्व (Their Survival is in our hands)" सहितको ब्यानर नेपाल सरकारका मूख्य सचिव श्री शंकरदास बैरागीज्यूबाट अनावरण गरी पहिलो चरणको कार्यक्रम बिहान ८:०० बजे सम्पन्न गरियो । त्यसैगरी बिहान

१०:०० बजेदेखि दिउँसो १२:४५ सम्म राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष, खुमलटार, ललितपूरको अडिटोरियम हलमा सम्माननीय प्रधानमन्त्री श्री शेर बहादुर देउवाज्यूको प्रमूख आतिथ्यतामा प्रधानमन्त्री बाघ संवाद कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो । उक्त कार्यक्रममा नेपालले अन्तर्राष्ट्रिय जगतमा बाघ संरक्षण सम्वन्धी गरेका प्रतिवद्धताहरु हासिल गर्न भएका प्रयासहरु र उपलब्धिहरुका बारेमा छलफल गरिएको थियो ।

त्यस्तै दिउँसो ३:०० बजेदेखि साँझ ४:१५ सम्म वन तथा वातावरण मन्त्रालयका सचिव डा. पेम नारायण कंडेलज्यूको प्रमुख आतिथ्यतामा बाघ संरक्षण र पूर्वाधार विकास विषयक संवाद कार्यक्रम गरिएको थियो । उक्त कार्यक्रममा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका महानिर्देशक, सडक विभागका महानिर्देशक र संरक्षण साझेदार संस्थाहरुका तर्फबाट डा. शान्तराज ज्ञवाली संवाद सदस्यका रुपमा रहनु भएको थियो । उक्त कार्यक्रम भावि दिनहरुमा पूर्वाधार विकासका कार्यहरु गर्दा संरक्षणमुखि तवरबाट गरिने प्रतिवद्धताका साथ सम्पन्न भएको थियो ।

३.२.२ विश्व सिमसार दिवस (World Wetland Day, 2022)

"दलदल, पानि, पोखरी र खोला संरक्षण गरे सर्वहित होला" भन्ने मुल नाराको साथ मिति २०७८/ १०/१९ (2nd February, 2022) गते कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्ष अन्तर्गत पत्थरी सेक्टरमा अन्तर्राष्ट्रिय सिमसबर दिवस" मनाईएको थियो । मधेश प्रदेशका माननिय प्रदेश प्रमुख हरिशंकर मिश्र ज्यूको प्रमुख आतिथ्य तथा वन तथा वातावरणका माननीय मन्त्री श्री राम सहाय प्रसाद यादव, उधोग पर्यटन तथा वन मन्त्रालय मधेश प्रदेशका माननिय मन्त्री श्री सत्रुधन महतो र सामाजिक विकास मन्त्रालय मधेश प्रदेशका माननिय मन्त्री श्री नवलकिशोर शाहको विशिष्ट आतिथ्यतामा मनाइएको उक्त दिवस कार्यक्रममा कंचनरुप नगरपालिका र सप्तकोशी नगरपालिकाका प्रमुख तथा उपप्रमुखहरु, नेपाली सेना, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु आरक्ष निर्देशनालयका निर्देशक, प्रदेश मनत्रालय, प्रदेश नं. १ र मधेश प्रदेशका सचिवहरु, संरक्षण साझेदार निकायका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरु, मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष तथा सदस्यहरु, मध्यवर्ती उपभोक्ता समितिका सम्पूर्ण पदाधिकारीहरु लगायत करिब ५०० जनाको उपस्थिति रहेको थियो ।

सिमसारका परिचय, महत्व, आवश्यकताको बारेमा मध्यवर्ती क्षेत्रका स्थानिय उपभोक्ताहरुलाई जानकारी गराउने, स्थानियलाई जैविक विविधता संरक्षण सम्बन्धी चेतना अभिवृदि तथा जैविक विविधता संरक्षण प्रोत्साहन गराउने लगायतका उद्देश्य सहित मनाइएको उक्त कार्यक्रममा चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जबाट ल्याईएको २० वटा घडियाल गोही कोशी नदीमा छाडिएको थियो । कार्यक्रममा अध्यक्षता गरिरहेका राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका महानिर्देशक रामचन्द्र कँडेलले सिमसार क्षेत्रको महत्व, कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्षको विशिष्टताको बारेमा प्रकाश पार्दै सबैलाई जैविक विविधता संरक्षणमा लाग्न प्रोत्साहन गर्दै कार्यक्रमको समापन गरेका थिए ।

३.२.३ वन्यजन्तु सप्ताह, २०७९

हरेक वर्ष वैशाख महिनाको पहिलो हप्तालाई नेपालमा वन्यजन्तु सप्ताहको रुपमा मनाउदै आएको छ । नेपालमा वन्यजन्तु एवं जैविक विविधता संरक्षणको महत्व र यसको दिगो उपयोगका लागि जनचेतना अभिबृद्धि गर्ने उद्देश्य सहित वन्यजन्तु सप्ताह मनाउन शुरु गरिएको हो । यसै क्रममा २७ औं वन्यजन्तु सप्ताह २०७९ “मानव-वन्यजन्तु सहअस्तित्वः हाम्रो साझा दायित्व” मूल नाराका साथ बैशाख १ गते देखि ७ गतेसम्म राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग र सो अन्तरगतका राष्ट्रिय निकुञ्ज, वन्यजन्तु आरक्ष, शिकार आरक्ष र संरक्षण क्षेत्र कार्यालयहरु तथा अन्य सम्बद्ध निकायहरुमा विभिन्न कार्यक्रमहरु गरी मनाइएको थियो । विभागस्तरमा संरक्षण साझेदार संस्थाहरुको सहयोग र समन्वयमा

विभिन्न गतिविधिहरु गरी मनाइने कार्यक्रम तय गरिएको थियो । यसरी तय गरिएका कार्यक्रमहरुमा पहिलो दिन यस सप्ताह कार्यक्रमको व्यानर अनावरण, दोस्रो दिन संरक्षण सम्बन्धी अन्तरक्रिया, तेस्रो दिन राष्ट्रिय प्राणी उद्यान क्षेत्रमा सरसफाइ कार्यक्रम, चौथो दिन शिवपुरी नागार्जुन राष्ट्रिय निकुञ्जमा पंक्षी अवलोकन र हाइकिङ्ग, पांचौ र छैठौ दिन क्रमशः स्कुलस्तरीय चित्रकला र अभिनयात्मक कविता वाचन प्रतियोगिता र सातौं दिन प्रतियोगिताका विजेताहरुलाई पुरस्कार वितरण, सम्मान गरी २७ औं वन्यजन्तु सप्ताह कार्यक्रमको समापन गरिएको थियो ।

३.२.४ राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको ४२ औं स्थापना दिवस

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको ४२ औं स्थापना दिवस कार्तिक १८ गते हिन्दु धर्मालम्वीहरुको दोश्रो ठुलो महान पर्व शुभ-दिपावली परी सार्वजनिक विदा भएकाले २०७८ कार्तिक २३ गतेका दिन राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागमा औपचारिक कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो । स्थापना दिवसको कार्यक्रममा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका संस्थापक महानिर्देशक विश्वनाथ उप्रेती, निवर्तमान महानिर्देशकहरु, निवर्तमान उपमहानिर्देशक लगायत वन तथा वातावरण मन्त्रालयका सहसचिव, उपसचिवज्यूहरु राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा

वन्यजन्तु आरक्ष निर्देशनालयका प्रमुख, संरक्षण साझेदार संस्था डब्लु. डब्लु. एफ. नेपाल, राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष, आई. यु. सि. एन. नेपाल, जेड. एस. एल. नेपालका प्रमुखहरु, निवर्तमान प्रमुख संरक्षण अधिकृतहरुका साथै अन्य

सरोकारवाला संस्थाहरुका प्रतिनिधी, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका कर्मचारीहरुको उपस्थिति रहेको थियो । त्यसै गरी Zoom को माध्यमबाट संरक्षित क्षेत्र कार्यालयका प्रमुख तथा सरोकारवाला संस्थाहरुको सहभागिता रहेको थियो । राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको हालको अवस्था, संरक्षणका चुनौती र अवसरहरुका बारेमा विभागका निवर्तमान योजना अधिकृत वेद कुमार ढकालले प्रस्तुति गर्नु भएको थियो भने संस्थापक महानिर्देशकज्यू, निवर्तमान महानिर्देशकज्यूहरु, अन्य संस्थाबाट पाल्नु भएका प्रमुख एवं प्रतिनिधिज्यूहरुले राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको संरक्षण र व्यवस्थापनका बारेमा आ-आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गर्नु भएको थियो । उक्त कार्यक्रमको सभापतित्व राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका महानिर्देशक डा. रामचन्द्र कंडेलले गर्नु भएको थियो ।

३.३ गोष्ठी/तालिम/बैठक

३.१.१ आ.व. २०७८/७९ को वार्षिक प्रगति समिक्षा गोष्ठी सम्पन्न

संरक्षित क्षेत्रहरुको आ.ब. २०७८/७९ को बार्षिक प्रगति समिक्षा गोष्ठी मिति २०७९ श्रावण १४ र १५ गते होटल भ्यू भृकुटी, गोदावरी, ललितपुरमा सम्पन्न भएको छ । वन तथा वातावरण मन्त्रालयका माननीय मन्त्री प्रदीप यादवज्यू प्रमुख अतिथि रहनु भएको सो गोष्ठीको सभापतित्व राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका महानिर्देशक डा. रामचन्द्र कंडेलले गर्नु भएको थियो । राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग, राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष, डब्लु डब्लु एफ नेपाल र जेड एस एल नेपालको संयुक्त आयोजनामा संचालित यस गोष्ठीमा संरक्षित क्षेत्र कार्यालयका

प्रमुख र संरक्षण साझेदार संस्था राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष, डब्लु डब्लु एफ नेपाल र जेड एस एल नेपालका प्रमुखहरु तथा प्रतिनिधिहरुबाट आ-आफ्नो संरक्षित क्षेत्रमा आ.ब. २०७८/७९ मा संचालन भएका कार्यक्रमको प्रगति, आई परेका समस्याहरु र समाधानका लागि अपनाईएका उपायहरु प्रस्तुत गरी सो उपर छलफल भएको थियो भने यस गोष्ठीमा वन्यजन्तु मैत्री पूर्वाधार निर्माण निर्देशिका, २०७८, Human Wildlife Conflict Issues Challenges and ways Forward, Tiger Conservation Action Plan2022–2026, Wildlife Cirme Scene Prodedure Manual, अर्थ मन्त्रालयबाट जारी गरिएको आ.ब. २०७९/८० को खर्च गर्ने मार्गदर्शन लगायत प्रस्तावित संरक्षित क्षेत्रहरुको संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण, बेरुजु न्यूनिकरण तथा खरिद प्रकृया बारेमा प्रस्तुति र सो उपर व्यापक छलफल भएको थियो । कार्यक्रमको अन्तमा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका उपमहानिर्देशक एवं योजना तथा अनुगमन महाशाखा प्रमुख श्री अजय कार्कीले प्रस्तुत भएका कार्यक्रमको साराँस र भावी दिनका कार्यदिशा बारेमा प्रस्तुत गर्नु भएको थियो भने महानिर्देशक डा. रामचन्द्र कंडेलले संरक्षित क्षेत्र कार्यालयहरुले सरोकारवालाहरुसंग आवश्यक समन्वय कायम गर्दै लक्षित कार्यक्रमहरु समयमै सम्पन्न गरी यस बर्षको भन्दा सन्तोषजनक प्रगति हासिल गर्न निर्देशन दिनु हुँदै बार्षिक प्रगति समिक्षा गोष्ठीको समापन गर्नु भएको थियो ।

३.३.२ आ.ब. २०७९/८० को संरक्षित क्षेत्र कार्यालयहरुको पूर्व योजना तर्जुमा गोष्ठी सम्पन्न

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग र अन्तर्गत कार्यालयहरुको आ.ब. २०७९/८० को पूर्व योजना तर्जूमा गोष्ठी काभ्रेको धुलिखेल स्थित होटल सारथीमा २ दिन (पौष २५ र २६ , २०७८) सम्पन्न गरिएको थियो । गोष्ठीको उद्घाटन शत्रको सभापतित्व राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका महानिर्देशक डा.रामचन्द्र कंडेलले गर्नु भएको थियो भने प्रमुख अतिथिमा वन तथा वातावरण मन्त्रालय, योजना, अनुगमन तथा समन्वय महाशाखाका प्रमुख श्री शिव कुमार वाग्ले, अतिथिहरुको रुपमा अर्थ मन्त्रालयका प्रतिनिधि, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु आरक्ष निर्देशनालयका प्रमुख, राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोषका प्रतिनिधि रहनु भएको थियो भने नेपालका संरक्षित क्षेत्र कार्यालयका प्रमुख संरक्षण अधिकृत, संरक्षण अधिकृत, रेञ्जर तथा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका शाखा प्रमुखहरु, योजना र अनुगमन तथा मूल्यांकन शाखाका कर्मचारीहरुका साथै विभागका अन्य कर्मचारीहरुको उपस्थिति रहेको थियो ।

उद्घाटन कार्यक्रम पश्चात राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका महानिर्देशक डा. रामचन्द्र कंडेलको अध्यक्षतामा शुरु भएको प्राविधिक शत्रमा विभागको योजना शाखाका प्रमुख डिल बहादुर पुर्जा पुनले प्रस्तावित बजेट तयार गर्दा समावेश गर्नु पर्ने कुराहरुको बारेमा प्रस्तुतीकरण गर्नु भएको थियो । तत् पश्चात शुरु भएको संरक्षित कार्यालयहरुको प्रस्तुतिकरणमा प्रत्येक संरक्षित क्षेत्र कार्यालयका प्रमुखहरुबाट आ-आफ्नो कार्यालयको प्रस्तुतीकरण भई सो उपर विभागका शाखा प्रमुख तथा अन्य सहभागीसमेतबाट छलफल भएको थियो । संरक्षणका साझेदार संस्थाहरुबाट समेत हुने कार्यक्रममा दोहोरोपन नहोस भनेर संरक्षणका साझेदार संस्थाहरुको समेत आगामी आ.ब.२०७९/८० को कार्यक्रम बारे प्रस्तुतीकरण तथा छलफल भएको थियो ।

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका महानिर्देशक डा.रामचन्द्र कंडेलले प्रस्तुत हुन आएका कार्यक्रमहरु कार्यालयका आवश्यकताका आधारमा प्रस्ताव गरिएको देखिएकोले देशमा बढ्दै गएको कोरोनाको प्रकोपका कारण आगामी आ.ब.मा चालु आ.ब.को भन्दा पनि कम बजेट विनियोजन हुन सक्ने भएकोले चालु आ.ब.को बजेट भन्दा १० प्रतिशतमा नवढाई प्राथमिकताक्रम समेत छुट्याई, कार्यालयको जनशक्ती र खर्च गर्न सक्ने क्षमता समेतलाई मध्यनजर गरी प्रस्तावित कार्यक्रमलाई पुनरावलोकन गरी विभागको योजना शाखालाई उपलब्ध गराउनु हुन निर्देशन दिंदै पूर्व योजना तर्जुमा गोष्ठी समापन गर्नु भएको थियो ।

३.४ ३८ औं वार्डेन सेमिनार तथा २० औ मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरुको भेला-२०७८

नेपालका संरक्षित क्षेत्र कार्यालयहरुका प्रमुखहरु, संरक्षित क्षेत्र संरक्षणका लागि खटिएका नेपाली सेनाका प्रमुखहरु र मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरुको राष्ट्रिय स्तरको संयुक्त सम्मेलन " वार्डेन सेमिनार तथा मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरुको भेला-२०७८" राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको आयोजनामा होटल पार्क भिलेज, बुढानिलकण्ठ काठमाडौंमा २०७८ चैत्र ११ देखि १३ गतेसम्म सञ्चालन भएको थियो । "मुख्य प्रजातिको अवस्था सुधारः स्वस्थ वातावरण तथा समृद्धिको आधार" भन्ने नारा सहित सञ्चालन गरिएको सेमिनारको उद्घाटन वन तथा वातावरण मन्त्रालयका माननीय मन्त्री रामसाहाय प्रसाद यादवज्यूबाट भएको थियो ।

सेमिनारमा वन तथा वातावरण मन्त्रालयका सचिव डा. पेम नारायण कंडेल, महाशाखा प्रमुखहरु र मन्त्रालय अन्तर्गतका विभागीय प्रमुखहरु, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु आरक्ष निर्देशनालयका प्रमुख, संरक्षित क्षेत्र कार्यालयहरुका प्रमुखहरु, संरक्षित क्षेत्र संरक्षणमा खटिएका नेपाली सेनाका प्रमुखहरु, मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरु, पूर्व महानिर्देशकहरु, पूर्व प्रमुख संरक्षण अधिकृतहरु, संरक्षण साझेदार संस्थाका प्रमुखहरु, संरक्षित क्षेत्रका स्थानीय तहका प्रमुख र अन्य विभिन्न संघ, संस्थाका कर्मचारीहरुको उपस्थिति रहेको थियो । यस सम्मेलनको उद्घाटन शत्रमा सम्पूर्ण सहभागीहरुलाई राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका उपमहानिर्देशक श्री वेद कुमार ढकालले स्वागत गर्नु भएको थियो भने कार्यक्रम संचालन संरक्षण शिक्षा अधिकृत श्री शुष्मा रानाले गर्नु भएको थियो । ३८ औं वार्डेन सेमिनार तथा २० औ मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरुको भेला-२०७८ को संकल्प अनुसुची १० मा दिइएको छ ।

३.५ राष्ट्रिय वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण समन्वय समितिको सातौं बैठक सम्पन्न

आज मिति २०७८ फाल्गुण ५ बिहिवारका दिन राष्ट्रिय वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण समन्वय समितिका अध्यक्ष एवं वन तथा वातावरण मन्त्रालयका माननीय मन्त्री श्री रामसहाय प्रसाद यादव ज्यूको अध्यक्षतामा राष्ट्रिय वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण समन्वय समितिको सातौं बैठक सम्पन्न भयो । यस भन्दा पहिले मिति २०६७/९/२५ मा पहिलो मिति २०६८/९/१७ मा दोश्रो मिति २०७२/९/२३ मा तेश्रो, मिति २०७४/१/१५ मा चौथो, मिति २०७४/७/१२ मा पांचौ र मिति २०७५/३/२४ मा छैठौं बैठक भएको थियो ।

उक्त बैठकमा प्रधान सेनापति, वन तथा वातावरण मन्त्रालयका सचिव सुरक्षा निकायका प्रमुख, गृह, रक्षा, अर्थ, कानून मन्त्रालयका सह सचिव, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका महानिर्देशक, वन तथा भू-संरक्षण विभागका नि. महानिर्देशक, संरक्षण साझेदार संस्थाका प्रमुखहरुको उपस्थिति थियो । बैठकमा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका महानिर्देशक एवं राष्ट्रिय वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण समन्वय समितिका सदस्य सचिव डा. रामचन्द्र कंडेलले वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण सम्वन्धी वर्तमान संरचना हालसम्म भएका उपलब्धि, समस्या र चुनौती तथा आगामी रणनीति सम्बन्धी संक्षिप्त प्रस्तुती गर्नु भएको थियो ।

३.६ "4th ASIA MINISTERIAL CONFERENCE ON TIGER CONSERVATION" सम्पन्न

सन् २०२२ को जानवरी १९-२१ सम्म मलेशियाले आयोजना गरेको "4th ASIA MINISTERIAL CONFERENCE ON TIGER CONSERVATION" बाघ पाईने ASIA का १३ राष्ट्रहरु Zoom मार्फत सहभागी भै सम्पन्न भएको थियो । प्रथम दिनमा आ-आफ्नो राष्ट्रले Tiger conservation सम्वन्धी Country

Paper प्रस्तुत गर्ने कार्यक्रम अनुसार नेपालको तर्फबाट राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका महानिर्देशक डा. रामचन्द्र कंडेलले Country Paper प्रस्तुत गर्नु भएको थियो ।

दोश्रो दिन Side Event अन्तर्गत राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोषले र Regional Event अन्तर्गत SAWEN ले प्रस्तुत गर्नु भएको थियो भने सम्मेलनको अन्तिम दिन राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको सभाहलमा माननीय वन तथा वातावरण मन्त्री रामसहाय यादव, नि.वन तथा वातावरण मन्त्रालयका सचिव श्री धनन्जय पौडेल, सह-सचिव श्री शिव प्रसाद रेग्मी, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु आरक्ष निर्देशनालयका निर्देशक श्री हिमान्सु खड्का, पूर्व महानिर्देशक श्री गोपाल प्रकाश भट्टराई, डव्लु डव्लु एफ नेपालका राष्ट्रिय प्रतिनिधि डा. घनश्याम गुरुङ, जेड.एस.एल. नेपालका राष्ट्रिय प्रतिनिधि डा.हेमसागर बराल, राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोषका व्यवस्थापक डा.चिरञ्जिवी पोखरेल लगायत वन तथा वातावरण मन्त्रालय र राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका कर्मचारीहरुको उपस्थितिमा माननीय वन तथा वातावरण मन्त्री रामसहाय यादवले नेपालको तर्फबाट मन्तव्य व्यक्त गर्नु भएको थियो ।

३.७ “3rd Asian Elephant Range States Meeting”

सन् २०२२ को अप्रिल २७ देखि २९ सम्म नेपाल सरकारको आयोजनामा काठमाडौंमा “Asian Elephant Range States Meeting” सञ्चालन गरिएको थियो उक्त बैठकलाई International Union for Conservation of Nature (IUCN) Species Survival Commission (SSC) Asian Elephant Specialist Group (AsESG) ले सहजीकरण गरेको थियो भने U.S. Fish and Wildlife Service अन्तर्गत Asian Elephant Conservation Fund ले आर्थिक सहयोग गरेको थियो ।

साथै राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष नेपाल, डब्लु डब्लु एफ नेपाल र जेड एस एल नेपालले समेत थप आर्थिक सहयोग गरेका थिए ।

एशियाली हात्ती पाइने मुलुकहरु बंगलादेश, भुटान, कम्बोडिया, चिन, भारत, इन्डोनेसिया, लावस, मलेसिया, म्यानमार, नेपाल, श्रीलंका, थाईल्याण्ड र भियतनामले काठमाडौं घोषणापत्रद्वारा एशियाली हात्तीको संरक्षण कार्ययोजना बनाउन प्रतिबद्धता जनाएका थिए ।

३.८ संरक्षित क्षेत्र व्यवस्थापन, अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र उद्घाटन

मिति २०७८/७/६ गतेका दिन माननीय वन तथा वातावरण मन्त्री रामसहाय प्रसाद यादबज्यूबाट बर्दिया राष्ट्रिय निकुन्जको लालमाटी स्थित संरक्षित क्षेत्र व्यवस्थापन, अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्रको समुद्घाटन गरियो ।

उक्त कार्यक्रममा वन तथा वातावरण मन्त्रालयका सचिव डा. पेम नारायाला कंडेल, राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण बिभागका महानिर्देशक डा. रामचन्द्र कंडेल ज्यू लगायतको उपस्थिति रहेको थियो ।

भाग-४ आ.व. २०७८/७९ को मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापन सम्बन्धी विवरणहरु

४.१ वन्यजन्तुबाट भएको क्षतिको विवरण

संरक्षित क्षेत्र वरपर बढ्दो जनघनत्व एवं अव्यवस्थित भू-उपयोगका कारण वन्यजन्तुको वासस्थानमा भएको क्षयीकरण एवं संकुचनले गर्दा वन्यजन्तु आफ्नो वासस्थान छाडी गाउँ बस्तीमा पस्ने गरेको छ । यसबाट संरक्षित क्षेत्रभित्र तथा यसको वरिपरी बसोवास गर्ने समुदायहरुको वन्यजन्तुबाट मानवीय तथा आर्थिक क्षति हुँदै आएको छ । हात्ती, बाघ, गैंडा, हिउँ चितुवा, हिमाली कालो भालु, काठे भालु, बाँदर लगायतका वन्यजन्तुको आक्रमणबाट मानिसको मृत्यु तथा घाइते बनाउने मानवीय क्षति र वन्यजन्तुबाट बालीनाली, घर, गोठको क्षति हुने गरेको छ । पछिल्ला वर्षहरुमा मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व एक टड्कारो समस्याको रुपमा देखा परेको छ । आ.व. २०७८/०७९ मा नेपालभरि वन्यजन्तुबाट मृत्यु हुने मानिसको संख्या ५८, सामान्य घाइते संख्या ७२ र सख्त घाइते हुनेको संख्या ११६ रहेको छ भने वन्यजन्तुबाट भएको क्षतिको कुल १२,६७२ वटा घट्ना दर्ता भएको छ । वन्यजन्तुबाट भएको क्षतिको विवरण अनुसूची ११ मा दिईएको छ ।

४.२ वन्यजन्तुबाट भएको क्षतिको राहत रकम सम्बन्धी विवरण

मानव वन्यजन्तु द्वन्द्वलाई न्यूनिकरण गर्न वन्यजन्तुबाट हुने क्षतिको राहत सहयोग निर्देशिका, २०६९ (तेस्रो संशोधन, २०७५) बमोजिम राहत उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरेको छ । यस आ.व. २०७८/७९ मा वन्यजन्तुबाट भएको क्षति वापत कुल जम्मा १५ करोड ५८ लाख २ हजार ४ सय ६८ रुपैंया बराबरको राहत रकम वितरण गरिएको छ । संरक्षित क्षेत्रहरुले उपलब्ध गराएको राहत रकमको विवरण उल्लिखित चार्टमा दिईएको छ । यस सम्बन्धी विवरण अनुसूची १२ मा दिईएको छ ।

चित्र ११ : संरक्षित क्षेत्रबाट प्रदान गरिएको वन्यजन्तुबाट भएको क्षतिवापत राहत रकम (रु.हजारमा)

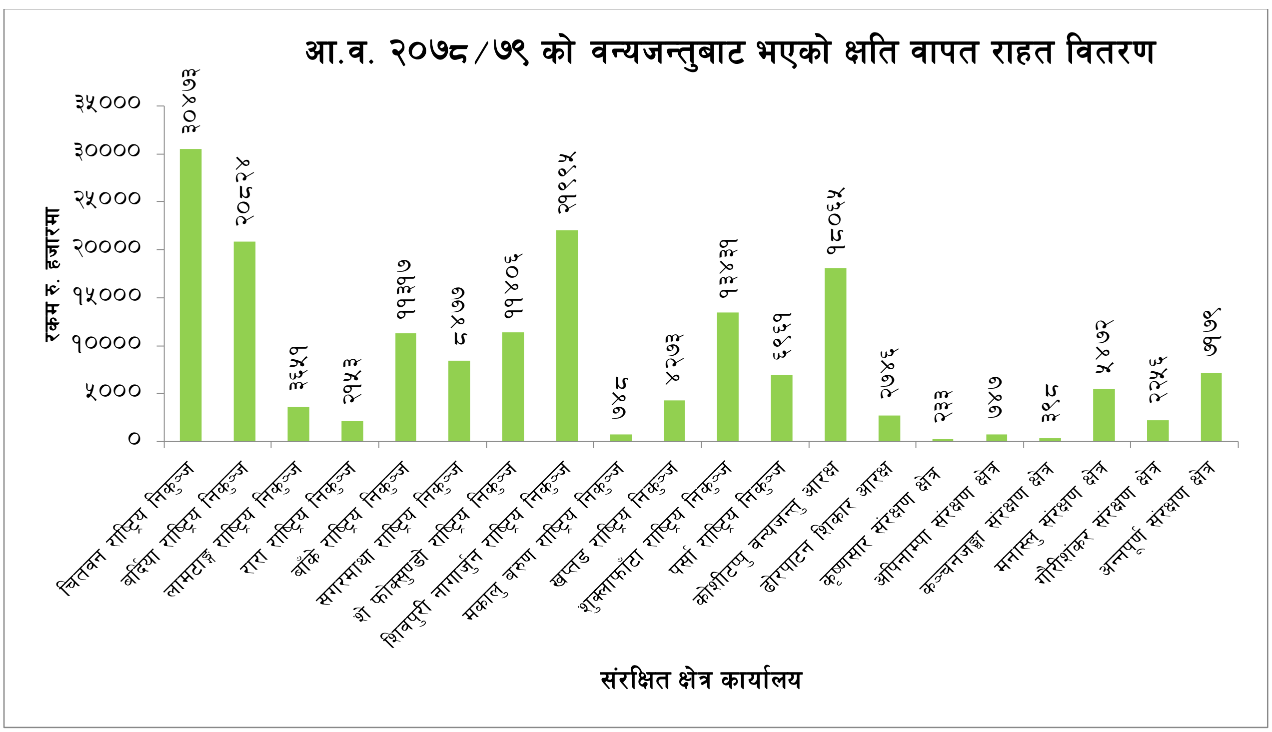

४.३ संरक्षित क्षेत्रमा मृत्यु भएका वन्यजन्तुको विवरण

आ.व.२०७८/७९ मा २० वटा संरक्षित क्षेत्रहरुमा जम्मा ४५८ वटा वन्यजन्तुको मृत्यु भएको थियो । तराईका संरक्षित क्षेत्रहरुमा मृत्यु हुने वन्यजन्तुको संख्या बढ्दो छ भने पहाड तथा हिमाली क्षेत्रमा यो संख्या तुलनात्मक रुपले कम रहेको थियो । सबैभन्दा बढी वन्यजन्तुको मृत्यु चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जमा भएको थियो भने सबैभन्दा कम खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज र अपिनाम्पा संरक्षित क्षेत्रमा भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा संरक्षित क्षेत्रमा विविध कारणले वन्यजन्तुको मृत्यु भएको थियो । मृत्यु हुनुको विशेष कारणहरु मध्ये प्राकृतिक, सडक दुर्घटना, चोरी शिकारी, नहरमा डुबेर, तारजालीमा परेर, कुकुरको आक्रमणबाट आदि रहेका छन् । संरक्षित क्षेत्रहरुमा मृत्यु भएका वन्यजन्तुको विवरण उल्लिखित चित्रमा दिईएको छ ।

चित्र १२ : संरक्षित क्षेत्रमा मृत्यु भएका वन्यजन्तुको विवरण

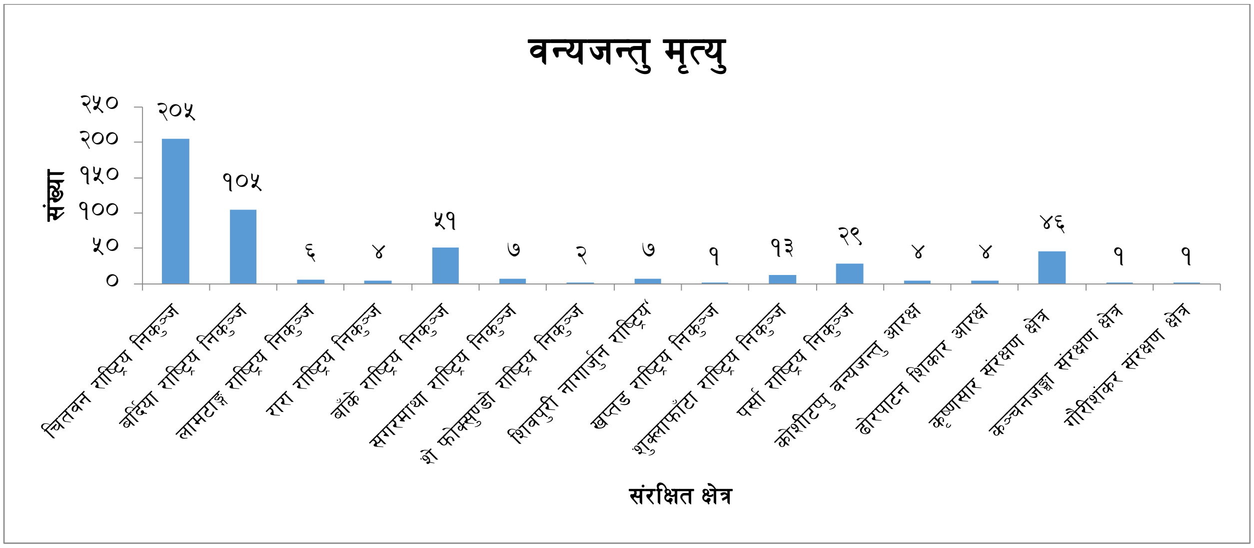

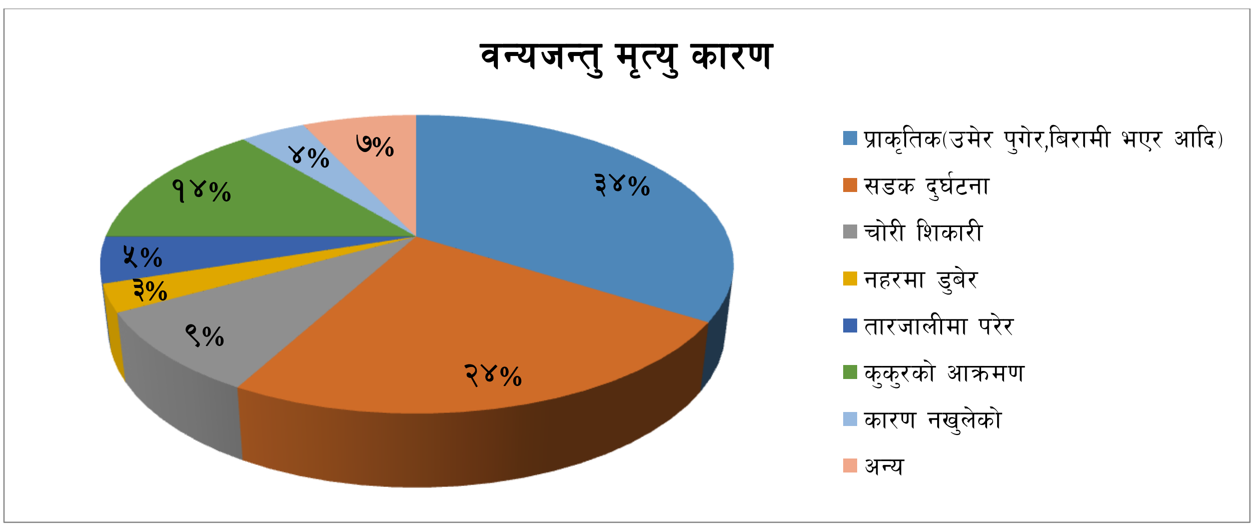

आ.व. २०७८/७९ मा मृत्यु भएका वन्यजन्तुहरु मध्ये अधिकाशं बंदेल (१०५ वटा), चित्तल (१०४ वटा), गैडा (३७ वटा), बाँदर (२६ वटा), कृष्णसार (२१ वटा), रतुवा (१४ वटा), जरायो (१३ वटा) आदि रहेको थियो । मृत्यु भएका वन्यजन्तुको कारण सहितको विवरण अनुसूची १३ मा दिईएको छ ।

४.४ उद्धार गरिएका वन्यजन्तुको विवरण

आ.व. २०७८/७९ मा संरक्षित क्षेत्रमा विविध कारणले वन्यजन्तु घाइते/टुहुरा र समस्याग्रस्त भएका थिए । संरक्षित क्षेत्रभन्दा बाहिर समेत घाइते/टुहुरा र समस्याग्रस्त अवस्थामा फेला परेका वन्यजन्तुहरुको संरक्षित क्षेत्र कार्यालयबाट आवश्यक उपचार/उद्धार गरी उपयुक्त वासस्थानमा पुनर्स्थापना गरिएको थियो ।

आ.व. २०७८/७९ मा चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जमा सबैभन्दा बढी २२२ वटा वन्यजन्तुको उद्धार भएको थियो । पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्जबाट १७२, कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्षमा ९९, बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जबाट १४१, र बाँके राष्ट्रिय निकुञ्जबाट ४३ वटा लगायत अन्य संरक्षित क्षेत्रद्वारा समेत गरी जम्मा ८०० वटा वन्यजन्तुको उद्धार गरिएको थियो । संरक्षित क्षेत्र कार्यालयहरुबाट उद्धार गरिएका वन्यजन्तुहरुको विवरण उल्लिखित चित्रमा दिईएको छ । आ.व. २०७८/७९ मा अजिङ्गर ३७५ वटा, कछुवा ११६ वटा, चित्तल ८८ वटा, मगर गोही २८ वटा, अन्य सर्प प्रजाति २३ वटा, बँदेल २१ वटा, रतुवा ११ वटा गरी जम्मा ७६६ वटा वन्यजन्तुहरुको उद्धार गरिएको थियो ।

चित्र १३ : उद्धार गरिएका वन्यजन्तुहरुको विवरण

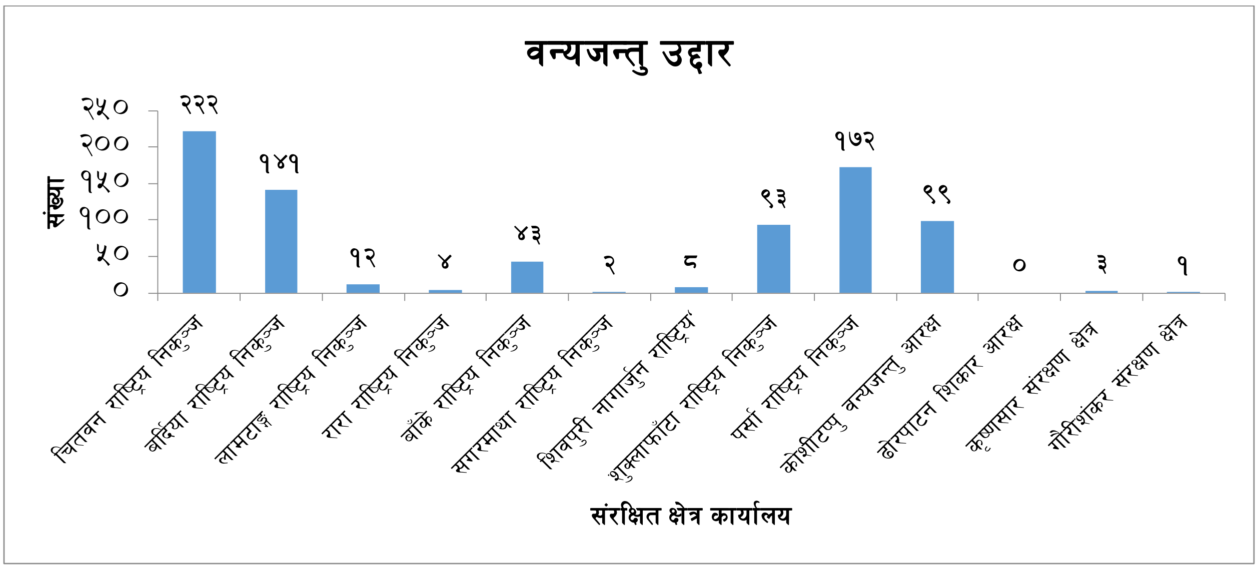

४.५ मुद्दा र पक्राउ परेका मानिसको विवरण

राष्ट्रिय निकुञ्ज, वन्यजन्तु आरक्ष, शिकार आरक्ष, संरक्षण क्षेत्र तथा मध्यवर्ती क्षेत्रमा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९ र सो अन्तरगतका नियमावली विपरीत कार्य गर्नेलाई अनुसन्धान तथा तहकिकात गरि मुद्दा हेर्ने अदालत वा तोकिएको अधिकारी समक्ष पेश गर्दै आएकोमा आ.व. २०७८/७९ मा राष्ट्रिय निकुञ्ज/आरक्ष/संरक्षण क्षेत्र कार्यालयमा वन अपराध सम्बन्धी १३१ र वन्यजन्तु अपराध सम्बन्धी १२५ वटा गरी जम्मा २५६ वटा मुद्दाहरु दर्ता भएको छन् । आ.व. २०७८/७९ मा वन र वन्यजन्तु अपराध सम्बन्धी दर्ता भएका मुद्दा सम्बन्धी विवरण अनुसूची १४ मा दिइएको छ ।

त्यसै गरी विभिन्न वन तथा वन्यजन्तु सम्बन्धी अपराध कार्य गरेको कसूरमा आ.व. २०७८/७९ मा ७३८ जना मानिस पक्राउमा परेका थिए जसमध्ये वन अपराधमा संलग्न ३५८ जना थिए भने वन्यजन्तु अपराधमा संलग्न ३८० जना थिए । यससम्बन्धी विस्तृत विवरण अनुसूची १५ मा दिईएको छ ।

भाग-५ अन्य विवरणहरु

५.१ संरक्षित क्षेत्रमा साहसिक पर्यटकीय गतिविधि तथा चलचित्र, वृत्तचित्र छायाङ्कनको विवरण

नेपालका संरक्षित क्षेत्रभित्र डकुमेन्ट्री/वृत्तचित्र छायाङ्कन गर्न चाहने व्यक्ति वा संस्थाले प्रचलित ऐन, नियमको अधिनमा रही तोकिएको प्रक्रियाहरु पुरा गरेपछि लाग्ने दस्तुर बुझाउनु पर्नेछ । आ.व. २०७८/७९ मा संरक्षित क्षेत्रभित्र स्वदेशी २८ र विदेशी २४ वटा गरी जम्मा ५२ व्यक्ति/संस्थाले जनाले साहसिक पर्यटकीय गतिविधि तथा चलचित्र, वृत्तचित्र छायाङ्कन अनुमति लिएका थिए ।

५.२ वन्यजन्तु शिकार अनुमति सम्बन्धी विवरण

नेपाल सरकारले २०४४ सालमा वन्यजन्तुको दिगो संरक्षण र व्यवस्थापन गरी शिकारलाई व्यवस्थित गर्न ढोरपाटन शिकार आरक्षको स्थापना गरेको छ । ढोरपाटन शिकार आरक्ष नेपालको एक मात्र शिकार गर्न पाइने संरक्षित क्षेत्र हो । यो आरक्षले रुकुम पूर्व, बाग्लुङ्ग र म्याग्दी जिल्लाको आंशिक भागलाई ओगटेको छ । यसको क्षेत्रफल १,३२५ वर्ग कि.मी. छ । शिकार व्यवस्थापनको प्रयोजनको लागि आरक्षलाई सुनदह, सेङ, दोगाडी, बार्से, फागुने, सुर्तिबाङ्ग र धुस्तुङ्ग गरी जम्मा ७ वटा ब्लकहरुमा विभाजन गरिएको छ । राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागबाट शिकारको लागि लिखित अनुमति लिएर तोकिएको समय र ब्लकमा नाउर, झारल, बँदेल र रतुवा आदिको शिकार गर्न पाइन्छ । यो आरक्ष पेशेवार विदेशी शिकारीहरुका लागि Trophy Hunting गर्न एक प्रमुख गन्तव्यको रुपमा परिचित रहेको छ । यस शिकार आरक्षमा वर्षको दुई पटक शिकारको लागि समय (सिजन) तोकिएको छ । आ.व. २०७८/७९ मा १९ वटा नाउर र १२ वटा झारल गरि जम्मा ३१ वटाको शिकार अनुमति प्रदान गरिएको छ । यससम्बन्धी विस्तृत विवरण अनुसूची १७ मा दिईएको छ ।

५.३ संरक्षित क्षेत्रमा भएका अध्ययन अनुसन्धानको विवरण

संरक्षित क्षेत्र अनुसन्धान कार्यविधि, २०६९ को परिधि भित्र रही विभागबाट आ.व. २०७८/७९ मा राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय विभिन्न विश्वविद्यालयहरुमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरु, अन्य अनुसन्धानकर्ता र संघ संस्थाहरुलाई गरी १९१ वटा अध्ययन अनुसन्धान अनुमति दिइएको छ ।

५.४ संरक्षित क्षेत्रमा भौतिक पूर्वाधार निर्माणका लागि वातावरणीय अध्ययन सहमति विवरण

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९ तथा सम्बन्धित संरक्षित क्षेत्र नियमावली, वातावरण संरक्षण सम्बन्धी प्रचलित कानुन तथा संरक्षित क्षेत्रभित्र भौतिक पूर्वाधार (निर्माण तथा सञ्चालन) सम्बन्धी कार्यनीति, २०६५ को परिधि भित्र रही विभागबाट आ.व. २०७८/७९ सम्ममा संरक्षित क्षेत्रभित्र भौतिक पूर्वाधार (जलविद्युत, विद्युत प्रशारण लाईन, सडक, सिचाई लगायत) निर्माणको लागि दिइएको वातावरणीय अध्ययन सहमति सम्बन्धी विवरण अनुसूची १८ मा दिइएको छ ।

आ.व. २०७८/७९ मा सम्पन्न कार्यक्रमहरुका केही स्थलगत तस्बिरहरु

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा आरक्ष आयोजना

वनपथ ग्राभेलिङ निर्माण, बर्दिया रा.नि.

पानी पिच ग्राभेलिङ, शुक्लाफाँटा रा.नि.

काठेपुल निर्माण, शे-फोक्सुण्डो रा.नि.

अग्निरेखा निर्माण, अपि नाम्पा सं.क्षे.

भ्यु टावर निर्माण, रारा रा.नि.

हिमालयन रिसर्च सेन्टर भवन निर्माण, कञ्चनजंघा सं.क्षे.

घाँसेमैदान व्यवस्थापन, चितवन रा.नि.

घाँसेमैदान व्यवस्थापन, शुक्लाफाँटा रा.नि.

कर्णाली नदीको वहाव गेरुवातर्फ व्यवस्थापन, बर्दिया रा.नि.

पानीपोखरी व्यवस्थापन, बाँके रा.नि.

खप्तड दह मर्मत सुधार, खप्तड रा.नि.

खानेपानी मुहान संरक्षण, शिवपुरी नागार्जुन रा.नि.

बाघको उद्धार केन्द्र (खोर) निर्माण. बर्दिया रा.नि.

वन्यजन्तु उद्धार केन्द्र निर्माण, बाँके रा.नि.

सोलार फेन्सिङ, कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्ष

मेषजाली सहितको तारबार निर्माण. बर्दिया रा.नि.

समस्याग्रस्त बाघ नियन्त्रण, बाँके रा.नि.

समस्याग्रस्त अजिङ्गर उद्धार, कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्ष

वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाई बैठक, बर्दिया रा.नि.

डिजिटल डिमार्केशन प्रणाली सञ्चालन, बर्दिया रा.नि.

गेमस्काउटलाई पुनर्ताजकी तालिम, सगरमाथा रा.नि.

फोहोरमैला व्यवस्थापन, लामटाङ रा.नि.

स्कुल शिक्षा कार्यक्रम, मनास्लु. सं.क्षे.

वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण तालिम, गौरीशंकर सं.क्षे.

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग

आर.सि.सि. सहितको मेषजाली निर्माण, चितवन रा.नि.

सुरक्षित बाखाखोर निर्माण, बर्दिया रा.नि.

स्कुल शिक्षा कार्यक्रम, मकालु बरुण रा.नि.

सामुदायिक वन व्यवस्थापन तालिम, सगरमाथा रा.नि.

जडिबुटी खेती तालिम, शे-फोक्सुण्डो रा.नि.

सामुदायिक भवन निर्माण, शिवपुरी नागार्जुन रा.नि.

पकृतिमा आधारित पर्यटन कार्यक्रम

आर.सि.सि. मचान निर्माण, चितवन रा.नि.

भ्यु टावर निर्माण, खप्तड रा.नि.

पर्यटक पदमार्ग निर्माण, सगरमाथा रा.नि.

विश्रामस्थल निर्माण, शे-फोक्सुण्डो रा.नि.

क्षमता अभिवृद्धि तालिम, शे-फोक्सुण्डा रा.नि.

सुचनाबोर्ड निर्माण, सगरमाथा रा.नि.

खहात्तिसार कार्यक्रम

हात्तीको दाना राख्ने स्टोर भवन, बर्दिया रा.नि

फुटबाथ निर्माण, चितवन रा.नि.

हात्तीको सेडघर निर्माण, कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्ष

सोलार आउटडोर ल्याम्प जडान. पर्सा रा.नि.

बच्चा हात्तीलाई तालिम, चितवन रा.नि.

हात्ती चढ्ने मचान निर्माण, शुक्लाफाँटा रा.नि.

अनुसूची १: संरक्षित क्षेत्रहरुको विवरण

क्र.सं.	संरक्षित क्षेत्र	कोर क्षेत्र		मध्यवर्ती क्षेत्र		जम्मा क्षेत्रफल(वर्ग कि.मि.)	विश्व सम्पदा सूचीमा सूचिकृत वर्ष (सन्)	कैफियत
		घोषित वर्ष (सन्)	क्षेत्रफल(वर्ग कि.मि.)	घोषित वर्ष (सन्)	क्षेत्रफल(वर्ग कि.मि.)			
१	चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज	१९७३	९५२.६३	१९९६	७२९.३७	१६८२	१९८४	कोर क्षेत्रमा सुचिकृत
२	लामटाङ्ग राष्ट्रिय निकुञ्ज	१९७६	१७१०	१९९८	४२०	२१३०		
३	सगरमाथा राष्ट्रिय निकुञ्ज	१९७६	११४८	२००२	२७५	१४२३	१९७९	कोर क्षेत्रमा सुचिकृत
४	रारा राष्ट्रिय निकुञ्ज	१९७६	१०६	२००६	१९८	३०४		
५	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज	१९७६	९६८	१९९६	५०७	१४७५		
६	शे-फोक्सुण्डो राष्ट्रिय निकुञ्ज	१९८४	३५५५	१९९८	१३४९	४९०४		
७	खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज	१९८४	२२५	२००६	२१६	४४१		
८	मकालु वरुण राष्ट्रिय निकुञ्ज	१९९१	१५००	१९९९	८३०	२३३०		
९	शिवपुरी नागार्जुन राष्ट्रिय निकुञ्ज	२००२	१५९	२०१६	११८.६१	२७७.६१		
१०	बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज	२०१०	५५०	२०१०	३४३	८९३		
११	शुक्लाफाँटा राष्ट्रिय निकुञ्ज	२०१७	३०५	२०१७	२४३.५	५४८.५		
१२	पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्ज	२०१७	६२७.३९	२०१७	२८५.३	९१२.६९		
१३	कोशीटप्पू वन्यजन्तु आरक्ष	१९७६	१७५	२००४	१७३	३४८		
१४	ढोरपाटन शिकार आरक्ष	१९८७	१३२५			१३२५		
१५	अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र	१९९२	७६२९			७६२९		
१६	कञ्चनजङ्घा संरक्षण क्षेत्र	१९९७	२०३५			२०३५		
१७	मनास्लु संरक्षण क्षेत्र	१९९८	१६६३			१६६३		
१८	कृष्णसार संरक्षण क्षेत्र	२००९	१६.९५			१६.९५		
१९	गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्र	२०१०	२१७९			२१७९		
२०	अपिनाम्पा संरक्षण क्षेत्र	२०१०	१९०३			१९०३		
					जम्मा	३४४१९.७५		
२१	राष्ट्रिय प्राणी उद्यान	२०१५	२.४५					
२२	भानुभक्त प्राणी उद्यान	२०१७	४.२५					

अनुसूची २ : रामसार साईटमा सूचीकृत नेपालका सिमसार क्षेत्रहरु

क्र.सं.	नम	क्षेत्रफल (हे)	सूचीकृत मिति (सन्)	सूचीकृत मिति (सन्)	जिम्मेवार स्थानीय व्यवस्थापन निकाय
१	कोशीटप्पू	१७५००	१२/१७/१९८७	१९८७/१२/१७	कोशीटप्पू वन्यजन्तु आरक्ष
२	बीस हजारी तथा आसपासका तालहरु	३२००	८/१३/२००३	२००३/०८/१३	चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज
३	घोडाघोडी ताल क्षेत्र	२५६३	८/१३/२००३	२००३/०८/१३	डिभिजन वन कार्यालय, कैलाली
४	जगदिशपुर जलाशय	२२५	८/१३/२००३		डिभिजन वन कार्यालय, कपिलवस्तु
५	रारा ताल	१५८३	९/२३/२००७	२००७/०९/२३	रारा राष्ट्रिय निकुञ्ज
६	फोक्सुण्डो ताल	४९४	९/२३/२००७	२००७/०९/२३	शे-फोक्सुण्डो राष्ट्रिय निकुञ्ज
७	गोसाइकुण्ड तथा आसपासका तालहरु	१०३०	९/२३/२००७	२००७/०९/२३	लामटाङ्ग राष्ट्रिय निकुञ्ज
८	गोक्यो तथा आसपासका तालहरु	७७७०	९/२३/२००७	२००७/०९/२३	सगरमाथा राष्ट्रिय निकुञ्ज
९	माई पोखरी	९०	१०/२८/२००८	२००८/१०/२८	डिभिजन वन कार्यालय, इलाम
१०	पोखरा उपत्यकाका तालहरु	२६१०६	२/२/२०१६	२०१६/०२/०२	डिभिजन वन कार्यालय कास्की र पोखरा महानगरपालिका
	जम्मा क्षेत्रफल	६०५६१			

अनुसूची ३ : जैविक विविधता तथा वातावरण संरक्षण सम्बन्धी नेपाल पक्षधर रहेका अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि र सम्झौताहरुको विवरण

क्र.सं.	सन्धि र महासन्धि	सदस्य भएको वर्ष	सन्धि/सम्झौताको उद्देश्य
१	CITES (Convention on International Trade In Endangered Species of Wild Fauna and Flora)	1975	राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा दुर्लभ वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको चोरी शिकार तथा अवैध व्यापार नियन्त्रण गर्ने ।
२	IUCN (International Union for Conservation of Nature)	1975	दुर्लभ तथा सङ्कटापन्न प्रजातिको अस्तित्व र अवस्था आँकलन गरी सोही अनुसार संरक्षणका कार्यक्रम बनाई लागू गर्ने ।
३	UNESCO/WHS (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization/World Heritage Site)	1978	महत्वपूर्ण एवं विशेष प्रकृतिका क्षेत्रहरुलाई विश्व सम्पदा सूचीमा समावेश गरी ती क्षेत्रहरु Universal Outsatnding Value को (UOV) संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने । सन् १९७९ मा सगरमाथा राष्ट्रिय निकुञ्ज र सन् १९८४ मा चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज विश्व सम्पदा सूचीमा सूचीकृत भएका छन् ।

४	Ramsar Convention	1987	विभिन्न महत्वका सिमसार क्षेत्रहरुको संरक्षण, व्यवस्थापन तथा बुद्धिमतापूर्ण उपयोग कार्यमा टेवा पुर्याउने ।
५	CBD (Convention on Biological Diversity)	1992	जैविक विविधताको संरक्षण, यसका अवयवहरुको दिगो उपयोग तथा यसबाट प्राप्त हुने लाभहरुको समन्यायिक बाँडफाँड गर्ने ।
६	GTF (Global Tiger Forum)	1994	दुर्लभ वन्यजन्तु पाटे बाघको संरक्षण, संरक्षणमुखी कार्यक्रमहरुबाट स्थानीयवासीको जीवनस्तरमा सुधार गर्ने ।
७	APAP (Asia Protected Areas Partnership)	2014	एसिया क्षेत्रमा भएका संरक्षित क्षेत्रहरुसँग समन्वय, Best Practices बारेमा अनुभव आदान प्रदान गर्ने ।
८	SAWEN (South Asia Wildlife Enforcement Network)	2016	दक्षिण एसियाका आठ वटा देशमा हुने वन्यजन्तुको अपराध नियन्त्रण गर्नमा समन्वय र क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

अनुसूची ४: वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण सम्बन्धी सांगठनिक संरचना

राष्ट्रिय बाघ संरक्षण समिति, नेपालको साङ्गठनिक संरचना

क्र.सं.	पदाधिकारी	पद
१	प्रधानमन्त्री	अध्यक्ष
२	मन्त्री, गृह मन्त्रालय	सदस्य
३	मन्त्री, अर्थ मन्त्रालय	सदस्य
४	मन्त्री, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	सदस्य
५	मन्त्री, रक्षा मन्त्रालय	सदस्य
६	मन्त्री, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	सदस्य
७	नेपाल सरकारका मुख्य सचिव	सदस्य
८	समितिले छनौट गरेका राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रका बाघ तथा बाघको पारिस्थिकीय प्रणाली सम्बन्धी प्रतिष्ठित विशेषज्ञहरु, २ जना	सदस्य
९	समितिले छनौट गरेका राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रबाट नेपालमा बाघ संरक्षण सम्बन्धमा सहयोग गर्ने निकायका उच्चस्तरका प्रतिनिधि, १ जना	सदस्य
१०	सचिव, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	सदस्य सचिव
राष्ट्रिय वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण समन्वय समितिको साङ्गठनिक संरचना		
१	मन्त्री, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	अध्यक्ष
२	सचिव, गृह मन्त्रालय	सदस्य
३	सचिव, रक्षा मन्त्रालय	सदस्य
४	सचिव, अर्थ मन्त्रालय	सदस्य
५	सचिव, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	सदस्य
६	सचिव, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	सदस्य
७	प्रधान सेनापति, नेपाली सेना	सदस्य
८	महानिरीक्षक, नेपाल प्रहरी	सदस्य
९	महानिरीक्षक, सशस्त्र प्रहरी	सदस्य
१०	प्रमुख, राष्ट्रिय अनुसन्धान विभाग	सदस्य
११	महानिर्देशक, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग	सदस्य-सचिव
केन्द्रीय स्तरको वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाइको साङ्गठनिक संरचना		
१	महानिर्देशक, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग	संयोजक
२	महानिर्देशक, वन तथा भू-संरक्षण विभाग	सदस्य
३	महानिर्देशक, भन्सार विभाग	सदस्य
४	सहायक रथी, नेपाली सेना	सदस्य
५	नायव महानिरीक्षक, केन्द्रिय अनुसन्धान व्यूरो, नेपाल प्रहरी	सदस्य
६	नायव महानिरीक्षक, सशस्त्र प्रहरी	सदस्य
७	अनुसन्धान निर्देशक, राष्ट्रिय अनुसन्धान विभाग	सदस्य
८	नेपालमा वन्यजन्तु संरक्षणमा कार्यरत गैर सरकारी संस्थाका प्रतिनिधि दुई	सदस्य
९	उप-महानिर्देशक, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग	सदस्य सचिव

अनुसूची ५ : आ.व. २०७८/७९ मा कार्यालयहरुको आयोजनागत स्वीकृत वार्षिक बजेट तथा खर्चको विवरण

आयोजना तथा कार्यक्रमको नाम	सि.नं.	कार्यालयको नाम	विनियोजित बजेट रु. लाखमा	खुद बजेट रु.लाखमा	खर्च रु. लाखमा	वित्तीय प्रगति प्रतिशत	भौतिक प्रगति प्रतिशत	कै.
राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु आरक्ष आयोजना	१	चितवन रा.नि.	१९१३.३	२२६२.२८	१७३१.२३	७६.५२	९०.८७	
	२	पर्सा रा.नि.	९२६.१७	१०२६.१७	७९६.२९	७७.५९	८७.६९	
	३	बाँके रा.नि.	१०९५.९	१२३३.८७	९७०.४४	७८.६५	९०.८६	
	४	बर्दिया रा.नि.	१७७६.५	१९८७.१५	१५९४.५४	८०.२४	९१.१६	
	५	शुक्लाफाँटा रा.नि.	९६०.३९	१२४७.९१	१०५८.१८	८४.७९६	९६.५८	
	६	शिवपुरी नार्गाजुन रा.नि.	८५९.४५	१००९.२६	८४०.०५	८३.२३	८८.९७	
	७	लामटाङ्ग रा.नि.	७३०.२४	७३७.६९	६२०.०९	८४.०६	८६.९३	
	८	शे-फोक्सुण्डो रा.नि.	४४५.१	४५३.१	४१४.४४	९१.४६	९१.७	
	९	सगरमाथा रा.नि.	५२४.१५	५४१.१८	४१६.७८	७७.०१	७७.२२	
	१०	मकालु बरुण रा.नि.	६१७.३२	७१७.३२	५०६.६६	७०.६३	७८.१९	
	११	खप्तड रा.नि.	५४५.९३	५४५.९३	४५७.३९	८३.७८	८४.७८	
	१२	रारा रा.नि.	४७८.२१	५८०.७९	४४२.२५	७६.१४	८०.५६	
	१३	कोशीटप्पू व.आ.	६०४.२४	९११.४२५	७५८.३०	८३.१९	९०.२४	
	१४	ढोरपाटन शि.आ.	५५५.५७	७५६.०९	५१४.३	६८.०२	७८.८८	
	१५	अन्नपूर्ण सं.क्षे.	७०.५७	७३.४७	५७.७	७८.५३	७८.८६	
	१६	अपिनाम्पा सं.क्षे.	५३५.२	५३५.२	४३९.७५	८२.१६	८२.८३	
	१७	कञ्चनजङ्घा सं.क्षे.	१८०.१९	१८९.८९	१८५.४४	९७.६६	९७.८८	
	१८	कृष्णसार सं.क्षे.	१८४.६५	१९२	१८४.५७	९६.१३	९६.४४	
	१९	गौरीशंकर सं.क्षे.	४२.३३	४२.३३	३६.७७	८६.८८	८७.३६	
	२०	मनास्लु सं.क्षे.	४०.४८	४१.५३	३९.४०	९४.८८	९४.८७	
	२१	रा.नि. विभाग	३०९६.२	११३.२१	७६.१८	६७.२९	८०.२३	
		जम्मा	**१६१८२**	**१५१९७.८**	**१२१४०.९**		**७९.७**	
राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग	१	चितवन रा.नि.	२०१	२०१	१९६.४३	९७.७२	९९.६२	
	२	पर्सा रा.नि.	२८.८४	२८.८४	२४.९	८६.३३	९०.५५	
	३	बाँके रा.नि.	८	८	७.९९	९९.८७	१००	
	४	बर्दिया रा.नि.	५५.६५	५५.६५	५१.७	९२.९०	९९.८५	
	५	शुक्लाफाँटा रा.नि.	११३.६	११३.६	११३	९९.४७	९९.९२	
	६	शिवपुरी ना. रा.नि.	६०.६२	६०.६२	५०.५५	८३.३८	८३	
	७	लामटाङ्ग रा.नि.	२८.८८	२८.८८	२५.२५	८७.४३	९१.८३	
	८	शे-फोक्सुण्डो रा.नि.	१८.४७	१८.४७	१८.४२	९९.७२	१००	
	९	सगरमाथा रा.नि.	६१.९९	६१.९९	६०.५३	९७.६४	१००	

	१०	मकालु बरुण रा.नि.	८	८	७.९९	९९.८७	१००	
	११	खप्तड रा.नि.	८	८	६.५५	८१.८७	९१	
	१२	रारा रा.नि.	८	८	७.४	९२.५	९५	
	१३	कोशीटप्पू व.आ.	९	९	७.३८	८२	८२	
	१४	अपिनाम्पा सं.क्षे.	५१.८४	५१.८४	३६.३७	७०.१५	७६.६५	
	१५	कञ्चनजङ्घा सं.क्षे.	६	६	६	१००	१००	
	१६	कृष्णसार सं.क्षे.	८	८	७.९९	९९.८७	१००	
	१७	राष्ट्रिय प्राणी उद्यान	७५५.५७	७५५.६	५६५.३	७४.८१	८३.४५	
	१८	भानुभक्त प्राणी उद्यान	३४४.७३	३४४.७	२३७.४	६८.८७	७७.२६	
	१९	रा.नि.विभाग	२८७३.७	२०६२.६१	१८४७.५८	८९.५७	९४.६७	
		जम्मा	**३९७४**	**३८३८.८४**	**३२७८.७८**	**८५.४१**	**८३.८३**	
प्रकृतिमा आधारित पर्यटन कार्यक्रम	१	चितवन रा.नि.	२९.६५	२९.६५	२७.१८	९१.६६	९९.९३	
	२	पर्सा रा.नि.	२९.६८	२९.६८	२५.१३	८४.६६	९२.३	
	३	बाँके रा.नि.	४६५.७	३४८.४	०	०	०	
	४	बर्दिया रा.नि.	५५५.६	०	०	०	०	
	५	शुक्लाफाँटा रा.नि.	४५८.३	१९०	०	०	०	
	६	शिवपुरी ना. रा.नि.	२७.५२	२७.५२	२६.३४	९५.७१	१००	
	७	लामटाङ्ग रा.नि.	२७.३३	२७.३३	२७.३२	९९.९६	९९.९६	
	८	शे-फोक्सुण्डो रा.नि.	२५.७१	२५.७१	२५.४९	९९.१४	९९.९२	
	९	सगरमाथा रा.नि.	२३.७२	२३.७२	२२.८६	९६.३७	१००	
	१०	मकालु बरुण रा.नि.	२६.३३	२६.३३	२२.६३	८५.९४	१००	
	११	खप्तड रा.नि.	५६.७६	५६.७६	२९.१८	५१.४०	१००	
	१२	रारा रा.नि.	४२८.६	४२८.६	०	०	०	
	१३	कोशीटप्पू व.आ.	२८.९८	२८.९८	२४.७८	८५.५०	९४.८४	
	१४	ढोरपाटन शि.आ.	२५.६२	२५.६२	२५.४	९९.१४	९९.४१	
	१५	रा.नि. विभाग	३१.५	३१.५	०	०	०	
		जम्मा	**२२४१**	**१२९९.८**	**२५६.४**	**१९.७२**	**६५.७६**	
हात्तीसारहरु	१	चितवन रा.नि.	८७१.५	९०५.२	७९६			
	२	पर्सा रा.नि.	१९३.४	१९३.४	१६८.०१			
	३	बाँके रा.नि.	१६२.४	१६७.६	१३९.५			
	४	बर्दिया रा.नि.	२७४.२	२७४.२	२३१.१			
	५	शुक्लाफाँटा रा.नि.	१८८.७	१८८.७	१४५.६			
	६	कोशीटप्पु व.आ.	२४२.८	२४८	२२७.१८			
		जम्मा	**१९३३**	**१९७७.२**	**१७०७.४**			

अनुसूची ६: मध्यवर्ती क्षेत्रमा आ.व २०७८/७९ सम्ममा विनियोजित भएको बार्षिक बजेट (रकम रु.हजारमा)

क्र.सं.	कार्यालयको नाम	२०६६/६७ सम्म	२०६७/६८	२०६८/६९	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	२०७३/७४	२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	कूल जम्मा
१	चितवन रा.नि.	२१०२७८	१६१६६	८००४८	१४७८७	१०००००	१०००००	७४१६०	१००५००	१२८७७४	७६८६५	१२४६३१	६५०००	२०१००	**१०९१२१२**
२	पर्सा रा.नि.	१९०८	१०४४६	०	४०००	५५०४	६८६	१९०५	८९८५	२५५४	२०४९	४४७८	७१००	२८८४	**४९६१८**
३	बाँके रा.नि.	०	०	४०६	६४२	२३६१	८३६३	१५००	७८१४	२२१५	१७२८	४३५९	२३००	८००	**३१६९१**
४	बर्दिया रा.नि.	१९८३६	२९४२	६०८७	८०००	१५०००	१०९४३	५९९५	२१११२	१३९५८	९१९१	१५३३४	१२०००	५५६५	**१४०४०१**
५	शुक्लाफाँटा रा.नि.	३५९	४७५	०	१४३२	१९३२	१६७९	२०३५	५४५०	१२१३०	२३०५९	३४६४	५१००	११३६४	**५७११८**
६	शिवपुरी नागार्जुन रा.नि.	०	०	०	०	०	०	०	८०००	११४११	७५९४	१४३९७	१०७००	६०६२	**५२१०५**
७	लामटाङ्ग रा.नि.	१९५३१	६१०८	११४२७	४०००	२००००	२००००	१६३७५	३८५६८	४५४७४	२२५३३	२८३४४	१८६००	२८८८	**२५०९६३**
८	सगरमाथा रा.नि.	१९८५९	२३०५०	४४०३०	१००००	५००००	४१५४७	३२८५०	३७०००	७८६०६	५१५३६	७०९४५	३१३००	६१९९	**४९०७२६**
९	मकालु बरुण रा.नि.	१३९५	५९४	१७८३	१९६७	१९८५	२३७१	१५५५	२९७८	२७६८	२९८०	६५०८	३८००	८००	**३०६८७**
१०	शे-फोक्सुण्डो रा.नि.	०	३८०	१३९२	१२०६	१३३५	१२५८७	९८८६	८०००	१२२४९	११४२१	२७७३०	५१००	१८४७	**९१२८९**
११	रारा रा.नि.	०	१८५	२५७	३१२	१६८	१८४	१९१	३८०	५३४	२९४	५०३१	३१००	८००	**१०६३९**
१२	खप्तड रा.नि.	०	८६	१७४	३५३	१४२	१४१	१७८	१७७	१५०	१०२	६३४०	२१००	८००	**९९४६**
१३	कोशीटप्पू व.आ.	०	४६३	०	८८६	८५४	९६०	०	१९२९	११२५	१९९५	९६७०	३५००	९००	**२१३८५**
१४	अपिनाम्पा सं.क्षे.	०	०	०	०	०	०	२५७०	३५००	३५६८०	७८२६	६९०९	६७००	५१८४	**६३१८८**
१५	कृष्णसार सं.क्षे.	०	०	०	०	०	०	०	०	३२	२९	७७१	८००	८००	**१६३५**
१६	कञ्चनजङ्घा सं.क्षे.	०	०	१७९१	२४१५	७१९	०	८००	६०७	५४०	७९८	५८२९	२८००	६००	**१६३०२**
	जम्मा	२७३१६७	६०८९५	१४७३९५	५००००	२०००००	१९९४६१	१५००००	२४५०००	३४८२००	२२००००	३३४७४०	१८००००	६७५९३	**२४०८८६१**

अनुसूची ७ : आ.व. २०६९/७० देखि २०७८/७९ सम्मको कार्यालयगत राजश्व विवरण

क्र.सं.	कार्यालय	राजश्व विवरण (रु. हजारमा)										जम्मा
		२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	२०७३/७४	२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	
१	चितवन रा.नि.	२१०५१६	२४६९१३	२४६५२९	११६८५४	२०१५०९	२४८२००	२९६६५५	२०७६८७	३५०३०	१११९६७	**१९२१८५८**
२	बर्दिया रा.नि.	३०६७९	२१९३३	२०५११	२४६१७	३१८०२	२९८०६	३३५२८	२४९२४	१३६११	१५००५	**२४६४१६**
३	लामटाङ्ग रा.नि.	३९१६१	४३७५०	४१८०४	१६२११	३३१५२	४५६०९	४४१७०	२६१३३	१९३९	२६०५	**२९४५३३**
४	रारा रा.नि.	९५१	३९१	५३५	१४०९	१५९१	२०९३	३६७९	३४५८	२९५०	२३९१६	**४०९७३**
५	बाँके रा.नि.	६९०९	१७४६९	४४८९	१७१९८	६४७४	५९०४	१०४५०	२४८२	६५०८	८२९७	**८६१७९**
६	सगरमाथा रा.नि.	९११४६	९२७५४	८९०२६	६७१९५	११६५५४	१७२६२९	१६१०६६	८६१०९	१२१२६	२९४८८	**९१८०९३**
७	शे-फोक्सुण्डो रा.नि.	२२४४	२५२७७	३२५३४	१२९३८	१९४७४	२३२५४	५७१९२	४३२१	३६४७	१४१२३	**१९५००४**
८	शिवपुरी रा.नि.	७८२८	१०३७५	१६७३९	१६१५९	२३५०३	२४३६४	३३१११	२३५५४	१४०३७	३३११	**१७२९८०**
९	मकालु बरुण रा.नि.	३८२१	४२५२	३८७७	३१९६	४३२१	५१७७	७४७७	५२०३	२२६४	६०२३८	**९९८२६**
१०	खप्तड रा.नि.	४०१	३८७	४०४	४३१	५५०	२५४	९६१	४३६	५३९	१५३८७	**१९७५०**
११	शुक्लाफाँटा रा.नि.	४३९५	३५३४	६७७०	९४१८	२४५६७	६६३३२	८६२३	१००३५	२९९३०	२९३२	**१६६५३६**
१२	पर्सा रा.नि.	१५०५७	२०२०	५८३५	४९६२	६३६६	७९९८	१०९७०	१०७९०	९९५७	९२१	**७४८७६**
१३	कोशीटप्पू व.आ.	१७६०	२१२२	२९३४	२१८१	३१७५	४०११	५०८३	३८६३	२६४८	४११०	**३१८८८**
१४	ढोरपाटन शि.आ.	४३२	४२७	३७१	३६९	६९५	८४४	९५३	६६९	८१३	२२२०	**७७९२**
१५	कृष्णसार सं.क्षे.	४४	५३	९६	७०	७१	१२०	५९६	६१९	४८३	२५००४	**२७१५५**
१६	अपिनाम्पा सं.क्षे.	७८२८	१०२३८	८६४७	१७३४५	२०३९०	२४४१४	१३७७३	१०७१३	१०२६९	५५६	**१२४१७२**
१७	कञ्चनजङ्घा सं.क्षे.	११०९	१६४२	१०३९	१५०	१०७	१५९६	१५०३	११६९	८६	६३६	**९०३६**
१८	मनास्लु सं.क्षे.							२०	०	०	१८	**३८**
१९	गौरीशंकर सं.क्षे.							१५८	०	०	०	**१५८**
२०	अन्नपूर्ण सं.क्षे.							१०२४	३०	३२०	२८०	**१६५५**
२१	राष्ट्रिय प्रा.उ.							६५	२९	०	१४	**१०८**
२२	भानुभक्त प्रा.उ.							८०	९२७	४३	६६	**१११६**
२३	रा.नि. तथा व.सं. विभाग	४७०५८	४७३१२	५६५७१	३९४९९	५७४३२	४३२८९	७४२२९	२५५७९	३५३४	३२२१४	**४२६७१६**
	कूल जम्मा	**४७१३३९**	**५३०८४९**	**५३८७११**	**३५०२०२**	**५५१७३३**	**७०५८९५**	**७६५३६६**	**४४८७२७**	**१५०७३२**	**३५३३०८**	४८६६८६२

अनुसूची ८ : आ.व. २०७८/७९ मा संरक्षित क्षेत्रहरुमा माषिक पर्यटक आगमनको तथ्याङ्क

सि.नं.	कार्यालय	पर्यटक प्रकार	साउन	भदौ	असोज	कात्तिक	मंसिर	पुस	माघ	फागुन	चैत्र	बैशाख	जेठ	असार	जम्मा
१	चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज	नेपाली	१,८४९	२,८५५	५,३७८	२०,२१९	१७,२८०	२०,८५५	९,२६७	२०,२३९	२०,८६९	१७,७११	११,५७१	७,५७८	१५५,६७१
		सार्क	३७	६१	२१८	४९२	७८०	२,०४२	३०७	१,०२८	२,२४८	३,७२१	६,२६८	२,७७७	१९,९७९
		अन्य विदेशी पर्यटक	२०	६१	२३९	७९५	१,०३०	१,०९८	५९७	१,५७७	३,१०१	३,९०७	१,५५६	८२७	१४,८०८
		जम्मा	१,९०६	२,९७७	५,८३५	२१,५०६	१९,०९०	२३,९९५	१०,१७१	२२,८४४	२६,२१८	२५,३३९	१९,३९५	११,१८२	१९०,४५८
२	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज	नेपाली	-	३२७	६८०	२,१९५	१,२५०	१,१५०	७६०	१,४८४	२,७२२	१,२९६	१,०२९	४९३	१३,३८६
		सार्क	-	७५	२४	७२	२९	१८२	२९	१३४	१५३	९२	८९	९७	९७६
		अन्य विदेशी पर्यटक	-	१००	२१	१७०	१२१	११७	७८	२२१	४२६	७२६	३३३	१०६	२,४१९
		जम्मा	-	५०२	७२५	२,४३७	१,४००	१,४४९	८६७	१,८३९	३,३०१	२,११४	१,४५१	६९६	१६,७८१
३	लामटाङ्ग राष्ट्रिय निकुञ्ज	नेपाली	३९१	२,१३७	१,९६१	४,०४०	८६७	१६४	१२६	४२१	१,२५५	१,२३४	२,०२९	२६९	१४,८९४
		सार्क	-	६	१३	१०	२३	३२	१०	१८	१८	६३	३१	-	२२४
		अन्य विदेशी पर्यटक	२	५	१२८	२४१	१६६	५२	५८	३२८	३९७	४४६	४००	५१	२,२७४
		जम्मा	३९३	२,१४८	२,१०२	४,२९१	१,०५६	२४८	१९४	७६७	१,६७०	१,७४३	२,४६०	३२०	१७,३९२
४	रारा राष्ट्रिय निकुञ्ज	नेपाली	२	१११	८६३	२,६०५	८३९	३६२	१४४	५६४	२,८८५	१,५५८	८८४	६३४	११,४५१
		सार्क	-	-	-	-	५	-	-	-	२	१	१	६	१५
		अन्य विदेशी पर्यटक	१	-	४	११	२५	२	१	१	१५	४	५	१५	८४
		जम्मा													

			३	१११	८६७	२,६१६	८६९	३६४	१४५	५६५	२,९०२	१,५६३	८९०	६५५	११,५५०
५	बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज	नेपाली	१५	२८	१५	३२	२५	३१	३६	१०	३७	२२	४	१८	२७३
		सार्क	–	–	–	–	–	–	–	३	–	–	–	–	३
		अन्य विदेशी पर्यटक	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	२	२
		जम्मा	१५	२८	१५	३२	२५	३१	३६	१३	३७	२२	४	२०	२७८
६	सगरमाथा राष्ट्रिय निकुञ्ज	नेपाली	१२	२३	८४४	१,३९०	४४०	१४४	६५	१४८	८१८	८९०	४१२	९६	५,२८२
		सार्क	२४	४३	४८०	४६३	२९२	१८५	२८	१२४	३०६	१,१७१	६००	२१७	३,९३३
		अन्य विदेशी पर्यटक	–	३१	८९२	१,९१२	६१८	२८२	२४८	८९०	४,०५९	६,०००	१,७०५	६४०	१७,२७७
		जम्मा	३६	९७	२,२१६	३,७६५	१,३५०	६११	३४१	१,१६२	५,१८३	८,०६१	२,७१७	९५३	२६,४९२
७	शे फोक्सुण्डो राष्ट्रिय निकुञ्ज	नेपाली	३९	१००	५९३	२,१५०	१८१	३५	१५	८८	३१८	२४७	३१७	१७३	४,२५६
		सार्क	–	–	–	–	–	३	–	–	३	–	–	–	६
		अन्य विदेशी पर्यटक	–	१	२३	१९	२	४	–	–	८	१४	३६	१०	११७
		जम्मा	३९	१०१	६१६	२,१६९	१८३	४२	१५	८८	३२९	२६१	३५३	१८३	४,३७९
८	शिवपुरी नागार्जुन राष्ट्रिय निकुञ्ज	नेपाली	७,५५१	१०,८४९	१३,८११	१३,४८१	११,९२६	१२,३५६	१०,८९१	१४,६६३	१३,८३१	१८,८०६	१३,२०६	१४,३३६	१५५,७०७
		सार्क	५	९	११	३८	२२	५४	२७	१९	६१	१०९	९६	५७	५०८
		अन्य विदेशी पर्यटक	१५	४८	१८१	२२४	१८५	११२	२,४३७	२४२	३८८	५५८	२७५	१५२	४,८१७
		जम्मा	७,५७१	१०,९०६	१४,००३	१३,७४३	१२,१३३	१२,५२२	१३,३५५	१४,९२४	१४,२८०	१९,४७३	१३,५७७	१४,५४५	१६१,०३२
	मकालु बरुण राष्ट्रिय	नेपाली						–	–					–	

९	निकुञ्ज		८	३०	७२	९४	४			५	३९	५७	१३		३२२
		सार्क	–	–	१	२	–	–	–	–	३५	१०	३	–	५१
		अन्य विदेशी पर्यटक	१	–	४३	२११	२६	–	–	–	९७	७५	१२	–	४६५
		जम्मा	९	३०	११६	३०७	३०	–	–	५	१७१	१४२	२८	–	८३८
१०	खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज	नेपाली	११५	१२७	८०	२३१	४९	–	–	२१७	१९३	२२७	५८१	३६७	२,१८७
		सार्क	–	–	–	–	–	–	–	१	–	२	–	–	३
		अन्य विदेशी पर्यटक	–	१	–	२	१	–	३	५	४	१	–	२	१९
		जम्मा	११५	१२८	८०	२३३	५०	–	३	२२३	१९७	२३०	५८१	३६९	२,२०९
११	शुक्लाफाँटा राष्ट्रिय निकुञ्ज	नेपाली	–	–	२७	३४१	१३१	१७६	२०२	६४८	३६४	३३८	२४८	१०४	२,५७९
		सार्क	–	–	–	–	–	८	३	–	५२	८	१७	१७	१०५
		अन्य विदेशी पर्यटक	–	–	–	५	२	–	२	१२	–	११	२	११	४५
		जम्मा	–	–	२७	३४६	१३३	१८४	२०७	६६०	४१६	३५७	२६७	१३२	२,७२९
१२	पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्ज	नेपाली	१६	१७	५	२	३२	१९	६३	९३	१५९	४५	५२	२६६	७६९
		सार्क	–	–	–	–	–	–	–	१	–	–	–	६	७
		अन्य विदेशी पर्यटक	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	१	१
		जम्मा	१६	१७	५	२	३२	१९	६३	९४	१५९	४५	५२	२७३	७७७
१३	कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्ष	नेपाली	–	६१२	–	–	–	१,६०५	१,५९४	७९५	१,२४९	९७०	१,०६८	८३३	८,७२६
		सार्क	–		–	–	–						–		

				३				१	७	२	८	३		३	२७
		अन्य विदेशी पर्यटक	–	–	–	–	–	८	८	३	४३	१६	९	१२	९९
		जम्मा	–	६१५	–	–	–	१,६१४	१,६०९	८००	१,३००	९८९	१,०७७	८४८	८,८५२
१४	ढोरपाटन शिकार आरक्ष	नेपाली	६	१,५००	८०७	१,५१५	७०२	४००	३९८	६८४	९०२	७५०	२,१९१	–	९,८५५
		सार्क	–	–	२	–	–	–	–	–	–	–	–	–	२
		अन्य विदेशी पर्यटक	–	–	१२	१८	२	२	–	१	१६	५	६	–	६२
		जम्मा	६	१,५००	८२१	१,५३३	७०४	४०२	३९८	६८५	९१८	७५५	२,१९७	–	९,९१९
१५	कृष्णसार संरक्षण क्षेत्र	नेपाली	६५३	३३५	५६९	६७६	५६०	६१४	५११	६३१	४९२	५०४	२४०	२५०	६,०३५
		सार्क	–	–	–	–	२	२	–	–	–	–	–	–	४
		अन्य विदेशी पर्यटक	–	–	–	–	३	–	–	१	३	१	–	–	८
		जम्मा	६५३	३३५	५६९	६७६	५६५	६१६	५११	६३२	४९५	५०५	२४०	२५०	६,०४७
१६	अपिनाम्पा संरक्षण क्षेत्र	नेपाली	–	–	–	–	–	–	२	–	–	–	१	–	३
		सार्क	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
		अन्य विदेशी पर्यटक	–	–	–	–	३	–	१०	–	२	–	१	–	१६
		जम्मा	–	–	–	–	३	–	१२	–	२	–	२	–	१९
१७	कञ्चनजङ्घा संरक्षण क्षेत्र	नेपाली	–	–	–	–	६०	–	–	–	–	–	–	–	६०
		सार्क	–	–	–	–	४	–	–	–	–	–	–	–	४
		अन्य विदेशी	–	–	–	–	६५	–	–	३	४९	२५	–	–	१४२

		पर्यटक													
		जम्मा	–	–	–	–	१२९	–	–	३	४९	२५	–	–	२०६
१८	मनास्लु संरक्षण क्षेत्र	नेपाली	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
		सार्क	–	१४	१	४	–	३	१	२	११	–	९	–	४५
		अन्य विदेशी पर्यटक	–	१७८	१७२	३०७	३८	३०	७	१०३	६५०	–	१०२	१०	१,५९७
		जम्मा	–	१९२	१७३	३११	३८	३३	८	१०५	६६१	–	१११	१०	१,६४२
१९	गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्र	नेपाली	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
		सार्क	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
		अन्य विदेशी पर्यटक	–	–	–	–	–	–	१२	–	–	–	–	–	१२
		जम्मा	–	–	–	–	–	–	१२	–	–	–	–	–	१२
२०	अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र	नेपाली	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	१	१
		सार्क	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
		अन्य विदेशी पर्यटक	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	५,४५२	५,४५२
		जम्मा	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	५,४५३	५,४५३
	कूल जम्मा		**१०,७६२**	**१९,६८७**	**२८,१७०**	**५३,९६७**	**३७,७९०**	**४२,१३०**	**२७,९४७**	**४५,४०९**	**५८,२८८**	**६१,६२४**	**४५,४०२**	**३५,८८९**	**४६७,०६५**

अनुसूची ९ : आ.व. २०६९/७० देखि २०७८/७९ सम्मको संरक्षित क्षेत्रहरुमा पर्यटक अगमनको तथ्याङ्क

क्र.सं.	कार्यालय	पर्यटक आगमनको तथ्याङ्क										जम्मा
		२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	२०७३/७४	२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	
१	चितवन रा.नि.	१५३७४९	१७३४२५	१७८२५७	८७३९१	१३९१२५	१५२६७१	१८७१०९	१८२४३५	९८९२८	१९०५४८	**१५४३६३८**
२	बर्दिया रा.नि.	१२९७४	१३२०७	१३५४८	१०६३८	१७९५९	२०२८४	२४५५८	१५२६०	८०७७	१६७८१	**१५३२८६**
३	लामटाङ्ग रा.नि.	१३३७०	१२५५२	१२२६५	५०१६	८२५४	१०६१९	१७६९१	१७४४५	४५७२	१७३९२	**११९१७६**
४	रारा रा.नि.	१६५	१८१	१४३	१३२	२०१	३१७	१२०८०	८८३१	१०२४०	११५५०	**४३८४०**
५	बाँके रा.नि.	०	०	०	०	४	१	१६०	९२	४४२	२७८	**९७७**
६	सगरमाथा रा.नि.	३६५५०	३५१५७	३४४१२	२७७९४	४५११२	५६३०३	५८०३०	३२६३६	४१०९	२६४९२	**३५६५९५**
७	शे-फोक्सुण्डो रा.नि.	६२०	४१७	३८३	४३१	५३५	५१४	२०८९	१६६८	१७७६	४३७९	**१२८१२**
८	शिवपुरी रा.नि.	१६५९०४	१८०४६४	१३८०८४	१४३३५२	२०५७४७	२२८७४३	१६८८१७	१०९२९७	९५४२०	१६१०३२	**१५९६८६०**
९	मकालु बरुण रा.नि.	१५२३	१०८३	१२७०	८२८	१५३७	१२५२	२३५८	१७६६	४४०	८३८	**१२८९५**
१०	खप्तड रा.नि.	१९	४७	२	२१	२६	२१	३७२०	७४६	१६८८	२२०९	**८४९९**
११	शुक्लाफाँटा रा.नि.	४७१	९८४	८२४	१९२०	२६४०	४७१४	६०६९	१७७५	२९६५	२७२९	**२५०९१**
१२	पर्सा रा.नि.	१९२	३७९	२६३	२३५	४१७	५०५	३९४	३९२	१५२	७७७	**३७०६**
१३	कोशीटप्पू व.आ.	४४४६	७३४९	८७१९	९२४७	११२५२	२१७९९	१८७७३	११101	९८१८	८८५२	**१११३५६**
१४	ढोरपाटन शि.आ.	८८	८९	०	९१	१६३	११९	४२३	३२०	५७०२	९९१९	**१६९१४**
१५	कृष्णसार सं.क्षे.	५४	०	६०२८	१४०५०	१७६९७	१८२४५	९५२७	५३०९	४५२७	६०४७	**८१४८४**
१६	अपिनाम्पा सं.क्षे.	०	०	३	२९	१९	३६	३८	९	६	१९	**१५९**
१७	कञ्चनजङ्घा सं.क्षे.	६०६	०	०	५०२	४७९	८२१	८०६	६०८	५३	२०६	**४०८१**
१८	मनास्लु सं.क्षे.	४२६८	५३३१	५६५८	२२८७	५७४५	७२००	७६५५	५३८८	१९४	१६४२	**४५३६८**
१९	गौरीशंकर सं.क्षे.	१९९३	२९१४	२८१८	१८४०	२७७०	२६६८	२५२८	१५२३	३०	१२	**१९०९६**
२०	अन्नपूर्ण सं.क्षे.	११३२१३	१२४९९८	११४४१८	८३४१९	१४४४०९	१७२७२०	१८३३२३	१०३९३६	४९४०	५४५३	**१०५०८२९**
	कूल जम्मा	**५१०२०५**	**५५८५७७**	**५१७०९५**	**३८९२२३**	**६०४०९१**	**६९९५५२**	**७०६१४८**	**५००५३७**	**२५४०७९**	**४६७१५५**	**५२०६६६२**

अनुसूची १० ३८ औं वार्डेन सेमिनार तथा २०औं मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरुको बैठक-२०७८ को संकल्प

१. मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति,संरक्षण क्षेत्र व्यावस्थापन परिषद ,म्धयवर्ती क्षेत्र सञ्जाललाई संस्थागत निकास र प्रभावकारी गराउन तथा स्थानीय तहको संरचना (गाउँ/नगरपालिका) अनुसार मध्यवर्ती क्षेत्र र संरक्षण क्षेत्रको समूह /समितिको संरचनामा परिमार्जन गर्न आवश्यक भएकोले सो संबन्धमा विज्ञहरुबाट अध्ययन विश्लेषण गराई सो को आधारमा नियमावली र निर्देशिका परिमार्जनको लागि पहल गर्ने (वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण शाखा)।

२ निर्देशिकाले समेटेका वन्यजन्तु बाहेकका अन्य वन्यजन्तुबाट ठूलो मात्रामा जनधनको क्षति बढ्दै गएको सर्न्दभमा वन्यजन्तुबाट हुने क्षेतिको राहत सम्बन्धी निर्देशिका ,२०६९ लाई संशोधन गरी क्षतिको प्रकार तथा क्षति गर्ने वन्यजन्तु प्रजाति थप गर्न पहल गर्ने (वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण शाखा) ।

३. घाइते,टुहुरा र समस्याग्रस्त वन्यजन्तुलाई लक्षित गरी ठूलो आकारको वन्यजन्तु उद्धार केन्द्र एवं खुल्ला चिडियाखाना सञ्चालन गर्न हाल सञ्चालनमा रहेका उद्धार केन्द्रहरुलाई अझै व्यवस्थित गर्दै थप सम्भावित स्थल छनौट गर्नको लागि अध्ययन गर्ने (योजना र अनुगमन तथा मूल्यांकन शाखा) ।

४. मध्यवर्ती क्षेत्रमा उधोग स्थापना सम्बन्धी मापदण्ड ,२०६२ लाई समयसापेक्ष संशोधन गरी संरक्षण क्षेत्रमा समेत लागू हुने व्यवस्था मिलाउने -व्यावस्थापन शाखा) ।

५. जलवायु परिवर्तनको प्रभाबवाट जैविक विविधता संरक्षण कार्य अझै चुनौतीपूर्ण बन्दै गइरहेको सन्दर्भमा हरेक संरक्षित क्षेत्र कार्यालयले आफ्नो क्षेत्रमा रहेका मुख्य प्रजातिहरु र महत्वपूर्ण बासस्थानमा पर्नसक्ने असरको आकलन तथा नकारात्मक असरहरु न्यूनीकरणका लागि संभाव्य उपायहरु पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्नको लागि पहल गर्ने(इकोलोजी शाखा र सबै संरक्षित क्षेत्र कार्यालयहरु)।

६. वन्यजन्तुको वासस्थान (घाँसमैदान तथा सिमसार) को प्रभावकारी व्यावस्थापनको लागि वर्षभरि नै कामदार खटाई सघन व्यावस्थापन गर्न आवश्यक कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयन गर्न पहल गर्ने (इकोलोजीशाखा) ।

७. संरक्षित क्षेत्रको आम्दानीको राजश्व बाँडफाँटबाट प्रदेश सरकार र स्थानीय तहमा नियमानुसार संघीय सरकारले उपलब्ध गराउने अनुदान रकमबाट सम्बन्धित मध्यवर्ती क्षेत्र ,संरक्षण क्षेत्रमा वन, वातावरण तथा वन्यजन्तुसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु संचालन गर्न प्राथमिकता दिने गरी मापदण्डमा समावेश गर्न प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगलाई मन्त्रालय मार्फत अनुरोध गर्ने (योजना शाखा) ।

८. उधोग ,शहर वकिास, जलविधुत आयोजना लगायतका कार्यबाट नदीमा पर्ने नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरण गरी जलीय जैविक विविधता संरक्षणलाई विशेष महत्व दिनेगरी माथिल्लोदेखि तल्लो तटीय क्षेत्रमा सरोकारवाला निकायको सहभागिता हुने गरी **स्वच्छ एवं स्वस्थ नदी प्रणाली (Clean and Healthy River System) अभियान** सञ्चालन गर्ने पहल हुन राष्ट्रिय बाघ संरक्षण समितिबाट निर्णय गर्न सिफारिस गर्ने (वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण शाखा)।

९. नेपालका महत्वपूर्ण रामसार सूचीकृत क्षेत्र- कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्ष र रारा ताललाई सिमसारको वैज्ञानिक अध्ययन, स्रोतको दिगो व्यवस्थापन एवं उपयोग, सचेतना, प्रचारप्रसार जस्ता कार्यक्रमलाई लक्षित गरी नमुना Centre of Excellence को रुपमा विकास गर्ने (योजना र इकोलोजी शाखा, कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्ष, रारा राष्ट्रिय निकुञ्ज) ।

१०. ढोरपाटन, अपीनम्पा लगायतका पहाडी र हिमाली संरक्षित क्षेत्रमा जडीबुटीको दिगो संकलन एवं व्यवस्थापन गर्न नितिगत निर्णयका लागि पहल गर्ने (व्यवस्थापन शाखा) ।

११. संरक्षित क्षेत्र कार्यालयहरुले प्रवेश शुल्क तथा अन्य दस्तुर उठाउँदा Internet–based payment system प्रयोग हुने व्यवस्था तत्काल मिलाउन पहल गर्ने (आर्थिक प्रशासन र सूचना प्रविधि शाखा) ।

१२. संरक्षणमा खटिएका सरोकारवाला निकायका जनशक्तिलाई संयुक्त तालिम सञ्चालन गर्ने कार्यदल गठन गरी आवश्यक पाठ्यक्रम तयार गर्ने र बजेट व्यवस्था गरी कार्यक्रम संचालन गर्ने (संरक्षण शिक्षा र वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण शाखा, नेपाली सेना राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु आरक्ष निर्देशनालय)।

१३. संरक्षित क्षेत्रमा कार्यरत निजामति कर्मचारीहरु २४ सै घण्टा संरक्षण कार्यमा खटिनु पर्ने र कार्य प्रकृति जोखिमपूर्ण हुने भएकोले नेपाल वन सेवा अन्तर्गतको नेशनल पार्कस एण्ड वाइल्डलाइफ र हात्तीसार समुहलाई अत्यावशयक सेवामा समावेश गर्न वन तथा वातावरण मन्त्रालय मार्फत नेपाल सरकारमा अनुरोध गर्ने (कर्मचारी प्रशासन र योजना शाखा)।

१४. सूचनामा अधारित अपरेशनलाई जोड दिँदै Joint Operation Cell (JOC) लाई आधुनिकरुपमा व्यवस्थापन एवं संस्थागत सुधार गर्दै जाने (वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण शाखा र नेपाली सेना राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु आरक्ष निर्देशनालय) ।

१५. मध्यवर्ती क्षेत्रमा संचालन हुने होटल, उद्योग, बहुराष्ट्रिय कम्पनीको निश्चित भाग मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिको कोषमा जम्मा हुने व्यवस्था मिलाई सो रकम अन्य संरक्षित क्षेत्रका मध्यवर्ती क्षेत्रको संरक्षण, कम लाभान्वित समुदायको जीविकोपार्जन, वन्यजन्तुको क्षतिको राहत उपलब्ध गराउने जस्ता कार्यमा उपयोग हुने गरी नीतिगत निर्णयका लागि सिफारिस गर्ने (योजना शाखा) ।

१६. संरक्षित क्षेत्र प्रणालीबाट समग्र वातावरण संरक्षण, पर्यावरणीय सेवा सुविधा, सामाजिक-आर्थिक र साँस्कृतिक सम्पदा संरक्षण तथा प्रवर्द्वनमा पुगेको योगदान र राष्ट्रिय आय तथा स्थानीयस्तरमा सृजना भएका रोजगारीको बारेमा अध्ययन गर्ने (योजना शाखा) ।

अनुसूची ११: आ.व. २०७८/२०७९ मा वन्यजन्तुबाट भएको क्षतिको विवरण

क्र.स.	घट्नाको प्रकृति								जम्मा
	क्षति गर्ने वन्यजन्तुको नाम	सामान्य घाइते	सख्त घाइते	मानिस मृत्यु	पशुधनको क्षति	भण्डारण गरेको अन्नको क्षति	घरगोठको क्षति	अन्नवालीको क्षति	
१	हात्ती	७	१४	२३	०	२९३	४५३	१२६८	२०५८
२	गैडा	१०	१७	५	०	०	०	२९३	३२५
३	बाघ	७	८	२१	४८१	०	०	०	५१७
४	भालु	१६	४१	२	०	०	०	०	५९
५	चितुवा	९	५	३	३९४६	०	०	०	३९६३
६	हिउँचितुवा	०	०	०	११९३	०	०	०	११९३
७	ध्वाँसे चितुवा	०	०	०	०	०	०	०	०
८	ब्वाँसो	१	०	०	४२२	०	०	०	४२३
९	जंगली कुकुर	०	०	०	०	०	०	०	०
१०	जंगली बदेल	१९	२५	३	०	०	०	३८९७	३९४४
११	अर्ना	२	५	०	०	०	०	१७५	१८२
१२	मगर गोही	१	०	०	४	०	०	०	५
१३	अजिंगर	०	०	०	१	०	०	०	१
१४	गौरी गाई	०	१	१	०	०	०	०	२
	जम्मा	**७२**	**११६**	**५८**	**६०४७**	**२९३**	**४५३**	**५६३३**	**१२६७२**

क्र.सं.	संरक्षित क्षेत्र	क्षतिको किसिम							जम्मा
		सामान्य घाइते	सख्त घाइते	मानिस मृत्यु	पशुधनको क्षति	भण्डारण गरेको अन्नको क्षति	घरगोठको क्षति	अन्नबाली को क्षति	
		संख्या	संख्या	संख्या	संख्या	संख्या	संख्या	संख्या	
१	चितवन रा.नि.	२९	२४	२२	१६६	८	२६	४४८	७२३
२	बर्दिया रा.नि.	७	८	९	१०६०	४	९१	९१८	२०९७
३	बाँके रा.नि.	७	६	४	२१६	०	०	५८४	८१७
४	रारा रा.नि.	०	४	२	०	०	०	१	७
५	सगरमाथा रा.नि.	०	२	०	२८७	०	०	०	२८९
६	मकालु बरुण रा.नि.	०	२	०	४२	०	०	०	४४
७	खप्तड रा.नि.	२	११	१	७२	०	०	७	९३
८	शिवपुरी नागार्जुन रा.नि.	१	३	०	१८२	०	०	१९२३	२१०९
९	शे-फोक्शुण्डो रा.नि.	०	०	०	१३३४	०	०	०	१३३४
१०	लामटाङ रा.नि.	३	१	०	८१	०	०	४०८	४९३

११	पर्सा रा.नि.	०	३	५	४३	१६	२८	७२	१६७
१२	शुक्लाफाँटा रा.नि.	१०	२७	६	२५७	२	६	६२४	९३२
१३	कोशीटप्पु व.आ.	२	१६	८	२८	२६३	३०२	६०६	१२२५
१४	ढोरपाटन शि.आ.	२	१	०	२९१	०	०	०	२९४
१५	अन्नपूर्ण सं.क्षे.	३	४	१	९५४	०	०	०	९६२
१६	गौरीशंकर सं.क्षे.	३	३	०	१७३	०	०	०	१७९
१७	मनास्लु सं.क्षे.	२	१	०	७४१	०	०	०	७४४
१८	कञ्चनजंघा सं.क्षे.	०	०	०	४२	०	०	०	४२
१९	अपिनाम्पा सं.क्षे.	१	०	०	५२	०	०	४१	९४
२०	कृष्णसार सं.क्षे.	०	०	०	२६	०	०	१	२७
	कुल जम्मा	**७२**	**११६**	**५८**	**६०४७**	**२९३**	**४५३**	**५६३३**	**१२६७२**

अनुसूची १२ : आ.व. २०७८/७९ मा वन्यजन्तुबाट भएको क्षतिको राहत सम्बन्धी विवरण

१	चितवन रा.नि.	५३७.९५	२९११.७७	२२000.00	१९६८.७२	६५.४४	२१८.३०	२७७१.२०	**३०४७३.३९**
२	बर्दिया रा.नि.	८६.०३	३७५.९८	९000.00	६९१३.५०	३०.00	७३१.७५	३६८७.00	**२०८२४.२६**
३	बाँके रा.नि.	१०१.१८	८३९.५२	४000.00	३६३७.६५	0.00	0.00	२७३८.४५	**११३१६.७९**
४	रारा रा.नि.	0.00	१४२.५८	२000.00	0.00	0.00	0.00	१०.00	**२१५२.५८**
५	सगरमाथा रा.नि.	0.00	१६६.५०	0.00	८३१०.00	0.00	0.00	0.00	**८४७६.५०**
६	मकालुबरुण रा.नि.	0.00	६५.00	0.00	६८३.00	0.00	0.00	0.00	**७४८.00**
७	खप्तड रा.नि.	२०.४८	१५१८.२७	१000.00	१६८९.१०	0.00	0.00	४५.00	**४२७२.८४**
८	शिवपुरी नागार्जुन रा.नि.	१०.९९	११८.३९	0.00	१७६९.३१	0.00	0.00	२००९५.९५	**२१९९४.६४**
९	शे-फोक्सुण्डो रा.नि.	0.00	0.00	0.00	११४०५.५०	0.00	0.00	0.00	**११४०५.५०**
१०	लामटाङ रा.नि.	४३.०५	२००.00	0.00	८४९.00	0.00	0.00	२५५८.५०	**३६५०.५५**
११	पर्सा रा.नि.	0.00	३२२.८५	५000.00	६७८.00	१४९.00	२५६.00	५५५.५०	**६९६१.३५**
१२	शुक्लाफाँटा रा.नि.	११०.५९	१६४७.८६	४२८७.३१	३१५१.८०	१८.00	६०.00	४१५५.४८	**१३४३१.०४**
१३	कोशीटप्पु व.ज.आ.	२३.३१	१८५१.०४	८000.00	२२३.२०	१३०१.२७	१५२८.८८	५१३७.७८	**१८०६५.४९**
१४	ढोरपाटन शि.आ.	२९.९५	१०७.३८	0.00	२६०९.00	0.00	0.00	0.00	**२७४६.३३**
१५	अन्नपुर्ण सं. क्षे.	१०४.३३	३८०.२९	१000.00	५६९३.९०	0.00	0.00	0.00	**७१७८.५२**
१६	गौरीशंकर सं.क्षे.	४६.५१	५३३.१६	0.00	१६७६.00	0.00	0.00	0.00	**२२५५.६७**
१७	मनास्लु सं.क्षे.	५५.00	१०८.३६	0.00	५३०८.२०	0.00	0.00	0.00	**५४७१.५६**
१८	कञ्चनजङ्गा सं.क्षे	0.00	0.00	0.00	३९८.00	0.00	0.00	0.00	**३९८.00**
१९	अपिनाम्पा सं.क्षे.	३७.९७	0.00	0.00	४८७.00	0.00	0.00	२२२.00	**७४६.९७**
२०	कृष्णसार सं.क्षे.	0.00	0.00	0.00	२२७.५०	0.00	0.00	५.00	**२३२.५०**
		१२०७.३४	**११२८८.९४**	**५६२८७.३१**	**५७६७८.३८**	**१५६३.७१**	**२७९४.९३**	**४१९८१.८५**	**१७२८०२.४६**

अनुसूची १३ : आ.व. २०७८/७९ मा मृत्यू भएका वन्यजन्तुहरुको विवरण

क्र.सं.	वन्यजन्तुको नाम	मृत्युको कारण								जम्मा
		प्राकृतिक (उमेर पुगेर,बिरामी भएर आदि)	सडक दुर्घटना	चोरी शिकारी	नहरमा डुबेर	तारजालीमा परेर	कुकुरको आक्रमाण	कारण नखुलेको	अन्य	
१	गैडा	३३	०	२	०	०	०	१	१	३७
२	बाघ	११	०	०	०	०	०	०	०	११
३	हात्ती	१	०	०	०	०	०	०	१	२
४	अर्ना	३	१	०	०	०	०	०	१	५
५	भालु	२	०	०	०	०	०	०	०	२
६	चितुवा	७	१	१	१	०	०	०	१	११
७	चरी बाघ	२	३	०	०	०	२	०	०	७
८	बदेल	१७	१७	२	१	१५	५२	१	०	१०५
९	कस्तुरी मृग	२	१	०	०	०	०	०	०	३
१०	कृष्णसार	१	०	०	०	०	५	०	१५	२१
११	चितल	३१	२६	२७	१२	६	०	०	२	१०४
१२	जरायो	८	२	०	०	२	०	१	०	१३
१३	रतुवा	४	६	०	०	०	१	२	१	१४
१४	घोरल	१	१	२	०	०	०	०	२	६
१५	झारल	२	०	०	०	०	२	०	०	४
१६	नाउर	३	०	०	०	०	३	०	०	६
१७	लगुना	१	०	०	०	०	१	०	०	२
१८	बन बिरालो	२	२	०	०	०	०	०	०	४
१९	निर बिरालो	०	३	०	०	०	१	०	२	६
२०	मलाहा बिरालो	०	०	०	०	०	०	२	०	२
२१	दुम्सी	०	४	०	०	०	०	०	०	४
२२	निलगाई	१	२	०	०	०	०	०	०	३
२३	गौरीगाई	१	०	०	०	०	०	०	०	१
२४	चौका	२	०	०	०	०	०	०	१	३
२५	रेडपाण्डा	०	०	०	०	०	०	४	०	४
२६	लंगुर	३	४	०	०	०	०	०	१	८
२७	बाँदर	३	२१	०	०	०	०	०	२	२६

२८	स्याल	०	५	०	०	०	०	१	०	६
२९	सालक	१	०	०	०	०	०	०	०	१
३०	मलसाप्रो	०	१	०	०	०	०	०	०	१
३१	लोखर्के	०	३	०	०	०	०	०	०	३
३२	खरायो	०	१	०	०	०	०	०	०	१
३३	न्याउरी मुसो	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३४	कालो गोहोरो	०	०	२	०	०	०	०	०	२
३५	मगर गोही	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३६	घडियाल	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३७	अजिगर	०	२	०	०	०	०	३	०	५
३८	लाटोकोसेरो	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३९	कालिज	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४०	बाज	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४१	चिल	१	०	०	०	०	०	०	०	१
४२	गिघ	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४३	काँडे भ्याकुर	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४४	अन्य	१५	२	५	०	०	०	२	०	२४
	जम्मा	**१५८**	**१०८**	**४१**	**१४**	**२३**	**६७**	**१७**	**३०**	**४५८**

अनुसूची १४ : आ.व. २०७८/७९ मा वन अपराध तथा वन्यजन्तु अपराध सम्बन्धी दायर भएका मुद्दाहरुको विवरण

सि.नं	कार्यालय	वन अपराध सम्बन्धी					वन्यजन्तु अपराध सम्बन्धी				
		अल्या मुद्दा	यस आ.व.को मुद्दा संख्या	जम्मा दर्ता मुद्दा संख्या	फैसला भएका मुद्दा संख्या	फैसला हुन बाँकी मुद्दा संख्या	अल्या मुद्दा	यस आ.व.को मुद्दा संख्या	दर्ता मुद्दा	फैसला भएका मुद्दा संख्या	फैसला हुन बाँकी मुद्दा संख्या
१	चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज	१२	६	१८	१६	२	२०	७	२७	९	१८
२	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज	१४	४	१८	१६	२	२५	१८	४३	३६	७
३	शुक्लाफाँटा राष्ट्रिय निकुञ्ज	१८	१४	३२	१४	१८	१२	५	१७	६	११
४	बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज	०	०	०	०	०	०	५	५	४	१
५	पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्ज	१४	११	२५	८	१७	२	२	४	०	४
६	खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज	२	०	२	०	२	१	०	१	०	१
७	रारा राष्ट्रिय निकुञ्ज	०	२	२	०	२	२	२	४	०	४
८	शे फोक्सुण्डो राष्ट्रिय निकुञ्ज	१२	१	१३	०	१३	३	०	३	०	३
९	सगरमाथा राष्ट्रिय निकुञ्ज	१	०	१	०	१	०	१	१	०	१
१०	मकालु बरुण राष्ट्रिय निकुञ्ज	०	०	०	०	०	२	०	२	०	२
११	शिवपुरी नागार्जुन राष्ट्रिय निकुञ्ज	०	३	३	१	२	०	१	१	१	०
१२	लामटाङ्ग राष्ट्रिय निकुञ्ज	०	०	०	०	०	०	३	३	२	१
१३	कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्ष	१	०	१	०	१	६	३	९	५	४
१४	ढोरपाटन शिकार आरक्ष	०	०	०	०	०	०	१	१	०	१
१५	कृष्णसार संरक्षण क्षेत्र	२	०	२	१	१	०	०	०	०	०
१६	अपि नाम्पा संरक्षण क्षेत्र	३	३	६	०	६	२	०	२	०	२
१७	कञ्चनजंघा संरक्षण क्षेत्र	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१८	अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र	१	५	६	५	१	१	०	१	०	१
१९	मनास्लु संरक्षण क्षेत्र	०	१	१	१	०	०	०	०	०	०
२०	गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्र	१	०	१	१	०	१	०	१	०	१
	कूल जम्मा			**१३१**	**६३**	**६८**	**७७**	**४८**	**१२५**	**६३**	**६२**

अनुसूची १५ : आ.व. २०७८/७९ मा वन तथा वन्यजन्तु अपराधमा पक्राऊ परेका मानिसहरु विवरण

सि.नं	कार्यालय	वन अपराधमा पक्राउ मानिसको संख्या सम्बन्धी	वन्यजन्तु अपराधमा पक्राउ मानिसको संख्या सम्बन्धी	कूल जम्मा	सि.नं	कार्यालय	वन अपराधमा पक्राउ मानिसको संख्या सम्बन्धी	वन्यजन्तु अपराधमा पक्राउ मानिसको संख्या सम्बन्धी	कूल जम्मा
१	चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज	१४२	२३८	**३८०**	११	शिवपुरी नागार्जुन राष्ट्रिय निकुञ्ज	९	२	**११**
२	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज	२१	३५	**५६**	१२	लामटाङ्ग राष्ट्रिय निकुञ्ज	०	६	**६**
३	शुक्लाफाँटा राष्ट्रिय निकुञ्ज	५१	१८	**६९**	१३	कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्ष	२	४१	**४३**
४	बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज	०	९	**९**	१४	ढोरपाटन शिकार आरक्ष	०	१	**१**
५	पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्ज	२२	१५	**३७**	१५	कृष्णसार संरक्षण क्षेत्र	०	०	**०**
६	खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज	०	०	**०**	१६	अपि नाम्पा संरक्षण क्षेत्र	०	०	**०**
७	रारा राष्ट्रिय निकुञ्ज	७३	१२	**८५**	१७	कञ्चनजंघा संरक्षण क्षेत्र	०	०	**०**
८	शे फोक्सुण्डो राष्ट्रिय निकुञ्ज	३	०	**३**	१८	अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र	२१	१	**२२**
९	सगरमाथा राष्ट्रिय निकुञ्ज	०	२	**२**	१९	मनास्लु संरक्षण क्षेत्र	१	०	**१**
१०	मकालु बरुण राष्ट्रिय निकुञ्ज	०	०	**०**	२०	गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्र	१३	०	**१३**
						जम्मा	**३५८**	**३८०**	**७३८**

अनुसूची १६: आ.व. २०७८/७९ सम्ममा गठन भएको जिल्ला स्तरीय वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाईको विवरण

क्र.सं.	जिल्ला/इकाई	क्र.सं.	जिल्ला/इकाई	क्र.सं.	जिल्ला/इकाई
१	काठमाण्डौं उपत्यका स्तरीय (क) काठमाडौं (ख) ललितपुर (ग) भक्तपुर)				
२	रसुवा	१३	झापा	२४	चितवन
३	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चिम)	१४	पर्सा	२५	बर्दिया
४	कञ्चनपुर	१५	बाँके	२६	गोरखा
५	कास्की	१६	दार्चुला	२७	दोलखा
६	ताप्लेजुङ्ग	१७	संखुवासभा	२८	डोल्पा
७	सुर्खेत	१८	मुस्ताङ	२९	बझाङ
८	हुम्ला	१९	कैलाली	३०	सोलुखुम्बु
९	नवलपुर (बर्दघाट सुस्ता पूर्व)	२०	सुनसरी	३१	बाग्लुङ
१०	कालीकोट	२१	रौतहट	३२	डडेल्धुरा
११	काभ्रेपलाञ्चोक	२२	मुगु		
१२	सिन्धुपाल्चोक	२३	मकवानपुर		

अनुसूची १७ : आ.व. २०६७/६८ देखि २०७८/७९ सम्मको ढोरपाटन शिकार आरक्षमा भएको शिकार सम्बन्धी विवरण

आ.व	वन्यजन्तु	ब्लकको नाम							
		सुनदह	सेङ्ग	दोगाडी	घुस्तुङ्ग	बार्से	फागुने	सुर्तिवाङ्ग	जम्मा
२०६७/६८	नाउर	६	३	२	४	४	३	०	२२
	झारल	२	०	१	३	०	२	०	८
	रतुवा	०	०	०	०	४	२	०	६
	बँदेल	०	०	०	०	०	०	०	०
	जम्मा	**८**	**३**	**३**	**७**	**८**	**७**	**०**	**३६**
२०६८/६९	नाउर	४	४	७	१	१	२	०	१९
	झारल	२	२	२	१	०	३	०	१०
	रतुवा	०	०	०	०	०	१	०	१
	बँदेल	०	०	०	०	०	२	०	२
	जम्मा	**६**	**६**	**९**	**२**	**१**	**८**	**०**	**३२**
२०६९/७०	नाउर	१	३	५	४	३	३	०	१९
	झारल	१	१	०	२	०	३	०	७
	रतुवा	०	०	०	०	०	०	०	०
	बँदेल	०	०	०	०	०	१	०	१
	जम्मा	**२**	**४**	**५**	**६**	**३**	**७**	**०**	**२७**
२०७०/७१	नाउर	२	४	५	२	३	३	०	१९
	झारल	२	१	२	०	०	४	०	९
	रतुवा	०	०	०	०	०	३	०	३
	बँदेल	०	०	०	०	०	१	०	१
	जम्मा	**४**	**५**	**७**	**२**	**३**	**११**	**०**	**३२**
२०७१/७२	नाउर	३	३	६	६	४	४	०	२६
	झारल	२	२	१	२	०	४	०	११
	रतुवा	०	०	०	०	०	०	०	०
	बँदेल	०	०	०	०	०	१	०	१
	जम्मा	**५**	**५**	**७**	**८**	**४**	**९**	**०**	**३८**
२०७२/७३	नाउर	२	४	६	३	४	४	०	२३
	झारल	०	१	२	१	०	४	०	८
	रतुवा	०	०	०	०	०	०	०	०
	बँदेल	०	०	०	०	०	०	०	०
	जम्मा	**२**	**५**	**८**	**४**	**४**	**८**	**०**	**३१**
२०७३/७४	नाउर	२	५	५	४	०	२	०	१८
	झारल	१	०	०	४	०	१	०	६
	रतुवा	०	०	०	०	०	२	०	२
	बँदेल	०	०	०	०	०	०	०	०
	जम्मा	**३**	**५**	**५**	**८**	**०**	**५**	**०**	**२६**
२०७४/७५	नाउर	३	२	५	४	१	१	०	१६
	झारल	२	३	१	२	०	३	१	१२
	रतुवा	०	०	०	०	०	०	०	०

	बँदेल	०	०	०	०	०	०	०	०
	जम्मा	**५**	**५**	**६**	**६**	**१**	**४**	**१**	**२८**
२०७५/७६	नाउर	२	५	५	४	१	२	०	१९
	झारल	२	२	३	१	०	२	०	१०
	रतुवा	१	०	०	०	०	०	०	१
	बँदेल	०	०	०	०	०	०	०	०
	जम्मा	**५**	**७**	**८**	**५**	**१**	**४**	**०**	**३०**
२०७६/७७	नाउर	१	१	३	१	०	१	०	७
	झारल	१	०	२	१	०	०	०	४
	रतुवा	०	०	०	०	०	०	०	०
	बँदेल	०	०	०	०	०	०	०	०
	जम्मा	**२**	**१**	**५**	**२**	**०**	**१**	**०**	**११**
२०७७/७८	नाउर	१	२	२	२	१	२	०	१०
	झारल	१	१	०	०	०	३	१	६
	रतुवा	१	०	०	०	१	०	०	२
	बँदेल	०	०	०	०	०	०	०	०
	जम्मा	**३**	**३**	**२**	**२**	**२**	**५**	**१**	**१८**
२०७८/७९	**नाउर**	३	४	६	४	१	१	०	१९
	झारल	४	१	२	३	०	२	०	१२
	जम्मा	**७**	**५**	**८**	**७**	**१**	**३**	**०**	**३१**
कूल जम्मा		**५२**	**५४**	**७३**	**५९**	**२८**	**७२**	**२**	**३४०**

अनुसूची १८ : आ.व. २०७८/७९ सम्ममा संरक्षित क्षेत्रभित्र भौतिक पूर्वाधारहरु निर्माणको लागि वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन ९भ्क्ष्ब० प्रतिवेदन तयार गर्न सहमति दिईएको विवरण

जलविद्युत आयोजना निर्माणसम्बन्धी

१. अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र

क.स.	आयोजनाको नाम	क्षमता (मे.वा)	सहमति मिति	सहमतिको प्रयोजन	जिल्ला/गा.वि.स/वडा नं.(साविक)
१	ताङ्घछहरा खोला साना जलविद्युत आयोजना (श्री कृष्णलाल गौचन बासवारी, काठमाण्डौं)	२४	सचिवस्तर २०६७/१२/१६	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन	मुस्ताङ जिल्ला साविक कोवाङ गा.वि. स वडा नं.३
२	घलेन्दी खोला जलविद्युत आयोजना (श्री CEMAT Power Development Company कुपण्डोल, काठमाण्डौं)	४	सचिवस्तर २०६६/७/५	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	म्याग्दी जिल्ला साविकनरच्याङ गा.वि.स.
३	घिलुम्पा खोला जलविद्युत आयोजन (श्री प्रभु ईनर्जि प्रा.लि ललितपुर)	७	सचिवस्तर २०६७/४/३	सम्भाव्यता अध्ययन	मुस्ताङ जिल्ला साविक कागवेनी गा.वि.स.
४	लोअर मनाङ मर्स्याङदी जलविद्युत आयोजना (श्री बुटवल पावर कम्पनी प्रा.लि बुद्धनगर, काठमाण्डौ)	९३	सचिवस्तर २०६७/९/७	विद्युत उत्पादन सर्भेक्षण तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	मनाङ जिल्ला साविक चामे,ताचेवगर र धारापानी गा.वि.स.
५	मिस्त्रीदाना १३२ केभि विद्युत प्रशाारण लाईन (श्री रोवष्ट ईनर्जि प्रा.लि, पानीपोखरी, काठमाण्डौं)		सचिवस्तर २०६७/८/१५	विद्युत प्रशाारण लाईनको सर्भेक्षण सहमति	म्याग्दी जिल्ला साविक नरच्याङ गा.वि. स.
६	माथिल्लो मर्दिखोला जलविद्युत आयोजना (श्री युनाईटेड इदिमर्दि एण्ड आर.वि. हाइड्रोपावर प्रा.लि., पोखरा)	१०	सचिवस्तर २०६७/११/२३	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	कास्की जिल्लाको साविक लाङघलेन गा.वि.स.वडा नं. ९
७	दूधखोला जलविद्युत आयोजना (श्री माछापुच्छे हाइड्रोपावर डेभलपमेन्ट प्रा.लि, पोखरा)	२५	सचिवस्तर २०६७/११/२३	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	मनाङ जिल्ला साविक थोचे गा.वि.स.
८	रेले ज.आ.(श्री हिम कन्सल्ट प्रा.लि.	३	सचिवस्तर	सम्भाव्यता अध्ययन	म्याग्दी जिल्ला साविक नरच्याङ गा.वि.स.
९	करुवा जलविद्युत आयोजना. (झ्यामोलेगमा हाईड्रोपावर डेभलोपमेन्ट प्रा.लि, कास्की)	३०	सचिवस्तर २०६६/११/३	सम्भाव्यता अध्ययन सहमति	जिल्ला कास्की माछापुछ्रे गा.वि.स
१०	झोडखोला जलविद्युत आयोजना. (श्री प्रभु ईनर्जी प्रा.लि., काठमाण्डौ)	२.२	सचिवस्तर २०६६/१२/१२	सम्भाव्यता अध्ययन सहमति	जिल्ला मुस्ताङ कागवेनी गा.वि.स.
११	टोगो रुदि खोला साना ज.वि. आ.(श्रीमती सूर्यकला बराल कोईराला शारदा -४, चितवन)	०.६७	सचिवस्तर २०६६/८/२३	सम्भाव्यता अध्ययन सर्भेक्षण सहमति	लमजुङ जिल्ला पसगाउँ गा.वि.स वडा.नं ४
१२	तल्लो कालिगण्डकी ज.वि. आ.(डेल्टा इनर्जि, प्रा.लि.,ललितपुर	९०.४६	सचिवस्तर २०६६/३/२६	सम्भाव्यता अध्ययन	जिल्ला म्याग्दी

१३	माथिल्लो साङ्गेखोला साना जलविद्युत आयोजना.(अप्पर साङें हाईड्रोपावर प्रा.लि काठमाण्डौं)	०.१८३	सचिवस्तर २०६६/३/२६	सम्भाव्यता अध्ययन	लमजुङ जिल्ला ताघिङ गा.वि.स. वडा नं.२
१४	माथिल्लो खुदि जलविद्युत आयोजना.(ज्ञानेन्द्रलाल प्रधान काठमाण्डौं)	१९.५	सचिवस्तर ०६७/१/२०	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन	लमजुङ जिल्ला साविकघनपोखरा र खुदि गा.वि.स.
१५	लिपिङ्ग खोला जलविद्युत आयोजना (श्यामसुन्दर खेतान, काठमाण्डौं)	३०	सचिवस्तर २०६८/१/१४	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	म्याग्दी जिल्ला साविक नरच्याङ्ग गा.वि. स वडा नं.
१६	घलेम्दी खोला जलविद्युत आयोजनायोजना (श्याम सुन्दर खेतान)	१०	सचिवस्तर २०६८-१-१४	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	म्याग्दी जिल्ला साविक नर्च्याङ गा.वि.स.
१७	माथिल्लो खुदी ए खोला जलविद्युत आयोजनायोजना (बाबुराम भारद्धाज, ललितपुर-१३, कुसुन्ती)	४.९८	सचिवस्तर २०६८।३।२१	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	मुस्ताङ्ग जिल्ला साविक घनपोखरा र खुदी गा.वि.स.
१८	मिदिम खोला जलविद्युत आयोजनायोजना (मिदिम हाइड्रोपावर, काठमाण्डौं)	३.४	सचिवस्तर २०६८।३।२१	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	लमजुङ्ग जिल्ला साविक भोजे, भुजुङ्ग, उत्तरकन्या र मालिङ्ग गा.वि.स.
१९	नीलगिरी खोला जलविद्युत आयोजनायोजना (सुब्रत धिताल, ललितपुर, पट्टिपा)	३८	सचिवस्तर २०६८/४/२०	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	म्याग्दी जिल्ला साविक नर्च्याङ गा.वि.स.
२०	माथिल्लो मर्स्याङ्गदी जलविद्युत आयोजना.४०० के.भि.विद्युत प्रशारण लाइन आयोजना (मर्स्याङ्गदी ट्रान्समिसन क.प्रा.लि., ललितपुर)		सचिवस्तर २०६८/५/२७	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	लम्जुङ्ग, गोरखा, तनहुं, नवलपरासी, म्याग्दी जिल्ला
२१	कालीगण्डकी कोवाङ्ग जलविद्युत आयोजना (अम्लेश्वर इन्जिनियरिङ्ग हाइड्रोपावर प्रा.लि, काठमाण्डौं)	१००	सचिवस्तर २०६८/९/११	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	मुस्ताङ्ग जिल्ला साविके टुकुचे, कोवाङ्ग, लेते र कुञ्जो गा.वि.स.
२२	घान्दुक मोदी जलविद्युत आयोजना (पाञ्चजन्य हाइड्रोपावर प्रा.लि, काठमाण्डौं)	६४	सचिवस्तर २०६८/९/११	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	कास्की जिल्ला साविके घान्द्रुक गा.वि.स.
२३	रुदीखोला ए जलविद्यत आयोजना (विन्ध्यावासिनी हाइड्रोपावर डेभलेपमेन्ट प्रा.लि, काठमाण्डौं)	६.८	सचिवस्तर २०६८/१२/१२	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	कास्की र लमजुङ्ग जिल्ला साविके मजुरे र पसगाउं रगा.वि.स.
२४	न्यादी जलविद्युत आयोजना.को १३२ के.भि.विद्युत प्रशारण लाइन (न्यादी हाइड्रोपावर लि, काठमाण्डौं)		सचिवस्तर २०६८/१२/१२	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन	लम्जुङ्ग जिल्ला साविके वाहुनडांडा गा.वि.स.
२५	तल्लो मनाङ मर्स्याङदी जलविद्युत आयोजना.को २२० के.भि.विद्युत प्रशारण लाइन (बटवल पावर कम्पनी, काठमाण्डौं)	०.२२	सचिवस्तर २०६८/१२/१२	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	मनाङ्ग जिल्ला साविक ताचेबगर र धारापानी गा.वि.स.
२६	माथिल्लो मर्स्याङदी साना जलविद्युत आयोजना. (अपर स्याङ्गे हाइड्रोपावर प्रा.लि.काठमाण्डौं)	२.४	सचिवस्तर २०६८/१२/२६	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	लम्जुङ्ग जिल्ला साविक ताघ्रिङ्ग गा.वि.स.
२७	सार्दीखोला जलविद्युत आयोजना.को ३३ केभी		सचिवस्तर	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव	कास्की जिल्ला साविक सार्दीखोला, घाचोक,

	प्रशारण लाइन (मन्दाकिनी हाइड्रोपावर प्रा.लि.काठमाण्डौं)		२०६९/१/१२	मूल्याङ्कन	लाचोक गा.वि.स.
२८	गरच्याङ्गखोला साना जलविद्य'त आयोजना.(गोविन्द पाण्डे/थानेश्वर वन्जाडे, काठमाण्डौं)	४	सचिवस्तर २०६९/३/२४	सम्भाव्यता अध्ययन	कास्की जिल्ला साविक नार्माजुङ्ग गा.वि.स.
२९	माथिल्लो मर्स्याङदी २ जलविद्युत आयोजना (संशोधित जडित क्षमता ६०० मेगावाट)	६००	नि. सचिवस्तर २०६९/०६/२२	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	मनाङ्ग जिल्ला साविक धारापानी गा.वि.स. र लमजुङ्ग जिल्लाको घेर्मु र ताघ्रीङ्ग गा.वि.स.
३०	रुदीखोला बि जलविद्युत आयोजना	७.६	सचिवस्तर २०६९/०७/२४	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	कास्की र लमजुङ्ग जिल्ला विभिन्न गा.वि.स. हरु
३१	नीलगिरीखोला २ क्यासकेड जलविद्युत आयोजना	६२	सचिवस्तर २०६९/०८/०५	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	म्याग्दी जिल्ला साविक नार्च्याङ्ग गा.वि.स.
३२	नँया मोदी लेखनाथ १३२ के.भि. विद्युत प्रशारण लाइन आयोजना (श्री नेपाल विद्युत प्राधिकरण, वातावरण तथा सामाजिक अध्ययन विभाग, खरिपाटी, भक्तपुर)		सचिवस्तर २०६९/०८/०५	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	कास्की र पर्वत जिल्ला साविकका विभिन्न गा.वि.स. हरु
३३	माथिल्लो मर्स्याङदी १ जलविद्युत आयोजना	१५०	सचिवस्तर २०६९/१०/२१	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	लमजुङ्ग जिल्ला साविकका विभिन्न गा.वि.स. हरु
३४	मनाङ मर्स्याङ्गदी जलविद्युत आयोजना	२९२	सचिवस्तर २०६९/१०/२३	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	मनाङ्ग जिल्लाको साविक चामे र ताचेवगर गा.वि.स.
३५	घारखोला जलविद्युत आयोजना	८.३	सचिवस्तर २०६९/१०/२३	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	म्याग्दी जिल्ला साविक शिख र घार गा.वि.स. हरु
३६	सैती खोला जलविद्युत आयोजना	१	सचिवस्तर २०७०/४/१६	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	कास्की जिल्ला साविक ल्वाङ्गघलेक गा.वि.स.
३७	मादी खोला जलविद्युत आयोजना	२४.८	सचिवस्तर २०७१/०९/२३	वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन	कास्की जिल्ला साविक सिल्दुजरे, थुम्काडाँडा तथा कालिका गा.वि.स.हरु
३८	खुदीखोला जलविद्युत आयोजना		सचिवस्तर २०७२/११/०६	वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन	कास्की जिल्ला साविक खुदी गा.वि.स.
३९	गर्ज्याङ्गखोला साना जलविद्युत आयोजना	६.६	सचिवस्तर २०७२/११/३०	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	कास्की जिल्ला साविक नामार्जुङ्ग गा.वि.स.
४०	चिनोखोला जलविद्युत आयोजना	८.५	सचिवस्तर २०७२/१२/७	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	मनाङ्ग जिल्ला साविक ताचैबगर गा.वि.स
४१	मिदिम खोला र अंखोर खोलामा प्रस्तावित माथिल्लो	७.५	सचिवस्तर	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	लमजुङ्ग जिल्ला साविक भुजुङ्ग गा.वि.स.

	मिदिम खोला जलविद्युत आयोजना		२०७३/७/५		
४२	करुवा सेती जलविद्युत आयोजना	३६	सचिवस्तर २०७३/१०/२४	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	कास्की जिल्ला साविक माछापुच्छ्रे र सार्दी खोला गा.वि.स.
४३	मर्स्याङदी कोरीडोर २२० के.भी. विद्युत प्रसारण लाइन आयोजना (धारापानी-उदीपुर)		सचिवस्तर २०७३/११/२२	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	कास्की जिल्ला साविक नामार्जुङ्ग गा.वि.स.
४४	तिप्ल्याङ्ग कालीगण्डकी जलविद्युत आयोजना (प्रस्तावक श्री तिप्ल्याङ्ग कालीगण्डकी हाइड्रोपावर प्रा.लि., हेरिटेज प्लाजा, कमलादी, का.म.न.पा.-२८)	५८	मा.मन्त्रीस्तर २०७५/३/२९	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	म्याग्दी जिल्लो साविक तातोपानी, दोवा, स्तिान, शिख, घार र बेगखोला गा.वि.स.हरुमा पर्ने कालगिण्डकी नदीमा प्रस्ताव गरेको ।
४५	सेती नदी जलविद्युत आयोजना (प्रस्तावक श्री भिजन लुम्बिनी लिमिटेड, बुटवल-८, रुपन्देही)	३०	मा.मन्त्रीस्तर २०७५/४/२७	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	कास्की जिल्लाको माछापुच्छ्रे गाउँपालिका (साविक घाचोक, सार्दीखोला, पुरानचौर र माछापुच्छ्रे गा.वि.स..
४६	माथिल्लो सेती खोला जलविद्युत आयोजना(श्री अप्पर सेती हाइड्रो प्रा.लि., अनामनगर, काठमाण्डौ प्रस्तावक रहेको)	२०	मा.मन्त्रीस्तर २०७५/७/४	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	कास्की जिल्लाको सेती खोला
४७	अप्पर मादी-० जलविद्युत आयोजना (प्रस्तावक अन्नपूर्ण पावर कम्पनी प्रा.लि., सानेपा, ललितपुर)	४३	मा.मन्त्रीस्तर २०७५/८/२६	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	कास्की जिल्लाको साविक पार्चे र नामाजुङ्ग गा.वि.स.मा
४८	नार खोला जलविद्युत आयोजना (प्रस्तावक राजेन्द्रदास श्रेष्ठ, काठमाण्डौ महानगरपालिका वडा नं. १, नारायणचौर, नक्साल, काठमाण्डौ)	५०	मा.मन्त्रीस्तर २०७५/१०/८	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्रभित्र पर्ने मनाङ्ग जिल्लाको न्यासो र चामे गाउँपालिका
/४९	करिब १ कि.मि. लामो ३३ के.भी. विद्युत प्रसारण लाइन आयोजना (प्रस्तावक अप्पर स्याङ्गे हाइड्रोपावर लिमिटेड, सामाखुशी, काठमाण्डौ)		मा. मन्त्रीस्तर २०७५/१०/८	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्रभित्र पर्ने लमजुङ्ग जिल्लाको मर्स्याङ्गदी गाउँपालिकामा अवस्थित माथिल्लो स्याङ्गे खोला साना जलविद्युत आयोजनाको स्वीचयार्डबाट सोही जिल्लाको साविक खुदी गा.वि.स.मा अवस्थित खुदी सवस्टेशनसम्म
५०	माथिल्लो भुरुण्डी ए जलविद्युत आयोजना (श्री निको इनर्जी प्रा.लि., तिनकुने, काठमाण्डौ प्रस्तावक रहेको)	४.५	मा. मन्त्रीस्तर २०७५/१०/१७	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्रभित्र पर्ने कास्की जिल्लाको अन्नपूर्ण गाउँपालिकामा पर्ने भुरुण्डी खोलामा प्रस्ताव गरेको

५१	नीलगिरी खोला हाइड्रोपावर कम्पनी लिमिटेड, कमलादी-३१, काठमाण्डौ		मा. मन्त्रीस्तर २०७५/१०/१७	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	म्याग्दी जिल्लाको अन्नपूर्ण गाउँपालिका वडा नं. ४ मा नीलगिरी खोला-१ जलविद्युत आयोजनाको स्वीचयार्डबाट निलगिरी खोला-२ जलविद्युत आयोजनाको स्वीचयार्डसम्म करिब ५.४ कि.मि. १३२ के.भी. को सिङ्गल सर्किट प्रसारण लाइन र नीलगिरी खोला-२ जलविद्युत आयोजनाको स्वीचयार्डबाट अन्नपूर्ण गाउँपालिकाको दानामा रहेको सवस्टेशनसम्म करिब २.६ कि.मि. १३२ के.भी. को डबल सर्किट प्रसारण लाइन आयोजना
५२	मिस्ट्री खोला-२ जलविद्युत आयोजना (श्री माउन्टेन इनर्जी नेपाल लि., पानीपोखरी, काठमाण्डौ प्रस्तावक रहेको)	१२	मा. मन्त्रीस्तर २०७५/१२/१३	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्रमा पर्ने म्याग्दी जिल्लाको अन्नपूर्ण गाउँपालिका वडा नं. ४ नारच्याङ्गमा
५३	अपर सेती १ साना जलविद्युत आयोजा (श्रेष्ठ इनर्जी सोलुशन प्रा.लि., बुढानिलकण्ठ, काठमाण्डौ प्रस्तावक रहेको)	१२	मा. मन्त्रीस्तर २०७६/१/३	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्रभित्र पर्ने कास्की जिल्लाको पोखरा लेखनाथ महानगरपालिका वडा नं १९ मा अवस्थित सेती खोलामा प्रस्ताव गरिएको
५४	मिवाजे खोला साना जलविद्युत आयोजा (माँ दुर्गा काली हाइड्रोपावर कम्पनी प्रा.लि., कुपण्डोल, ललितपुर प्रस्तावक रहेको)	४.९५	मा. मन्त्रीस्तर २०७६/१/३	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्रभित्र पर्ने कास्की जिल्लाको माछापुच्छ्रे गाँउपालिकामा अवस्थित मिवाजे खोलामा प्रस्ताव गरिएका
५५	सुपर सेती जलविद्युत आयोजना (श्री एस.एन.इनर्जी प्रा.लि कुपण्डोल-१ ललितपुर प्रस्तावक रहेको)	२४	मा. मन्त्रीस्तर) २०७६/२/६	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	अन्नपुर्ण संरक्षण क्षेत्रभित्र पर्ने कास्की जिल्लाको माछापुच्छ्रे गाउँपालिका (साविक माछापुच्छ्रे गा.वि.स.) मा पर्ने सेती नदी र बतासे खोलामा प्रस्ताव गरेको
५६	माथिल्लो सार्दीखोला जलविद्युत आयोजा (प्रस्तावक श्री मन्दाकिनी हाईड्रोपावर प्रा.लि., सिनामंगल, काठमाडौ)	२.९	मा. मन्त्रीस्तर २०७६/३/१६	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्रभित्र पर्ने कास्की जिल्लाको माछापुच्छ्रे गाँउपालिका वडा नं. २ मा अवस्थित सार्दी खोलामा प्रस्ताव गरिएको
५७	नामार्जुन मादी जलविद्युत अयोजनाको ३३ के.भी. प्रसारण लाईन आयोजना (हिमालयन हाइड्रोपावर लिमिटेड, बुद्धनगर, काठमाडौं प्रस्तावक रहेको)	०	मा. मन्त्रीस्तर २०७६/३/१३	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्रभित्र पर्ने कास्की जिल्लाको मादी गाँउपालिका (साविक नामार्जुन, थुमाकोडाँडा र सिल्दुजुरे गा.वि.स.हरु) मा प्रस्तावित
५८	रेलेखोला जलविद्युत आयोजनाको ३३ के.भी.विद्युत प्रशारण लाईन आयोजना		विभागीय २०७८/९/२०	संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन	हिमकन्सर्ट प्रा.लि.
	जम्मा	**२०३८.४६**			

२. गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्र

सि.नं.	आयोजनाको नाम	क्षमता (मे.वा)	सहमती मिति	सहमतीको प्रयोजन	जिल्ला/गा.वि.स/वडा नं.
१	तामाकोशी ३ जलविद्युत आयोजना (एस.एन पावर होल्डीङ सिंगापुर प्रा.लि.ललितपूर)	२७५	सचिवस्तर २०६६/१२/१२	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	दोलखा जिल्लाको भिरकोट, सुनखानी, गा.वि.स. र भिमेश्वर न.पा.
२	लिपिङ्ग खोला जलविद्युत आयोजना (सुनिमाया खड्का, सिन्धुपाल्चोक)	४.१	सचिवस्तर २०६८।१।२५	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	सिन्धुपाल्चोक जिल्ला तातोपानी गा.वि.स.
३	लिखु १ जलविद्युत आयोजना (पान हिमालय इनर्जी प्रा.लि., काठमाण्डौं)	७७	सचिवस्तर २०६८।२।८	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	रामेछाप जिल्लाको गुम्देल, भकान्जे, र सोलुखुम्वु जि.को चौलाखर्क गा.वि.स.
४	लिखु २ जलविद्युत आयोजना (ग्लोवल हाइडोपावर एसोसियट प्रा.लि., काठमाण्डौं)	५५	सचिवस्तर २०६८।२।८	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	रामेछाप जिल्लाको गुम्देल, भकान्जे, र सोलुखुम्वु जि.को चौलाखर्क गा.वि.स.
५	जिरिम्बा खोला साना ज.वि.आ.(अमृत वहादुर खड्का, सिन्धुपाल्चोक, काठमाण्डौं)	०.७६	सचिवस्तर २०६८।५।३	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको तातोपान गा.वि.स.
६	माथिल्लो लाप्चेखोला ज.वि.आ.(इनर्जी भेन्चर प्रा.लि., काठमाण्डौं)	९९	सचिवस्तर २०६८।१०।९	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	दोलखा जिल्लाको लामावगर गा.वि.स.
७	अपर जुरिम्बाखोला साना ज.वि.आ.(शिव श्रेष्ठ, सिनधुपाल्चोक)	०.९१४	सचिवस्तर २०६८।१२।१२	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको लिस्टीकोट र तातोपानी गा.वि.स.
८	ल्याप्चेखोला ज.वि.आ.(नासा हाइड्रोपावर क.लि.,काठमाण्डौं)	२००	सचिवस्तर २०६९।२।१७	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	दोलखा जिल्लाको लामावगर गा.वि.स.
९	तामाकोशी ५ जलविद्युत आयोजना (श्री नेपाल विद्युत प्राधिकरण, वातावरण तथा सामाजिक अध्ययन विभाग, काठमाण्डौ)	८७	सचिवस्तर २०६९।०९।२०	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	दोलखा जिल्लाको तामाकोशी नदिमा
१०	सुरीखोला जलविद्युत आयोजना (श्री सुरीखोला हाईड्रोपावर प्रा.लि.)	३.६	सचिवस्तर	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	दोलखा जिल्लाको सुरी र चंखु गा.वि.स.
११	खानीखोला -१ जलविद्युत आयोजना (२५ मे.वा.) १३२ के.भी. प्रसारण लाईन आयोजना (ग्रीनलाईफ प्रा.लि., एकान्तकुना, काठमाण्डौ)		सचिवस्तर	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	दोलखा जिल्लाको खारे चंखु, सुरी, बुलुङ्ग, लाडुक गा.वि.स.

१२	मध्य भोटेकोशी जलविद्युत आयोजना (१०२ मे.वा.)	१०२	सचिवस्तर	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको मार्मिङ्ग, गाति लिस्तीकोट, घुम्थाङ्ग र मानेश्वर गा.वि.स.
१३	तल्लो खारे खोला जलविद्युत आयोजना (८.२६ मे.वा.) को १३२ के.भी. विद्युत प्रसारण लाइन आयोजना		सचिवस्तर	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	दोलखा जिल्लाको सुरी र चंखु गा.वि.स.हरु
१४	हाँडीखोला सुनकोशी ए साना जलविद्युत आयोजना	०.९९७	सचिवस्तर २०७०।५।३	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको कारथली र घोरथली गा.वि.स.हरु
१५	मध्य भोटेकोशी-१ जलविद्युत आयोजना १३२ के.भी. विद्युत प्रशारण लाईन आयोजना		नि. सचिवस्तर	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	सुन्धुपाल्चोक जिल्लाको फुल्पिङ्गकट्टी गा.वि.स.
१६	रामेछाप गर्ज्याङ्ग खिम्ती १३२ के.भी. विद्युत प्रसारण लाइन आयोजना		सचिवस्तर २०७०।९।२१	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	रामेछाप जिल्लाको फुलासी, बेताली, रस्नालु र चुचुरे गा.वि.स. र दोलखा जिल्लाको सहरे र च्यामा गा.वि.स. हरु
१७	सिंगटीखोला जलविद्युत आयोजनाको क्षमता अभिबृद्धि (६.४ मे.वा. बाट १६ मे.वा.)	१६	सचिवस्तर २०७०।११।१२	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	देलखा जिल्लाको बाबरे, चिलङ्गखाम र लामिडाँडा गा.वि.स.हरु
१८	तिनेखुखोला जलविद्युत आयोजना (९९० कि.वा.)	०.९९	सचिवस्तर २०७१।०८।०३	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	दोलखा जिल्लाको सुरी र झयाकु गा.वि.स.हरु
१९	सुरीखोला जलविद्युत आयोजनाको ३३ के.भी. प्रसारण लाईन आयोजना		सचिवस्तर २०७२।०४।१७	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	दोलखा जिल्लाको सुरी र लामीडाँडा गा.वि.स.
२०	जुमखोला जलविद्युत आयोजना	६२	सचिवस्तर २०७२।१०।२०	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	दोलखा जिल्लाको लामावगर गा.वि.स.
२१	गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्र हिमरिभर प्रा.लि. प्रस्तावक रहेको लिपिङ्ग खोला जलविद्युत आयोजना		मा मन्त्रिस्तर २०७३।११।१२	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको तातोपानी गा.वि.स. वडा नं. १
२२	गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्र घट्टखोला जलविद्युत आयोजना	७.५	सचिवस्तर २०७३।७।२३	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	दोलखा जिल्लाको मार्बु गा.वि.स.
२३	गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्र पेगुखोला साना जलविद्युत आयोजना	३	सचिवस्तर २०७३।७।३०	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	दोलखा जिल्लाको बिगु गा.वि.स.
२४	मनकामना इन्जिनियरिङ्ग हायड्रोपावर प्रा.लि., शंखमुलमार्ग, नँया बानेश्वर, काठमाण्डौ प्रस्तावक रहेको घट्टेखोला जलविद्युत आयोजनाको ३३ के.भी. विद्युत प्रसारण लायन आयोजना		सचिवस्तर २०७४।२।१४	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	दोलखा जिल्लाको मार्बु गा.वि.स.

२५	गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्र साँगुखोला जलविद्युत आयोजना	१८	सचिवस्तर २०७४।३।५	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	दोलखा जिल्लाको साविक आलम्बु चिलिङ्गा गा.वि.स.
२६	साँगुखोला-१ जलविद्युत आयोजना	५.५		वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	दोलखा जिल्लाको साविक आलम्बु चिलिङ्गा गा.वि.स.
२७	नुप्चे लिखु जलविद्युत आयोजना	५७.५		वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	रामेछाप जिल्लाको उमाकुण्ड गाउँपालिका वडा नं. १ अवस्थित नुप्चे र लिखु खोलामा प्रस्ताव गरेको।
२८	लिखु-१ जलविद्युत आयोजनाको १३२ के.भी. विद्युत प्रसारण लाइन आयोजना			वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	रामेछाप जिल्लाको उमाकुण्ड गाउँपालिका वडा नं. १ अवस्थित लिखु जलविद्युत आयोजनाको १३२ के.भि. डबल सर्किट प्रसारण लाइन आयोजना
२९	स्याखु खोला साना जलविद्युत आयोजा (प्रस्तावक श्री गौरब बम मल्ल, बुटवल, रुपन्देही)	०.९९६		वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्रभित्र पर्ने दोलखा जिल्लाको बिगु गाउँपालिकामा पर्ने स्याखु खोलामा
३०	रोल्वालिङ्ग खोला जलविद्युत आयोजा (प्रस्तावक श्री एच इ डी इनर्जी प्रा.लि., त्रिदेवी मार्ग, ठमेल, काठमाडौं)	८८		वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	दोलखा जिल्लाको साविक गौरीशंकर र लामाबगर गा.वि.स.मा पर्ने रोल्वालिङ्ग खोला र घोडचडी खोलामा प्रस्ताव गरेको
३१	लोम्सा जलविद्युत आयोजना (श्री पाथिभारा हाइड्रोपावर प्रा.लि., का.म.न.पा.-६, बौद्ध, काठमाडौ प्रस्तावक)	१.१		वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्रमा पर्ने दोलखा जिल्लाको जिरी नगरपालिका (साविक श्यामा गा.वि.स.) मा पर्ने धमिले खोला र घट्टेखोलामा प्रस्ताव गरेको
३२	देवढुङ्गा चाकुखोला अर्ध जलासययुक्त जलविद्युत आयोजना	३.५६	मा मन्त्रिस्तर २०७६।११।३०	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्रभित्र पर्ने सिन्धुपाल्चोक भोटेकोशी गाउँपालिका वडा नं ४ र ५
३३	ब्रम्हायणी जलविद्युत आयोजना (ब्रम्हायणी हाईड्रोपाबर कम्पनी प्रा.लि.)	३६.५२	मा मन्त्रिस्तर २०७७।५।२	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्रभित्र पर्ने जुगल गाउँपालिका
३४	नुप्चे लिखु जलविद्युत आयोजनाको १३२ के.भि. विद्युत प्रशारण लाईन		विभागस्तर २०७७।५।१०	प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण सहमति	गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्र
३५	साँगुखोला-१ जलविद्युत आयोजनाको ३३ के.भी. प्रशारण लाईन आयोजना		विभागस्तर २०७९।२।३	संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन	हिम पर्वत हाइड्रोपावर लि.
३६	माथिल्लो सुरिखोला ज.वि.आ.को ३३ के.भीं प्रसारण लाईन		विभागस्तर २०७९।२।३	संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन	मक्कर जितु माया हाइड्रोपावर लि.
३७	माथिल्लो मिदिम ज.वि.आ.को ३३ के.भीं प्रसारण लाईन		विभागस्तर २०७८।३।२७	संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन	भुजुङ हाइड्रोपावर प्रा. लि.

	जम्मा	१२०६.०४			

३. मनास्लु संरक्षण क्षेत्र

सि.नं.	आयोजनाको नाम	क्षमता (मे.वा)	सहमती मिति	सहमतीको प्रयोजन	जिल्ला/गा.वि.स/वडा नं.
१	भालु खोला जलविद्युत आयोजन, (श्री नेपाल टप हाइड्रोपावर प्रा.लि. काठमाण्डौं)		सचिवस्तर २०६६/५/७	सम्भाव्यता अध्ययन	गोरखा जिल्ला
२	सुपर वुढीगण्डकी खोला ज. आ.(श्री सुपर बुढिगण्डकी हाईड्रो पावर कं.प्रा.लि वानेश्वर काठमाण्डौं)		सचिवस्तर २०६७/४/६	सम्भाव्यता अध्ययन सर्भेक्षण सहमती	गोरखा जिल्ला ल्हो गा.वि.स.वार्ड नं १
३	वुढिगण्डकी ज.वि.आ.(श्री टाइम्स इनर्जी प्रा.लि., काठमाण्डौं)	२५४	सचिवस्तर ०६८।६।२	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	गोरखा जिल्ला सिर्दीवास, केरोंजा र उइया गा.वि.स.मा पर्ने
४	माथिल्लो बुढीगण्डकी ज.वि.आ. (श्री नौसेनी हाइड्रो प्रा.लि., नाटेश्वर मार्ग, सामाखुशी, काठमाण्डौं)	२५४	सचिवस्तर २०७०।२।२६	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	गोरखा जिल्ला केरौजा, उहिया, सिर्दिवास र चुम्चुले
५	चिनोखोला जलविद्युत आयोजना (८.५ मे.वा.) श्री बुटवल पावर कम्पनी लिमिटेड प्रस्तावक रहेको ।	८.५	सचिवस्तर २०७२।१२।७	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	मनाङ्ग जिल्लाको ताचैबगर गा.वि.स.
	जम्मा	**५१६.५**			

४. अपिनाम्पा संरक्षण क्षेत्र

क्र.स.	आयोजनाको नाम	क्षमता (मे.वा)	सहमति मिति	सहमतिको प्रयोजन	जिल्ला/गा.वि.स/वडा नं. (साविक)
१	नौगाड ए खोला जलविद्युत आयोजना (श्री त्रिपुरा ईनर्जि नृपाल प्रा.लि चन्डोल, काठमाण्डौं)	५	सचिवस्तर २०६७/५/२३	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	दार्चुला जिल्ला साविक धुलीगाड र सिप्ति गा.वि. स.
२	चमेलिया क्षतिगाड जलविद्युत आयोजना (श्री वेष्टस्टार हाइड्रोपावर प्रा.लि. काडमाण्डौं)	५	सचिवस्तर २०६६/१२/१२	वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन	दार्चुला जिल्ला साविक घुसा, सिटौला, खण्डेश्वरी, रगुल्जर गा.वि.स.

क.स.	आयोजनाको नाम	क्षमता (मे.वा)	सहमति मिति	सहमतिको प्रयोजन	जिल्ला/गा.वि.स/वडा नं. (साविक)
३	न्वा गाड जलविद्युत आयोजना (श्री जल उर्जा प्रा.लि., विशालनगर, काठमाण्डौ)	१	सचिवस्तर २०७०/१/३१	वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन	दार्चुला जिल्ला साविक लटिनाथ गा.वि.स.
४	मकरीगाड हाइड्रोपावर प्रा.लि., बुद्धिसागरमार्ग, पानीपोखरी, काठमाण्डौ प्रस्तावक रहेको नेपाल विद्युत प्राधिकरणद्वारा निर्माणाधिन सव स्टेशन सम्म मकरीगाड-बलाँच ३३ के.भी. प्रसारणलाइन आयोजना		मा.मन्त्रीस्तर २०७५/७/२५	वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन	दार्चुला जिल्लाको शैल्य शिखर नगरपालिका (साविक शिखर गा.वि.स.)
	जम्मा	**११**			

५. कञ्चनजङ्घा संरक्षण क्षेत्र

क.स.:	आयोजनाको नाम	क्षमता (मे.वा)	सहमति मिति	सहमतिको प्रयोजन	जिल्ला/गा.वि.स/वडा नं. (साविक)
१	घुन्सा खोला सानो जलविद्युत आयोजना (श्री शाह कन्सल्ट ईन्टरनेशनल प्रा.लि.काठमाण्डौ)	१०	मा.मन्त्रीस्तर २०६५/३/२२	वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन	जिल्ला ताप्लेजुङ्ग, साविक लेलेप गा.वि.स. वडा नं. ३
२	माथिल्लो तमोर जलविद्युत आयोजन (श्री सानिमा हाईड्रोपावर प्रा.लि नक्साल काठमाण्डौ	१००	मा.मन्त्रीस्तर २०६५/१/१९	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	ताप्लेजुङ जिल्ला साविक तापेथोक, लिनखिम, ईखावु र लेलेप गा.वि.स.
३	सुपर तमोर जलविद्युत आयोजना (क्रिष्टल पावर डेभलपमेन्ट प्रा.लि., वालुवाटार, काठमाण्डौ)	१५५	सचिवस्तर २०७४/२/३१	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	ताप्लेजुङ जिल्ला
४	तमोर जलविद्युत आयोजना	४३	मा. मन्त्रीस्तर २०७५/१/२७	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	ताप्लेजुङ जिल्ला
५	सुपर काबेली जलविद्युत आयोजना	२०	मा.मन्त्रीस्तर २०७५/३/२९	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	ताप्लेजुङ जिल्लाको श्रीजंगा गाउँपालिका वडा नं. ८

क्र.स.:	आयोजनाको नाम	क्षमता (मे.वा)	सहमति मिति	सहमतिको प्रयोजन	जिल्ला/गा.वि.स/वडा नं. (साविक)
६	सिम्बुवा खोला जलविद्युत आयोजना	७०.३	मा.मन्त्रीस्तर २०७५/९/१५	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	ताप्लेजुङ जिल्ला फक्तालुङ्ग गाउँपालिकामा
७	सुपर काबेली खोला "ए" जलविद्युत आयोजना (श्री स्नो रिभर्स प्रा.लि., लाजिम्पाट, काठमाण्डौ प्रस्तावक रहेको)	१५	मा.मन्त्रीस्तर २०७५/६/२	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	ताप्लेजुङ्ग जिल्ला साविक सिरिजङ्गा गाउँपालिका वडा नं. ८
८	तमोर खोला-५ जलविद्युत आयोजना (श्री रिभर साइड हाइड्रो इनर्जी प्रा.लि., का.म.न.पा.-२२, नयाँ सडक, काठमाण्डौ प्रस्तावक रहेको)	३०	मा.मन्त्रीस्तर २०७५/८/५	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	ताप्लेजुङ्ग जिल्ला साविके साविक लेलेप तथा तापेथोक गा.वि.स.
९	सिम्बुवा खोला जलविद्युत आयोजना (श्री रेमिट हाइड्रो लिमिटेड, बबरमहल, काठमाण्डौ)	७०.३	मा.मन्त्रीस्तर २०७५/९/१५	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	कञ्चजंघा संरक्षण क्षेत्र अन्तर्गत ताप्लेजुङ्ग जिल्लाको फक्तालुङ्ग गाउँपालिका
	जम्मा	**५१३.६**			

६. लामटाङ्ग राष्ट्रिय निकुञ्ज

क्र.स.	आयोजनाको नाम	क्षमता (मे.वा)	सहमति मिति	सहमतिको प्रयोजन	जिल्ला/गा.वि.स/वडा नं.(साविक)
१	फलांखु खोला जलविद्युत आयोजना (रसुवा हाईडोपावर प्रा.लि सानोभऱ्याङ काठमाण्डौं)	३	सचिवस्तर २०६७/१०/२४	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	रसुवा जिल्ला साविक सरमथली र भोर्ले गा.वि.स.
२	माथिल्लो बलेफी खोला जलविद्युत आयोजना.(माथिल्लो वलेफी जलविद्यतु आयोजना, सिन्धुपाल्चोक)	१५	सचिवस्तर २०६७/३/१०	वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन	सिन्धुपाल्चोक जिल्ला साविक गोल्चे र गुम्वा गा.वि.स.
३	बलेफी ए जलविद्युत आयोजना (श्री ईन्द्रायणी पावर प्रा.लि. लगन, काठमाण्डौं)	६.४	सचिवस्तर २०६७/३/१०	सम्भाव्यता अध्ययन	सिन्धुपाल्चोक जिल्ला साविक गोल्चे र गुम्वा गा.वि.स.

क्र.स.	आयोजनाको नाम	क्षमता (मे.वा)	सहमति मिति	सहमतिको प्रयोजन	जिल्ला/गा.वि.स/वडा नं.(साविक)
४	माथिल्लो त्रिशूली २ जलविद्युत आयोजना (Hidrochina Corporation No.2 Beixiaoijie Street,Liupukang,dewaiBeijing 100011China	१०२	सचिवस्तर २०६७/४/६	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	रसुवा जिल्ला साविक हाकुवेसी र नुवाकोट जिल्ला नारकोट गा.वि.स.
५	भोटेकाशी जलविद्युत आयोजना (अनिल श्रेष्ठ, ललितपुर)	२०	सचिवस्तर २०६६/३/२४	सम्भाव्यता अध्ययन	सिन्धुपाल्चोक जिल्ला
६	रसुवा भोटेकोशी जलविद्युत आयोजना (दीपक खड्का, आँखीभुई-६, संखुवासभा)	२२.६	मा.मन्त्रीस्तर २०६५/५/२०	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	रसुवा जिल्ला साविक थुमन, गोल्जुङ र वृदिम गा.वि. स.
७	नैसिम खोला जलविद्युत योजना (श्री ईनर्जि एण्ड हाइड्रोपावर प्रा.लि. स्वयम्भु, काठमाण्डौ)	५	सचिवस्तर २०६५/३/२२	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	सिन्धुपाल्चोक जिल्ला साविक गुम्वा गा.वि.स
८	फलांखु खोला जलविद्युत आयोजना (श्री वेत्रावती हाइड्रोपावर इलोक्ट्रिक कं.प्रा.लि. अनामनगर, काठमाण्डौं)	५	सचिवस्तर २०६६/१/२०	वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन	रसुवा जिल्ला साविक सरमथलि र यार्सा गा.वि.स.
९	फलाखुखोला जलविद्युत आयोजना (श्री वेत्रावती हाइड्रोपावर इलोक्ट्रिक कं.प्रा.लि अनामनगर काठमाण्डौं)	२.४	सचिवस्तर) २०६६/१/२०	वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन	रसुवा जिल्ला साविकसरमथलि र भोर्ले गा.वि.स
१०	श्री नेपाल विद्युत प्राधिकरण, काठमाण्डौ (माथिल्लो त्रिशूली ए जलविद्युत आयोजना)	६१	मा. मन्त्रीस्तर २०६५/३/२२	वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन	
११	माथिल्लो तादिखोला ज.आ.(सूर्यकुण्ड हाइड्रो इलोक्ट्रिक कं.प्रा.लि अनामनगर काठमाण्डा)	३	सचिवस्तर ०६४/७/१४	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	नुवाकोट जिल्ला साविक घयाङफेदी गा.वि.स.
१२	माथिल्लो वलेफी ए ज.ओ.(श्री शिवश्री हाइड्रोपावर प्रा.लि नक्साल, काठमाण्डौ)	३६	सचिवस्तर २०६६/७/५	वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन	सिन्धुपाल्चोक जिल्ला साविक गुम्थान र गोल्चे गा. वि. स
१३	तादिखोला ज.आ.(श्री हीरारत्न हाइड्रोपावर प्रा.लि कालोपुल, काठमाण्डौ)	२.८	मा.मन्त्रीस्तर २०६५/२/३१	वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन	नुवाकोट जिल्ला साविक शिखरवेसी र समुन्द्रटार गा.वि.स
१४	फेन्लुन वृदिमखोला साना ज.आ. (श्री पव्लिक नेपाल हाईड्रोपावर प्रा.लि काठमाण्डौं)	१.८	सचिवस्तर २०६६/६/२७	सम्भाव्यता अध्ययन	रसुवा जिल्ला वृदिम गा.वि.स.

क्र.स.	आयोजनाको नाम	क्षमता (मे.वा)	सहमति मिति	सहमतिको प्रयोजन	जिल्ला/गा.वि.स/वडा नं.(साविक)
१५	मध्ये तादिखोला ज.आ. (दुप्चेश्वर महादेव हाईड्रोपावर कं.प्रा.लि काठमाण्डौ)	५.५	२०६६/६/२७	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	नुवाकोट जिल्ला साविक शिखरवेसी र घयाङफेदि गा.वि.स
१६	त्रिशूली खोला जलविद्युत आयोजना.(शहीद दिक्षा कं.प्रा.लि., काडमाण्डौं	५	मा.मन्त्रीस्तर २०६६/६/२७	सम्भाव्यता अध्ययन सहमति	जिल्ला रसुवा साविक धुन्चे गा.वि.स
१७	नेपाल पावर कम्पनी प्रा.लि काठमाण्डौ	०.५६	सचिवस्तर २०६६/६/२७	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	नुवाकोट जिल्ला
१८	नेसम खोला ज.वि. आ.(सिन्धुज्वाला हाईड्रोपावर प्रा.लि काठमाण्डौ.)	९.८	सचिवस्तर २०६६/६/२७	सम्भाव्यता अध्ययन	सिन्धुपाल्चोक जिल्लासाविकगुम्वा गा.वि.स.
१९	बलेफी खोला जलविद्युत कम्पनी लिमिटेड (श्री भानु पोखरेल)	२०			सिन्धुपाल्चोक जिल्ला साविकपान्ताङ गा.वि.स.
२०	घट्टे खोला साना ज.वि. आ. (टिम्मुरे हाईड्रोपावर कं. प्रा.लि. काठमाण्डौं)	४.४	मा.मन्त्रीस्तर २०६६/११/१९	सम्भाव्यता अध्ययन	रसुवा जिल्ला साविक टिमुरे गा.वि.स.
२१	नैसिङ खोला ज.वि. आ.(इनर्जी एण्ड हाईड्रोपावर सभिसेज प्रा.लि.काठमाण्डौ)	५	मा.मन्त्रीस्तर २०६५/३/२२	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	सिन्धुपाल्चोक जिल्ला साविक गम्वा गा.वि.स.
२२	माथिल्लो त्रिशूली १ जलविद्युत आयोजना.(नेपाल वाटर एण्ड इनर्जी डेभलपमेन्ट क.प्रा.लि., काठमाण्डौं)	२१६	सचिवस्तर २०६८/१/६	वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन	रसुवा जिल्लाको धुन्चे र हाकु गा.वि.स.
२३	नेसिम खोला जलविद्युत आयोजना (श्री इनर्जी एण्ड हाइड्रोपावर सर्भिस प्रा.लि., स्वम्भू, काठमाण्डौ)	३०	सचिवस्तर २०६८/१/१६	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	सिन्धुपाल्चोक जिल्ल साविक ो गुम्बा गा.वि.स.
२४	मध्ये त्रिशूलीगंगा नदी जलविधुत आयोजना (श्री परफेक्ट ईनर्जी डेभलपमेन्ट प्रा.ली., अनामनगर, काठमाण्डौ)		सचिवस्तर २०६९/४/१०	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	नुवाकोट र रसुवा जिल्ला साविक तुप्चे,मनकामना, गोर्खु र लहरेपौवा
२५	रसुवा भोटेकोशी जलविद्युत आयोजना (श्री दीपक खड्का, लैनचौर, काठमाण्डौ)	९७.५	सचिवस्तर २०६९/८/१३	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन	रसुवा जिल्ला साविक थुमन, टिमुरे, विदिम, चिलिमे, गोल्जुङ्ग र स्याफ्रु

क्र.स.	आयोजनाको नाम	क्षमता (मे.वा)	सहमति मिति	सहमतिको प्रयोजन	जिल्ला/गा.वि.स/वडा नं.(साविक)
२६	अपर लामटाङ्ग जलविद्युत आयोजना	२०५	सचिवस्तर २०७३/८/१४	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	लामटाङ्ग राष्ट्रिय निकुञ्जको कोर क्षेत्र
२७	लामटाङ्ग खोला जलविद्युत आयोजना	२०	सचिवस्तर २०७३/९/४	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	लामटाङ्ग राष्ट्रिय निकुञ्जको कोर क्षेत्र
२८	माथिल्लो बलेफी जलविद्युत आयोजना	४६	सचिवस्तर २०७४/२/१४	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	लामटाङ्ग राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रभित्र पर्ने सिन्धुपाल्चोक जिल्ला साविक` साविक गुम्बा र गोल्छे गा.वि.स.
२९	न्यासिम खोला जलविद्युत आयोजना (श्री सीता हाइड्रो पावर कम्पनी प्रा.लि., का.म.न.पा.-१३, कालिमाटी, काठमाण्डौ प्रस्तावक रहेको)	३५	मा.मन्त्रीस्तर २०७५/५/१५	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको जुगल गाउँपालिका भएर बग्ने न्यासिम खोलामा प्रस्ताव गरेको
३०	बलेफी खोला जलविद्युत आयोजना (श्री बि.जी. हाइड्रो इनभेष्टमेन्ट कम्पनी प्रा.लि., दरवारमार्ग, काठमाण्डौ प्रस्तावक रहेको)	४५	मा.मन्त्रिस्तर २०७५/१०/ा८	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	लामटाङ्ग राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र र गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्रमा पर्ने सिन्धुपालचोक जिल्लाको साविक गोल्चे र गुम्बा गा.वि.स
३१	घट्टेखोला जलविद्युत आयोजा (श्री गाँउघर उज्यालो साना हाइड्रोपावर कम्पनी प्रा.लि., गट्ठाघर-१५, भक्तपुर प्रस्तावक)	०.९९	मा.मन्त्रिस्तर २०७६/१/२७	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	लामटाङ्ग राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा पर्ने सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको जुगल गाउँपालिका (साविक गोल्छे गा.वि.स.)
३२	ब्रह्माणी जलविद्युत आयोजना	३६.५२	मा.मन्त्रिस्तर २०७७/५/२	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको जुगल गाउँपालिका
३३	त्रिशूली ३ बि सबस्टेशनदेखि कालिकास्थान सबस्टेशनसम्म ३३ के.भि. विद्युत प्रशारण लाइन		मा.मन्त्रिस्तर २०७६/६/२९	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	लामटाङ्ग राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा नुवाकोट र रसुवा जिल्ला
३४	अप्पर ब्रह्माणी जलविद्युत आयोजना	११.१५	मा.मन्त्रिस्तर २०७६/९/१०	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको जुगल गाउँपालिका (साविक गोल्चे र गुम्बा गा.वि.स.)

क्र.स.	आयोजनाको नाम	क्षमता (मे.वा)	सहमति मिति	सहमतिको प्रयोजन	जिल्ला/गा.वि.स/वडा नं.(साविक)
३५	रातेमाटे रसुवागढी केरुङ ४०० के.भि. विद्युत प्रशारण लाइन	०	मा.मन्त्रिस्तर २०७६/१०/१५	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	लामटाङ्ग राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा रसुवा जिल्लाको गोसाईकुण्ड, पार्वतीकुण्ड र उत्तरगया गाउँपालिका र नुवाकोट तारकेश्वर, बिदुर र बेलकोटगढी नगरपालिका
	जम्मा	**१०७९.४२**			

७. मकालु वरुण राष्ट्रिय निकुञ्ज

सि.नं.	आयोजनाको नाम	क्षमता (मे.वा)	सहमती मिति	सहमतीको प्रयोजन	जिल्ला/गा.वि.स/वडा नं.
१	किमाथांका अरुण ज.वि.आ.(किमाथांका हाईड्रो पावर प्रा.लि. पुतलीसडक, काठमाण्डौं)	१००	सचिवस्तर २०६७/३/३	सम्भाव्यता अध्ययन	संखुवासभा जिल्लाको चेपुवा गा.वि.स.
२	श्री फुलवति खोला लघु ज.वि. ओ., छेस्काम ६, सोलुखुम्वु	०.४२	मा.मन्त्रीस्तर २०६६/६/२९	निर्माण सहमति	सोलुखुम्वु जिल्ला छेस्काम गा.वि.स.
३	कासुवाखोला ज.वि.आ.(श्री सि.इ.डि.वि.हाइड्रोफण्ड लि.,काठमाण्डौं)	५.८	सचिवस्तर २०६८।११।१८	उत्पादन सर्वेक्षण सहमति	संखुवासभा जिल्ला पाथिभरा र मकालु गा.वि.स.
४	अरुण ३ जल विद्युत आयोजना (सतलुज जल विद्युत निगम लिमिटेड)	९००	सचिवस्तर २०६९।५।११	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	संखुवासभा जिल्लाको अरुण नदिमा
५	तल्लो अप्सुवा जलविद्युत आयोजना	८.४	सचिवस्तर २०७३।८।१	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	मकालु वरुण राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र
६	इसुवाखोला जलविद्युत आयोजना	९७.२	सचिवस्तर २०७४।३।२२	वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन अध्ययन	मकालु वरुण राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र
७	तल्लो वरुण जलविद्युत आयोजना	१३२	सविस्तर २०७४।४।१	वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन अध्ययन	मकालु वरुण राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र
८	संखुवाखोला जलविद्युत आयोजना (श्री विद्युत विकास विभाग, काठमाण्डौ प्रस्तावक रहेको)	३९.७	सचिवस्तर २०७४।४।३२	वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन अध्ययन	मकालु वरुण राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र

सि.नं.	आयोजनाको नाम	क्षमता (मे.वा)	सहमती मिति	सहमतीको प्रयोजन	जिल्ला/गा.वि.स/वडा नं.
९	संखुवाखोला-१ जलविद्युत आयोजना (श्री विद्युत विकास विभाग, अनामनगर, काठमाण्डौ प्रस्तावक रहेको)	४१.७५	सचिवस्तर २०७४।४।३२	वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन अध्ययन	मकालु वरुण राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र
१०	मध्य होङ्गु खोला ए जलविद्युत आयोजना	२२	मा मन्त्रीस्तर २०७५।२।१५	वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन अध्ययन	श्री एपेक्स मकालु हाइड्रोपावर प्रा.लि., का.म.न.पा.-१०, काठमाण्डौ प्रस्तावक रहेको।
११	मध्य होङ्गु खोला बि जलविद्युत आयोजना	२२.९	मा मन्त्रीस्तर २०७५।२।१५	वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन अध्ययन	श्री एपेक्स मकालु हाइड्रोपावर प्रा.लि., का.म.न.पा.-१०, काठमाण्डौ प्रस्तावक रहेको।
१२	माथिल्लो अरुण जलविद्युत आयोजना (श्री नेपाल विद्युत प्राधिकरण, दरवारमार्ग, काठमाण्डौ)	३५५	मा.मन्त्रीस्तर २०७५।९।२४	वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन अध्ययन	मकालु वरुण राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रभित्र पर्ने संखुवासभा जिल्लाको साविक पुवा गा.वि.स. वडा नं. ५ र ७ मा पर्ने अरुण नदीमा प्रस्ताव गरेको
१३	अप्सुवाखोला जलविद्युत आयोजना	२३	मा.मन्त्रीस्तर २०७६।९।१०	वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन अध्ययन	संखुवासभा जिल्लाको सिलिचोङ गाउँपालिका वडा न. ५ र मकालु गाउँपालिका वडा न. १
१४	किमाथांका अरुण हाइड्रोइलेक्ट्रिक परियोजना (विद्युत उत्पादन कम्पनी लिमिटेड, काठमाण्डौं)	४५०	मा.मन्त्रीस्तर २०७६।१०।२२	वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन अध्ययन	मकालु वरुण राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रभित्र पर्ने भोटेखोला गाउँपालिका
१५	किमाथांका अरुण देखि अरुण हवसम्मको ४०० के.भी. प्रसारण लाइन आयोजना		विभागस्तर २०७७।५।१०	प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण सहमति	मकालु वरुण राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र
	जम्मा	२१९८.१७			

८. सगरमाथा राष्ट्रिय निकुञ्ज

क्र.स.	आयोजनाको नाम	क्षमता (मे.वा)	सहमति मिति	सहमतिको प्रयोजन	जिल्ला/गा.वि.स/वडा नं.(साविक)

क्र.स.	आयोजनाको नाम	क्षमता (मे.वा)	सहमति मिति	सहमतिको प्रयोजन	जिल्ला/गा.वि.स/वडा नं.(साविक)
१	दुधकोशी- जलविद्युत आयोजना	३५०	सचिवस्तर २०७०/८/१९	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन	सगरमाथा राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र
२	दूधकोशी-६ जलविद्युत आयोजना (श्री यति ट्रेड एण्ड डेभलपर्स प्रा.लि., गोंगबु-२९, काठमाण्डौ प्रस्तावक रहेको)	८३	मा.मन्त्रिस्तर २०७५/९/१	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	सगरमाथा राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रभित्र पर्ने सोलुखुम्बु जिल्लाको साविक चौरीखर्क गा.वि.स.मा पर्ने दूधकोशी नदीमा प्रस्ताव गरेको
३	दूधकोशी-१० जलविद्युत आयोजना (प्रस्तावक श्री लोटस इन्भेष्टमेन्ट प्रा.लि., लजिम्पाट, काठमाण्डौ)	४१	मा.मन्त्रिस्तर २०७५/९/९	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	सगरमाथा राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रभित्र पर्ने सोलुखुम्बु जिल्लाको साविक खुम्जुङ्ग, नाम्चे र चौरीखर्क गा.वि.स.हरुमा पर्ने दूधकोशी नदीमा प्रस्ताव गरेको
४	लुजाखोला जलविद्युत आयोजना (प्रस्तावक माँ शक्ति इन्जिनियरीङ्ग एण्ड हाइड्रोपावर प्रा.लि.)	२३.५५	मा.मन्त्रिस्तर) २०७५/१०/६	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	सगरमाथा राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रभित्र पर्ने सोलुखुम्बु जिल्लाको खुम्बु पासाङ्ग ल्याहामु गाउँपालिका पर्ने लुजा खोलामा प्रस्ताव गरेको
	जम्मा	**४९७.५५**			

९. शे-फोक्सुण्डो राष्ट्रिय निकुञ्ज

क्र.स.	आयोजनाको नाम	क्षमता (मे.वा)	सहमति मिति	सहमतिको प्रयोजन	जिल्ला/गा.वि.स/वडा नं.(साविक)
१	नामलाङ जलविद्युत आयोजना (Lanco Infratech Limited Hariyana, India)	३०३	सचिवस्तर २०६६/१२/१	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	मुगु जिल्लो साविक किमरी गा.वि.स.
२	जगदुल्ला खोला जलविद्युत आयोजना (श्री मालिका हाईड्रो पावर कं.प्रा.लि कपन ३, काठमाण्डौं)	७५	सचिवस्तर २०६७/७/८	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन	डोल्पा जिल्ला साविक काईगाउ, रिमि, रिफ्री र नार्कु गा.वि.स.
३	नामलान जलविद्युत आयोजना-कर्णाली ७ जलविद्युत आयोजना.४०० के.भि.विद्युत प्रशारण लाइन (Lanco Infratech Limited Haryana, India)		नि.सचिवस्तर २०६८/४/२३	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन	मुगु, जुम्ला, कालिकोट, दैलेख, अछाम र सुर्खेत जिल्ला

क्र.स.	आयोजनाको नाम	क्षमता (मे.वा)	सहमति मिति	सहमतिको प्रयोजन	जिल्ला/गा.वि.स/वडा नं.(साविक)
४	ठूलो भेरी-१ जलविद्युत (त्रिशक्ति उर्जा प्रा.लि.)	११०	सचिवस्तर २०६९/१/१२	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन	डोल्पा जिल्ला साविक त्रिपुराकोट गा.वि.स.
५	जगदुल्ला जलविद्युत आयोजना (श्री जगदुल्ला हाइड्रोपावर कं.प्रा.लि काठमाण्डौं)	१०६	मा.मन्त्रीस्तर २०७६/१०/१५	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन	शे-फोक्सुण्डो राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा पर्ने डोल्पा जिल्ला जगदुल्ला र मुडकेचुला गाउँपालिका
	जम्मा	**५९४**			

१०. रारा राष्ट्रिय निकुञ्ज

क्र.स.	आयोजनाको नाम	क्षमता (मे.वा)	सहमति मिति	सहमतिको प्रयोजन	जिल्ला/गा.वि.स/वडा नं. (साविक)
१	मुगु कर्णाली रारा जलविद्युत आयोजना	०.१९६	सचिवस्तर २०६९/८/२७	सम्भाव्यता तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन	रारा रा.नि. को मध्यवर्ती क्षेत्र
	जम्मा	**०.१९६**			

११. शिवपुरी नागार्जुन राष्ट्रिय निकुञ्ज

क्र.स.	आयोजनाको नाम	क्षमता (मे.वा)	सहमति मिति	सहमतिको प्रयोजन	जिल्ला/गा.वि.स/वडा नं.(साविक)
१	नमूना लघु जलविद्युत केन्द्र स्थापना (श्री नेपाल लघु जलशक्ति विकु संस्था टेकु, काठमाण्डौं			सम्भाव्यता अध्ययन	शिवपुरी नागार्जुन रा.नि.कार्यालय पानीमुहान,काठमाण्डौ
२	पौधखोला दोधान लघु ज.आ. (श्री शिवपुरी बहुउद्देश्य सहकारी संस्था, नुवाकोट)	०.८	मा.मन्त्रीस्तर ०६६/१२/१८	निर्माण तथा सञ्चालन सहमति	नुवाकोट जिल्ला साविक सिके गा.वि.स.
	जम्मा	**०.८**			

सडक निर्माणसम्बन्धी

सि.नं.	आयोजनाको नाम	दुरी (कि.मि)	सहमती मिति	सहमतीको प्रयोजन	जिल्ला/गा.वि.स/वडा नं.
१	ताप्लेजुङ्ग-ओलाङचुङ्गगोला सडक आयोजना	११०	सचिवस्तर २०७११०११२	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	ताप्लेजुङ जिल्ला
२	स्याफ्रुवेसी रसुवागढी सडक सडक विभाग काठमाण्डौं	११.१	मा.मन्त्रीस्तर २०६५/५/२६	निर्माण सम्वन्धमा	रसुवा जिल्ला स्याफ्रुवेसी,वृदिम र टिमुरे गा.वि.स
३	ठुलोभार्खु व्रावल ठुलोस्याफ्रु कृषि सडक।	९	सचिवस्तर ०६६/१/२२	निर्माणको अस्थाई स्वीकृति	रसुवा जिल्ला स्याफ्रुवेसी गा.वि.स.
४	सोले भिमली,भोटेकोशी सडक निर्माण	३.५१	मा.मन्त्रीस्तर २०६५/५/३०	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	रसुवा जिल्ला धुन्चे गा.वि.स वडा.नं ४
५	टिमुरे खैदी कृषि सडक र बृद्धिम गा.वि.स. अन्तरगत बाङगेल वोल्दोगाँउ खाम्जीङ्ग वृद्धिम कृषि सडक आयोजना		सचिवस्तर २०७२।०८।२२	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	रसुवा जिल्लाको टिमुरे र बृद्धिम गा.वि.स.
६	स्याफ्रवेसी-ह्याकुवेंसी सडक आयोजना		सचिवस्तर २०७३।४।१३	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	लामटाङ राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र
७	नुम-किमथांका सडक आयोजना	७२	सचिवस्तर २०७०।०२।१७	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	संखुवासभा जिल्ला
८	कोटो–छयाछया–मेटा–छयाृप–जुनाम–च्याखु सडक आयोजना	२७.३	मा.मन्त्रीस्तर २०६६/११/२३	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्रभित्रको कास्की जिल्ल
९	दुनै लासिक्याप र लासिक्याक द्यो सडक आयोजना	५४.७	मा.मन्त्रीस्तर २०७८/१/३०	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	शे-फोक्सुण्डो रा.नि. को मध्यवर्ती क्षेत्र
१०	भिंग्राना देखि विचपानी हुँदै बुगीदह सडक आयोजना		मा.मन्त्रीस्तर २०७८/१/१४	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन सहमति	खप्तड राष्टिय निकुञ्ज क्षेत्र
११	क्याटो नाका देखि साल्दाङ र द्यो देखि साल्दाङ हुँदै भिजेर र सिमेन कोमास साङ भिजेर सडक खण्ड	२००	मा.मन्त्रीस्तर २०७८/३/२०	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन सहमति	शे-फोक्सुण्डो रा.नि. को मध्यवर्ती क्षेत्र
१२	दोधारा चादनी सुक्खा वन्दरगाह/एकिकृत जाँच चौकी आयोजना		सचिवस्तर २०७८।०३।२४	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन सहमति	शुक्लाफाँटा राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र
१३	दुम्लिङ देखि छाङरुसम्मको घोडेटो बाटो निर्माण आयोजना	३०.५	विभागीयस्तर २०७८।१२।८	प्रारम्भिक वातावरणीय अध्ययन	अपिनम्पा सं.क्षे.
१४	ढकैला मानपुर सडक स्तरोन्नति आयोजना	४.४	विभागीयस्तर २०७८।९।११	प्रारम्भिक वातावरणीय अध्ययन	बर्दिया रा.नि.
१५	काहुखोला सिकलेस दुधपोखरी सडकखण्ड	१०.४२	विभागीयस्तर २०७८।३।५	प्रारम्भिक वातावरणीय अध्ययन	अन्नपूर्ण सं.क्षे.
१६	एनडाँडा देखि बाहुनस्थानसम्म सडक विस्तार आयोजना	१	विभागीयस्तर २०७८।१०।१२	संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन	शिवपुरी नागार्जुन रा.नि.

१७	वेशीसहर बाग्लुङपानी घलेगाँउ भुजुङ सडकस्तरोन्नति आयोजना	१७.६७	विभागीयस्तर २०७८।४।३१	प्रारम्भिक वातावरणीय अध्ययन	अन्नपूर्ण सं.क्षे.

अन्य निर्माणसम्बन्धी

सि.नं.	आयोजनाको नाम	सहमती मिति	सहमतीको प्रयोजन	जिल्ला/गा.वि.स/वडा नं.
१	हिमालयाज स्प्रिङ्ग वाटर प्रा.लि.	सचिवस्तर २०७२।०९।०३	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	रसुवा जिल्लाको धुन्चे गा.वि.स. वडा नं. ८
२	मेलम्ची खानेपानी आयोजना अन्तरगत मेलम्ची दोस्रो चरण याङ्ग्री र लार्के डाइभर्सन आयोजना (श्री मेलम्ची खानेपानी विकास समिति, मध्यबानेश्वर, काठमाण्डौ)	मा.मन्त्रिस्तर २०७५।१०।२५	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	लामटाङ राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र
३	भक्ताखोलाको बर्षादको पानी रिम्नाखोलामा डाईभर्सन आयोजना	मा.मन्त्रिस्तर २०७७।४।४	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	बाँके राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र भित्र पर्ने राप्ती सोनारी गाउँपालिका
४	कर्णाली र गेरुवा नदिमा तटबन्ध निर्माण, तटबन्ध माथी रिङरोड र जनावरहरु आवतजावत गर्ने लगायतका संरचनाहरु	मा.मन्त्रिस्तर २०७७।९।१९	वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन अध्ययन	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जको कर्णाली र गेरुवा नदि क्षेत्र
५	नयाँपाटी खानेपानी योजना (ट्यांकी निर्माण तथा वितरण)	विभागस्तर २०७८।१।२	प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण	शिवपुरी नागार्जुन राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र गोकर्णेश्वर नगरपालिका वडा नं २
६	क्षयरोग रेफरल सेन्टरको भवन स्थापना आयोजना	विभागस्तर २०७८।१।६	प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण	बाँके राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र भित्र पर्ने राप्ती सोनारी गाउँपालिका वडा न ६ ढकेरी
७	देविस्थान खानेपानी आयोजना	विभागस्तर २०७८।१२।४	संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन	शिवपुरी नागार्जुन रा.नि.
८	पासिकोट भुमिगत पानी ट्यांकी निर्माण आयोजना	विभागस्तर २०७८।८।९	संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन	शिवपुरी नागार्जुन रा.नि.
९	बबई खोला पुलको left abutment निर्माण आयोजना	विभागस्तर २०७८।९।२०	प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण	बाँके रा.नि.
१०	केरुङ घोल लिफ्ट सिचाई योजना	विभागस्तर २०७८।९।७	प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण	चितवन रा.नि.
११	फुटबल ग्राउण्ड निर्माण योजना	विभागस्तर २०७८।११।८	संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन	शिवपुरी नागार्जुन रा.नि.
१२	सरोज फर्निचर उधोग	विभागस्तर २०७८।५।३		लामटाङ रा.नि.
१३	पारुहाङ सुम्निमा जडीवुटी उत्पादन तथा प्रशोधन उधोग	विभागस्तर २०७८।१२।४		मकालु वरुण रा.नि.

अनुसूची १९ : आ.व. २०७८/७९ सम्म संरक्षित क्षेत्रहरुमा भएको अतिक्रमणको विवरण

क्र.सं.	कार्यालयको नाम	अतिक्रमित क्षेत्रफल हे.	हटाईएको क्षेत्रफल हे.	बाँकि रहेको अतिक्रमण क्षेत्रफल	रोकथामका लागि भएका प्रयासहरू
१	बर्दिया राष्ट्रिय निकुन्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्र	८.६	०.०५	८.५५	कार्यालयबाट नियमित गस्ती/ निगरानीमा रहेको
२	चितवन राष्ट्रिय निकुन्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्र	१२०८	०	१२०८	गस्ती कार्य बढाइएको
३	कोशी टप्पु वन्यजन्तु अरक्ष तथा मध्यवर्ती क्षेत्र	५५९	०.५६९	५५८.४३१	कार्यालयको निगरानीमा रहेको अतिक्रमण मुद्दा
४	कृष्णसार संरक्षण क्षेत्र	१०८	०	१०८	स्थानीय सरकार,मध्यवर्ती क्षेत्र ,मालपोत कार्यालय र स्थानीय समुदायसँग आवश्यक छलफल तथा समन्वय कार्य भइरहेको
५	रारा राष्ट्रिय निकुन्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्र	३८.९९	०	३८.९९	स्थानीय सरकार,मध्यवर्ती क्षेत्र ,मालपोत कार्यालय र स्थानीय समुदायसँग आवश्यक छलफल तथा समन्वय कार्य भइरहेको
६	शिवपुरी राष्ट्रिय निकुन्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्र	०.२५	०.२५	०	कार्यालयबाट नियमित गस्ती/ निगरानीमा रहेको
७	लामटाङ राष्ट्रिय निकुन्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्र	२	२	०	कार्यालयबाट नियिमित गस्ती/ निगरानीमा रहेको
८	ढोरपाटन शकार आरक्ष	१५८	१०	१४८	नियमित गस्ती र अनुगमनको कार्य भइरहेको
९	सगरमाथा राष्ट्रिय निकुन्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्र	५	०	५	स्थानीय सरकार,मध्यवर्ती क्षेत्र ,मालपोत कार्यालय र स्थानीय समुदायसँग आवश्यक छलफल तथा समन्वय कार्य भइरहेको
१०	बाँके राष्ट्रिय निकुन्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्र	१८८२.६६७	२२.११	१८६०.५५७	स्थानीय सरकार,मध्यवर्ती क्षेत्र ,मालपोत कार्यालय र स्थानीय समुदायसँग आवश्यक छलफल तथा समन्वय कार्य भइरहेको
११	शुक्लाफाँटा राष्ट्रिय निकुन्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्र	५२३	०	५२३	स्थानीय सरकार,मध्यवर्ती क्षेत्र ,मालपोत कार्यालय र स्थानीय समुदायसँग आवश्यक छलफल तथा समन्वय कार्य भइरहेको
१२	राष्ट्रिय प्राणी उधान	०.७५५	०	०.७५५	स्थानीय सरकार,मध्यवर्ती क्षेत्र ,मालपोत कार्यालय र स्थानीय समुदायसँग आवश्यक छलफल तथा समन्वय कार्य भइरहेको
१३	अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र	१	१	०	कार्यालयको निगरानीमा रहेको
१४	मनास्लु संरक्षण क्षेत्र	२०	०	२०	स्थानीय सरकार,मध्यवर्ती क्षेत्र ,मालपोत कार्यालय र स्थानीय समुदायसँग आवश्यक छलफल तथा समन्वय कार्य भइरहेको
१५	मकालु बरूण निकुन्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्र	१५.३८	१०	५.३८	गस्ती कार्य बढाइएको
१६	पर्सा राष्ट्रिय निकुन्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्र	२४०	१४०	१००	स्थानीय सरकार,मध्यवर्ती क्षेत्र ,मालपोत कार्यालय र स्थानीय समुदायसँग आवश्यक छलफल तथा समन्वय कार्य भइरहेको
	कुल जम्मा	**४७७०.६४२**	**१८५.९७९**	**४५८४.६६३**	

अनुसूची २० : संरक्षित क्षेत्रहरुको व्यवस्थापन योजनाको कार्यान्वयन अवस्था

क्र.सं.	संरक्षित क्षेत्रको नाम	अवधि	स्वीकृत मिति (सन्)	निर्णयस्तर	कैफियत
१	चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज	२०१८-२०२२	२०१८/११/११	विभागस्तर	कार्यान्वयनमा रहेको ।
२	सगरमाथा राष्ट्रिय निकुञ्ज	२०१६-२०२०	२०१६/४/५	विभागस्तर	कार्यान्वयनमा रहेको ।
३	शे-फोक्सुण्डो राष्ट्रिय निकुञ्ज	२०१८-२०२२	२०१८/१०/३०	विभागस्तर	कार्यान्वयनमा रहेको ।
४	मकालु वरुण राष्ट्रिय निकुञ्ज	२०१९-२०२४	२०१९/७/२४	विभागस्तर	कार्यान्वयनमा रहेको ।
५	रारा राष्ट्रिय निकुञ्ज	२०२०-२०२४	२०१९/१२/१८	विभागस्तर	कार्यान्वयनमा रहेको ।
६	खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज	२०२०-२०२४	२०२०/१/९	विभागस्तर	कार्यान्वयनमा रहेको ।
७	लामटाङ्ग राष्ट्रिय निकुञ्ज	२०१८-२०२२	२०१७/१२ /२२	विभागस्तर	कार्यान्वयनमा रहेको ।
८	शिवपुरी नागार्जुन राष्ट्रिय निकुञ्ज	२०१७-२०२२	२०१७/१२/२८	विभागस्तर	कार्यान्वयनमा रहेको ।
९	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज	२०१६-२०२०	२०१५/११/२	सचिवस्तर	कार्यान्वयनमा रहेको ।
१०	बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज	२०१८-२०२३	२०१८/९/९	विभागस्तर	कार्यान्वयनमा रहेको ।
११	कोशीटप्पू वन्यजन्तु आरक्ष	२०१८-२०२३	२०१८/६/३	विभागस्तर	कार्यान्वयनमा रहेको ।
१२	पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्ज	२०१८-२०२३	२०१८/७/१५	विभागस्तर	कार्यान्वयनमा रहेको ।
१३	शुक्लाफाँटा राष्ट्रिय निकुञ्ज	२०१७-२०२१	२०१७/७/१६	मा.राज्य मन्त्रीस्तर	कार्यान्वयनमा रहेको ।
१४	अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र	२०१७-२०२१	२०१६/१२/२८	विभागस्तर	राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोषले व्यवस्थापन गर्दै आएको र व्यवस्थापन योजना बन्ने क्रममा रहेको ।
१५	अपिनाम्पा संरक्षण क्षेत्र	२०१५-२०१९	२०१५/६/२०	सचिवस्तर	नयाँ पेश भएको स्वीकृत हुन बाँकी रहेको ।
१६	कञ्चनजङ्घा संरक्षण क्षेत्र	२०२०-२०२४	२०२०/७/१९	विभागस्तर	कार्यान्वयनमा रहेको ।
१७	मनास्लु संरक्षण क्षेत्र	२०२०-२०२४	२०२०/६/१७	विभागस्तर	कार्यान्वयनमा रहेको ।
१८	कृष्णसार संरक्षण क्षेत्र	२०१७-२०२२	२०१७/१२/८	विभागस्तर	कार्यान्वयनमा रहेको ।
१९	गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्र	२०२२-२०२७	२०२२/८/२९	संचालक समिति	व्यवस्थापन योजना स्वीकृत भएको र IEE को तयारी भइरहेको ।
२०	ढोरपाटन शिकार आरक्ष	२०१९-२०२४	२०१७/७/२४	विभागस्तर	कार्यान्वयनमा रहेको ।

अनुसूची २१ : प्रजाति संरक्षण कार्ययोजनाहरुको विवरण

क.सं.	प्रजातिको नाम	अंग्रेजी नाम	वैज्ञानिक नाम	कार्य योजनाको अवधी	स्वीकृत मिति
१	बाघ	Tiger	*Panthera tigris*	२०१६-२०२०	२०१६
२	गैंडा	Rhino	*Rhinocerous unicornis*	२०१७-२०२१	२०१७
३	हात्ती	Red Panda	*Elephas maximus*	२००९-२०१८	२००९
४	सालक	Pangolin	*Manis pantadactyla*	२०१८-२०२२	२०१८
५	हिउँ चितुवा	Snow Leopard	*Panthera uncia*	२०१७-२०२१	२०१७
६	गिद्ध	Vulture		२०१५-२०१९	२०१५
७	खरमजुर	Bengal Florican	*Houbaropsis bengalensis*	२०१६-२०२०	२०१६
८	घडियाल	Gharial	*Gavialis gangetica*	२०१८-२०२२	२०१८
९	हाब्रे	Red Panda	*Ailurus fulgens*	२०१९-२०२३	२०१८
१०	फिजेन्ट	Pheasant		२०१९-२०२३	२०१९
११	सोंस	Dolphin	*Platanista gangetica*	२०२१-२०२५	२०२०
१२	कस्तुरी मृग	Musk Deer	*Moschus chrysogaster*	२०२१-२०२५	२०२०
१३	सारस	Sarus Crane	*Grus antigone*	२०२१-२०२५	२०२०
१४	लाटो कोसेरो	Owl		२०२०-२०२९	२०२०
१५	अर्ना	Wild Water Buffalo	*Bubalus arnee*	२०२०-२०२४	२०२०
१६	गौरीगाई	Bison	*Bos gaurus*	२०२०-२०२४	२०२०
१७	कृष्णसार	blackbuck	*Antlope cervicapra*	२०१६-२०२०	२०१६
१८	भालु	Ursus arctos	*Himalyan Brown Bear*	२०२०-२०३०	२०२०

अनुसूची २२ : आ.व. २०७७/७८ सम्मको समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनसम्बन्धी विवरण

सि.नं.	कार्यालयको नाम	मध्यवर्ती सामुदायिक वनको विवरण				मध्यवर्ती कबुलियती वनको विवरण				मध्यवर्ती धार्मिक वनको विवरण				मध्यवर्ती निजी वनको विवरण			
		संख्या	क्षेत्रफल(हे.)	घरधुरी संख्या	जनसंख्या	संख्या	क्षेत्रफल(हे.)	घरधुरी संख्या	जनसंख्या	संख्या	क्षेत्रफल(हे.)	घरधुरी संख्या	जनसंख्या	संख्या	क्षेत्रफल(हे.)	घरधुरी संख्या	जनसंख्या
१	पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्ज	४६	१०३००.९	१२६४०	८०५१९	६१	२२०.५६	२५५	०	२	६१.६२	२७९	२७२२				
२	चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज	७३	१५४४९	३९१२८	२३७९१	३	१९.६८	२१	१६०					१३	१४	०	०
३	बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज	७०	७४१७.२२	१२२२८	५५१८८					१	०	०	०	१४	१०.७३	१४	७४
४	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज	१४६	२००५६	२६८४७	१३८३५५					१	१७.४३	०	०		०	०	०
५	शुक्लाफाँटा राष्ट्रिय निकुञ्ज	४२	३४०६.३	१०७१७	५९४०४												
६	रारा राष्ट्रिय निकुञ्ज	४२	५२५७.२	४२३३	२३६४५												
७	खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज	६२	५५१८.८	५३७९	३३१८७												
८	शेफोक्सुण्डो राष्ट्रिय निकुञ्ज	२५	११२.३१	१६४	११९५												
९	शिवपुरी नागार्जुन राष्ट्रिय निकुञ्ज	७२	१२२०	५१२४	२६७४९	२	१००	०	०	१	२.७३	०	०				
१०	लामटाङ्ग राष्ट्रिय निकुञ्ज	१०४	१२३९४	४००९	१९७४२					१	३.५६	८९	४९१				
११	सगरमाथा राष्ट्रिय निकुञ्ज	९	४२९८.१	९७४	३९८७												
१२	मकालु बरुण राष्ट्रिय निकुञ्ज	९५	२५७१७	७९५७	३९६९६					१	०.३३	७	२८				
१३	कोसी टप्पु वन्यजन्तु आरक्ष	१६	१५७.६३	२२५५	९५७३												
१४	कृष्णसार संरक्षण क्षेत्र	१	१११.०५	१३५	७४०												
१५	अपिनम्पा संरक्षण क्षेत्र	१४१	१०८२.४६	१२२३४	७४३३५												
१६	गौरीशंखर संरक्षण क्षेत्र	९३	४३२३३.६	१५१५४	७४३२५	२१	५७	२२९	७३२								
१७	कञ्चनजंघा संरक्षण क्षेत्र	२६	६९४२६	१४५५	१४७९		०	०	०								
	जम्मा	**१०६३**	**२२५१५८**	**१६०६३३**	**६६५९१०**	**८७**	**३९७.२४**	**५०५**	**८९२**	**७**	**८५.६७**	**३७५**	**३२४१**	**२७**	**२४.४५**	**१४**	**७४**

अनुसूची २३ : आ.व. २०७८/७९ सम्मको होमस्टे (घर वास) सम्बन्धी विवरण

सि.नं.	कार्यालयको नाम	घरधुरी संख्या	जम्मा क्षेमता (जना)
१	पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्ज	१६	६८
२	चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज	८५	३८९
३	बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज	३९	१४३
४	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज	७९	३५१
५	शुक्लाफाँटा राष्ट्रिय निकुञ्ज	१६	६४
६	रारा राष्ट्रिय निकुञ्ज	३२	६४
७	खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज	८	४०
८	शिवपुरी नागार्जुन राष्ट्रिय निकुञ्ज	०	०
९	लामटाङ्ग राष्ट्रिय निकुञ्ज	६४	२१९
१०	मकालु बरुण राष्ट्रिय निकुञ्ज	६९	१५६
११	कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्ष	३६	१६०
१२	ढोरपाटन शिकार आरक्ष	२७	११६
१३	कृष्णसार संरक्षण क्षेत्र	५	१०
१४	गौरीशंखर संरक्षण क्षेत्र	८२	१६४
१५	कञ्चनजंघा संरक्षण क्षेत्र	१६	६४
१६	अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र	४०४	१६४९
१७	अपिनप्पा संरक्षण क्षेत्र	८	३२
१८	मनास्लु संरक्षण क्षेत्र	७	५६
	जम्मा	**९९३**	**३७४५**

अनुसूची २४ : वन्यजन्तुको गणनासम्बन्धी विवरण

क.सं.	प्रजातिको नेपाली नाम	प्रजातिको वैज्ञानिक नाम	गणना वर्ष	संरक्षित क्षेत्र	अनुमानित संख्या	जम्मा संख्या
१	अर्ना	*Bubalus arnee*	२०२१	कोशीटप्पू वन्यजन्तु आरक्ष	४९८	**४९८**
२	अर्ना	*Bubalus arnee*	२०२१	चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज	०	
३	कृष्णसार	*Antilope cervicarpa*	२०२१	कृष्णसार संरक्षण क्षेत्र	१६६	**३७५**
४	कृष्णसार	*Antilope cervicarpa*	२०२१	शुक्लाफाँटा राष्ट्रिय निकुञ्ज	२०९	
५	नाउर	*Pseudois mayaur*	२०२१	ढोरपाटन शिकार आरक्ष	१२९०	**२९०३**
६	नाउर	*Pseudois mayaur*	२०१६	कञ्चनजङ्घा संरक्षण क्षेत्र	१६१३	
७	गौर	*Bos gaurus*	२०२१	चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज	३८८	**५५२**
८	गौर	*Bos gaurus*	२०१६	पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्ज	१६४	
९	घडियाल	*Gavialis gangeticus*	२०१६	नारायणी नदी	८४	**१९८**
१०	घडियाल	*Gavialis gangeticus*	२०१६	राप्ती नदी	८२	
११	घडियाल	*Gavialis gangeticus*	२०१६	बबई नदी	३१	
१२	घडियाल	*Gavialis gangeticus*	२०१६	कर्णाली नदी	१	
१३	एकसिङ्गे गैंडा	*Rhinoceros unicornis*	२०२१	चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज	६९४	**७५२**
१४	एकसिङ्गे गैंडा	*Rhinoceros unicornis*	२०२१	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज	३८	
१५	एकसिङ्गे गैंडा	*Rhinoceros unicornis*	२०२१	शुक्लाफाँटा राष्ट्रिय निकुञ्ज	१७	
१६	एकसिङ्गे गैंडा	*Rhinoceros unicornis*	२०२१	पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्ज	३	
१७	बाह्रसिङ्गा	*Cervus duvaucelii*	२०२१	शुक्लाफाँटा राष्ट्रिय निकुञ्ज	२३१३	
१८	बाह्रसिङ्गा	*Cervus duvaucelii*	२०१७	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज	९४	**२४०७**
१९	पाटेबाघ	*Panthera tigris*	२०२२	चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज	१२८	**३५५**
२०	पाटेबाघ	*Panthera tigris*	२०२२	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज	१२५	
२१	पाटेबाघ	*Panthera tigris*	२०२२	बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज	२५	
२२	पाटेबाघ	*Panthera tigris*	२०२२	पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्ज	४१	
२३	पाटेबाघ	*Panthera tigris*	२०२२	शुक्लाफाँटा राष्ट्रिय निकुञ्ज	३६	
२४	हिउँ चितुवा	*Panthera uncia*	२०१२	हिमाली संरक्षित क्षेत्रहरु	३०१-४००	**३०१-४००**

अनुसूची २५ : चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जबाट गैंडा स्थानान्तरणसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	वर्ष (सन्)	महिना	भाले	पोथी	जम्मा	स्थानान्तरण गरिएको स्थान
१	१९८६	फेब्रअरी	३	१	४	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज, कर्णाली नदी तटीय क्षेत्र
		डिसेम्बर	५	४	९	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज, कर्णाली नदी तटीय क्षेत्र
२	१९९१	जनवरी	६	१४	२०	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज, बबई नदी तटीय क्षेत्र
		फेब्रअरी	२	३	५	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज, बबई नदी तटीय क्षेत्र
३	१९९९	जनवरी	४	०	४	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज, बबई नदी तटीय क्षेत्र
४	२०००	मार्च	५	५	१०	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज, बबई नदी तटीय क्षेत्र
		नोभेम्बर	३	३	६	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज, बबई नदी तटीय क्षेत्र
		नोभेम्बर	१	३	४	शुकलाफाँटा राष्ट्रिय निकुञ्ज
५	२००१	मार्च	३	२	५	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज, बबई नदी तटीय क्षेत्र
६	२००२	मार्च	५	५	१०	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज, बबई नदी तटीय क्षेत्र
७	२००३	अप्रिल	३	७	१०	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज, बबई नदी तटीय क्षेत्र
८	२०१६	मार्च	३	२	५	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज, बबई नदी तटीय क्षेत्र
९	२०१७	अप्रिल	१	४	५	शुक्लाफाँटा राष्ट्रिय निकुञ्ज, रानी ताल
		अप्रिल	१	२	३	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज, बबई नदी तटीय क्षेत्र
जम्मा			**४५**	**५५**	**१००**	

अनुसूची २६: नेपालबाट विभिन्न देशहरुलाई वन्यजन्तु उपहार दिएको विवरण

क्र.सं.	निर्यात गरिएको मिति (सन्)	प्रजातिको नेपाली नाम	प्रजातिको अंग्रजी नाम	निर्यात गरिएको परिणाम	निर्यात गरिएको संस्था/व्यक्ति को नाम	निर्यात गरिएको देश	कैफियत
१	१९८५	एकसिंङ्गे गैंडा	*Rhinoceros unicornis*	४	Duduwa National Park	भारत	Live animal
२	१९८७	एकसिंङ्गे गैंडा	*Rhinoceros unicornis*	२	President Ronald Regan	अमेरिका	Live animal less than one year
३	१९८७	एकसिंङ्गे गैंडा	*Rhinoceros unicornis*	२	National Zoological Park	अमेरिका	Live animal less than one year
४	१९९०	एकसिंङ्गे गैंडा	*Rhinoceros unicornis*	१	Munich Zoo	जर्मनी	Live animal for conservation education
५	१९९०	एकसिंङ्गे गैंडा	*Rhinoceros unicornis*	२	Singapore Zoological Association	सिङ्गापुर	Live animal (1 male calf and 1 female calf) for captive breeding
६	१९९०	एकसिंङ्गे गैंडा	*Rhinoceros unicornis*	२	Fortwort Zoological Association	अमेरिका	Live animal (1 male calf and 1 female calf) for captive breeding
७	१९९३	एकसिंङ्गे गैंडा	*Rhinoceros unicornis*	२	Mirpur National Zoo, Dhaka	बङ्गलादेश	Live animal less than one year
८	१९९३	एकसिंङ्गे गैंडा	*Rhinoceros unicornis*	१	Wilhelma Zoo, Stuttgart	जर्मनी	Live animal (1 female calf)
९	१९९८	एकसिंङ्गे गैंडा	*Rhinoceros unicornis*	२	Zoological Society of London	यू.के.	Live animal (2 female rhinos under 2 years old)
१०	२००२	एकसिंङ्गे गैंडा	*Rhinoceros unicornis*	२	Tama Zoological Park	जापान	Live animal (1 male calf and 1 female calf) for captive breeding
११	२००६	एकसिंङ्गे गैंडा	*Rhinoceros unicornis*	२	Vainna Zoo	अष्ट्रीया	Live animal
१२	२०१८	एकसिंङ्गे गैंडा	*Rhinoceros unicornis*	२	Ms.Yu Hong, Gaungdong Chimelong Safari Park	चीन	Live animal
१३	२०१८	एकसिंङ्गे गैंडा	*Rhinoceros unicornis*	२	Shanghai Wild Animal Park	चीन	Live animal
	जम्मा			**२६**			
१	१९९०	घडियाल गोही	*Gavialis gangeticus*	२	Munich Zoo	जर्मनी	Captive raised hatching

२	२०००	घडियाल गोही	*Gavialis gangeticus*	६	La Ferme Aux crocodiles Pierrelatte	फ्रान्स	Live animal (4 female and 2 male of babies gharials) for captive breeding
३	२००४	घडियाल गोही	*Gavialis gangeticus*	२	Royal Government of Bhutan	भुटान	2 males for captive breeding
	जम्मा			**१०**			
१	१९९४	घडियाल र मगर गोही	*Gavialis gangeticus* and *Crocodylus palustris*	३० अण्डा घडियाल गोहीका र ३० अण्डा मगर गोहीका	Atagawa Tropical and Alligator Garden	जापान	Eggs collected from wild
२	१९९५	घडियाल र मगर गोही	*Gavialis gangeticus* and *Crocodylus palustris*	३० अण्डा घडियाल गोहीका र ३० अण्डा मगर गोहीका	Atagawa Tropical and Alligator Garden	जापान	Eggs collected from wild
	जम्मा			**६० अण्डा घडियाल गोहीका र ६० अण्डा मगर गोहीका**			
१	१९९२	ब्वाँसो	*Canis lupos chanco*	१	Osaka Municipal Tennogi Zoological Garden	जापान	Live animal (1 male wolf)
२	१९९८	चितुवा	*Panthera pardus*	२	Riyad Zoological Garden	साउदी अरेबीया	Cubs of live animal

अनुसूची २७ : नेपालबाट विभिन्न देशहरुलाई वन्यजन्तुको आखेटोपहार उपहार दिएको विवरण

क.सं.	**निर्यात गरिएको मिति**	**प्रजातिको नेपाली नाम**	**प्रजातिको अंग्रजी नाम**	**निर्यात गरिएको परिणाम**	**निर्यात गरिएको संस्था/व्यक्ति को नाम**	**निर्यात गरिएको देश**	**कैफियत**
१	१९८७	घडियाल गोही	Gharial Crocodile	१	His Imperial Highness Prince Narahito	जापान	Stuffed Specimen
२	१९९८	गौउर	Gaur	१	HRH Prince Khalid Bin Sultan Bin Abdulaziz, Saudi Arabia	साउदी अरबीया	1 hide (pelt and skull)
३	१९९८	पाटे बाघ	Tiger	१	HRH Prince Khalid Bin Sultan Bin Abdulaziz, Saudi Arabia	साउदी अरबीया	hide (pelt and skull)
४	१९९८	जरायो	Sambar Deer	१	HRH Prince Khalid Bin Sultan Bin Abdulaziz, Saudi Arabia	साउदी अरबीया	skull and hide

५	१९९८	काठे भालु	Sloth Bear	१	HRH Prince Khalid Bin Sultan Bin Abdulaziz, Saudi Arabia	साउदी अरबीया	skull and hide
६	१९९८	खर मजुर	Peakcock	१	HRH Prince Khalid Bin Sultan Bin Abdulaziz, Saudi Arabia	साउदी अरबीया	skin and feather
७	२००२	चितुवा	Common Leopard	२	Nagababa of Gangotri dham	भारत	2 peice skin for religious purpose
जम्मा				**८**			

अनुसूची २८ : राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागबाट जारी नागरिक बडापत्र

क्र.सं.	सेवाको विवरण	सेवा लिने सेवाग्राहीले पेश गर्नु पर्ने कागजातहरु	लाग्ने समय	जिम्मेवार पदाधिकारी	कोठा नं.	बुझाउनु पर्ने दस्तूर
१	संरक्षित क्षेत्रभित्र नेपाली नागरिक/ संस्थाबाट नमूना संकलन नगरिकन गरिने अध्ययन/अनुसन्धानको अनुमति	क. अध्ययन/अनुसन्धानको प्रस्ताव ख. सिफारिस पत्र ग. सेवाग्राहीको लिखित निवेदन	३ दिनभित्र	इकोलोजिष्ट/सहायक इकोलोजिष्ट	२३, २४	नि:शुल्क
२	संरक्षित क्षेत्रभित्र नेपाली नागरिक/ संस्थाबाट नमूना सङ्कलन गरेर गरिने अध्ययन/अनुसन्धानको अनुमति	क. अध्ययन/अनुसन्धानको प्रस्ताव ख. सिफारिस पत्र ग. सेवाग्राही/संस्थाको लिखित निवेदन	१० दिनभित्र	इकोलोजिष्ट/सहायक इकोलोजिष्ट	२३, २४	नि:शुल्क
३	संरक्षित क्षेत्रभित्र विदेशी नागरिक/ संस्थाले नेपाली अनुसन्धानमूलक संस्थासँग आवद्ध भई गरिने अध्ययन/अनुसन्धान अनुमति	क. अध्ययन/अनुसन्धानको प्रस्ताव ख. सिफारिस पत्र ग. सेवाग्राहीको लिखित निवेदन घ. राहदानीको प्रतिलिपि ङ. आबद्ध संस्थाको सिफारिस पत्र र प्रमाण-पत्रको प्रतिलिपि	१५ दिनभित्र	इकोलोजिष्ट/सहायक इकोलोजिष्ट	२३, २४	नि:शुल्क
४	वन्यजन्तु आयात/निर्यातमा अनुमति	क. सेवाग्राहीको लिखित निवेदन ख. आयात/निर्यात गरिन लागिएको वन्यजन्तुको सङ्कलन गर्न तथा संकलन गरेका कानूनी प्रमाण/इजाजत	३० दिनभित्र	इकोलोजिष्ट/सहायक इकोलोजिष्ट	२३, २४	स्वदेशी नागरिक रु.२,०००।- विदेशी नागरिक रु.५,०००।- (विविध सिफारिस दस्तुर)
५	संरक्षित क्षेत्ररुको वार्षिक कार्यक्रम/मध्यवर्ती क्षेत्रको कार्यक्रमबारे जानकारी	क. मौखिक अनुरोध/सेवाग्राहीको लिखित निवेदन ख. सम्बन्धित कार्यलय/मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिको सिफारिस	२ दिनभित्र	योजना अधिकृत/सहायक योजना अधिकृत	२०, २२	नि:शुल्क
६	मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापनको जानकारी	मौखिक अनुरोध	२ दिनभित्र	व्यवस्थापन अधिकृत/सहायक व्यवस्थापन अधिकृत	१२, १३, १४	नि:शुल्क
७	वन्यजन्तु शिकार अनुज्ञापत्र (नियमित शिकार)	सेवाग्राहीको लिखित निवेदन	७ दिनभित्र	व्यवस्थापन अधिकृत/सहायक व्यवस्थापन अधिकृत	१२, १३, १४	रा.नि.तथा व.सं.नियमावली, २०३० को अनुसूची १ बमोजिमको दस्तुर।
८	नियमित शिकार आखेटोपहार अनुज्ञापत्र	सेवाग्राहीको लिखित निवेदन	३ देखि ७ दिनभित्र	व्यवस्थापन अधिकृत/सहायक व्यवस्थापन अधिकृत	१२, १३, १४	नेपाली नागरिक रु.१०००।- विदेशी नागरिक रु.५०००।-
९	संरक्षित क्षेत्रभित्र सेवा सञ्चालन	क. सेवाग्राहीको लिखित निवेदन ख. सेवा सञ्चालन गर्ने प्रस्ताव	७ दिनभित्र कारवाही शुरु गर्ने	व्यवस्थापन अधिकृत/सहायक व्यवस्थापन अधिकृत	१२, १३, १४	ऐन नियममा व्यवस्था भए बमोजिम ।

१०	संरक्षित क्षेत्रभित्र भौतिक पूर्वाधारहरु निर्माण अनुमति/	क. सेवाग्राहीको लिखित निवेदन	७ दिनभित्र कारवाही शुरु गर्ने	व्यवस्थापन अधिकृत/सहायक व्यवस्थापन अधिकृत	१२, १३, १४	निःशुल्क
	सहमति/प्रक्रिया	ख. भौतिक पूर्वाधारको प्रस्ताव				
११	मध्यवर्ती क्षेत्र/संरक्षण क्षेत्रमा उद्योग दर्ता सहमति/अनुमति/प्रक्रिया	क. सेवाग्राहीको लिखित निवेदन	७ दिनभित्र कारवाही शुरु गर्ने	व्यवस्थापन अधिकृत/सहायक व्यवस्थापन अधिकृत	१२, १३, १४	निःशुल्क
		ख. भौतिक पूर्वाधारको प्रस्ताव /सम्बन्धित निकायको सिफारिस				
१२	वन्यजन्तु चोरी शिकार नियन्त्रण सम्बन्धी जानकारी	मौखिक अनुरोध	२ दिनभित्र	अनुसन्धान अधिकृत/सहायक अनुसन्धान अधिकृत	२१, ३५, ३३	निःशुल्क
१३	संरक्षित क्षेत्रभित्र अवलोकन भ्रमणको अनुमति	१. सेवाग्राहीको लिखित निवेदन (लाग्ने समयको विवरण सहित)	१ देखि ३	संरक्षण शिक्षा अधिकृत/सहायक संरक्षण शिक्षा अधिकृत	१५, १५/१, १६	ऐन नियममा व्यवस्था भए बमोजिम
		२. भ्रमणकर्ताहरुको नामावली	दिनभित्र			
१४	वृत्तचित्र छायाँङ्कन अनुमति पत्र	क. सेवाग्राहीको लिखित निवेदन	३ दिनभित्र	संरक्षण शिक्षा अधिकृत/सहायक संरक्षण शिक्षा अधिकृत	१५, १५/१, १६	नेपाली नागरिकलाई रु. १०,०००।-
		ख. वृत्तचित्रको पटकथाको प्रतिलिपि				सार्क मुलुकका नागरिकलाई रु.५०,०००।-
		ग. सूचना तथा संचार मन्त्रालयको सहमति पत्र				अन्य विदेशी नागरिकलाई यू.एस.डलर १५००।-
		घ. नियमानुसार छायाँङ्कन दस्तूर बुझाएको रसिद				
१५	जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने तथा सूचनामूलक सामग्री	सेवाग्राहीको लिखित निवेदन वा मौखिक अनुरोध	२ दिनभित्र	संरक्षण शिक्षा अधिकृत/सहायक संरक्षण शिक्षा अधिकृत	१५, १५/१, १६	निः शुल्क
१७	साहसिक पर्यटकीय गतिविधिको सहमति	क. साहसिक गतिविधिको प्रस्ताव	३ दिनभित्र कार्वाही शुरु गर्ने	संरक्षण शिक्षा अधिकृत/सहायक संरक्षण शिक्षा अधिकृत	१५, १५/१, १६	हिमाली तथा पहाडी संरक्षण क्षेत्रभित्र साहसिक पर्यटकीय सेवाहरु सञ्चालन गर्ने कार्यविधि २०६७ को अनुसूची १ बमोजिमको दस्तुर ।
		ख. सेवाग्राहीको लिखित निवेदन				
१८	पुस्तकालय सेवा	मौखिक अनुरोध /सेवाग्राहीको लिखित निवेदन	२ दिनभित्र	सहायक संरक्षण शिक्षा अधिकृत/पुस्तकालय सहायक	३९	निःशुल्क
१९	विविध सूचना सम्बन्धी जानकारी	मौखिक अनुरोध/सेवाग्राहीको लिखित निवेदन	२ दिनभित्र	सूचना अधिकारी		सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, नियमानुसार दस्तूर ।
२०	गुनासो सुन्ने अधिकारी	–	–	महानिर्देशक		–